ROMAN

Sándor
Márai
Csutora

Şahsiyetli Bir Köpeğin Hikâyesi

ÇEVİRİ: TARIK DEMİRKAN

2. BASKI

can modern

SÁNDOR MÁRAI

CSUTORA

ŞAHSİYETLİ BİR KÖPEĞİN HİKÂYESİ

Can Modern

Csutora: Şahsiyetli Bir Köpeğin Hikâyesi, Sándor Márai
Macarca aslından çeviren: Tarık Demirkan
Csutora
İlk baskı: Kazinczy Kiadás, 1932
Bu çeviride kaynak alınan baskı: Helikon Kiadó Kft, 2012
© 1932, Sándor Márai
© 2025, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı i olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2025
2. basım: Ekim 2025, İstanbul
Bu kitabın 2. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik
Editör: Sevgi Can Yağcı
Düzelti: Ebru Aydın, Melis Oflas
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni ve kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Oksijen Basım ve Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd
Seyrantepe Mahallesi, İbrahim Karaoğlanoğlu Cad. No: 35/3
Kâğıthane-İstanbul
Sertifika No: 40379

ISBN 978-975-07-6599-5

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

SÁNDOR MÁRAI

CSUTORA

ŞAHSİYETLİ BİR KÖPEĞİN HİKÂYESİ

ROMAN

Macarca aslından çeviren

Tarık Demirkan

can

Sándor Márai'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Bir Burjuvanın İtirafları, 2010

SÁNDOR MÁRAI, 1900'de Kashau'da, bugünkü Slovakya'da doğdu. 1928'de Budapeşte'ye gazeteci olarak geri dönmeden önce farklı Avrupa şehirlerinde yaşadı ve öğrenimine devam etti. 1948'de politik nedenlerden dolayı Budapeşte'yi terk etmek zorunda kaldı. Önce eşiyle Paris'e, sonra Londra ve Salerno'ya gitti, 1952'de Kanada üzerinden California'ya göç etti ve 1989'da intihar edene dek burada yaşadı. Yaşamı boyunca elliden fazla roman yazdı. Macar edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Sándor Márai'nin sıra dışı zihinsel özgürlüğü ve liberal değerlere bağlılığı Hitler ve Stalin'e karşı çıkmasına yol açtı. 1945'te, Nazi rejimiyle yöneltilmekte olan Macaristan'ın yeni komünist rejime geçmesiyle Márai ülkesini terk etmeye karar verdi. 1948'de Macaristan'ı terk etti ve bir daha asla geri dönmedi. Eserleri ölümünden sonra tanındı ve birçok dile çevrildi. Avrupa'da Stefan Zweig ve Joseph Roth kadar saygın ve iyi bir yazar olarak bilinir; onlar gibi, yıkılan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte yok olan parlak ve kozmopolit Orta Avrupa kültürünün 20. yüzyıldaki en büyük ve önemli temsilcilerinden biridir.

TARIK DEMİRKAN, 1957'de Bartın'da doğan gazeteci, yazar ve çevirmen Demirkan sırasıyla İzmir, Budapeşte, Londra ve İstanbul'da yaşadı. Küçükler için derlediği ve çevirdiği *Her Güne Bir Masal, Dünyanın En Güzel Masalları, Dünya Hayvan Masalları, Mevsim Masalları* ve *Pal Sokağı Çocukları* gibi eserlerin yanı sıra, büyükler için de bir dizi telif ve çeviri

eseri var. Şimdi ise Budapeşte'de yaşıyor. Yazar ve serbest gazeteci olarak çalışıyor. Evli ve "hayatımın en güzel masalı" olarak tanıttığı ve çocukluğunu dünya masallarıyla bezediği bir kızı var.

Hanımefendiye

S.M.

Cave Canem[1]

Okur dikkat! Bu bir köpek hikâyesidir. Kariyerleri boyunca bazı yazarların –en zor beğenenlerinin bile– dikkatlerini zaman zaman son derece değerli, yüce özneleri olan insandan çekip alan ve daha aşağıdaki figüranlara yönelten zayıflığı nasıl açıklayabiliriz? Bu tür yazıların tonunda hep bir tür küçümseme vardır. Şair, belki de iki ayaklı perspektifinden seyrettiği trajikomediden artık rahatsız olduğu veya tiksindiği için bakışlarını iyiliksever bir şekilde varoluşun alt katmanlarına doğru indirmeye tenezzül eder – kaşlarını çatarak da olsa bakışlarını hayırsever bir hoşgörüyle yaratılış hiyerarşisinin en alt basamaklarından birine yöneltir. Bu basamaktan, uzak ve ilkel bir akrabası olan zararsız bir hayvan onu gözlemler. "Ah, bir köpek," diye düşünür adam, bir tür üstünlük duygusuyla. Bir ıslıkla onu yanına çağırır ve dolaşmaya çıkarlar.

Gezinti sırasında bu alçak rütbeli dost bir ileri bir geri koşup kabaran tüyleri, sivri kulakları, salladığı kuyruğuyla anlatılmaz bir heves ve heyecanla dünyayı incelerken, yakınındaki bir ağaç gövdesinin dibine nemli me-

1. (Lat.) Köpeğe dikkat! (Ç.N.)

sajlar bırakıp orada burada, bir sokak köşesinde kendisine bırakılan günlük postayı kontrol ederken, yazar bir köpek romanı yazmanın cazibesine kapıldığını ikircikle duyumsar. Yazar günlük yaşamında bir gazeteci olduğundan, sadece hayatının ender anlarında kendini "yazar" gibi havalı bir sıfatla tanımlar. Böyle bir cazibeye kapılmaktan rahatsızdır, bunu savuşturmaya çalışır. "Bir köpek romanı ha!" diye düşünür tekrardan. "Gerçekten de bir köpek romanı yazmak istiyorsan sorun var demektir," diye geçirir içinden. Böylece ikisi de kendi dünyasına dalmış vaziyette Vérmező Parkı'na doğru ilerlerler. Nihayet parka inen sekiz basamaklı merdivenin başına ulaştıklarında beklenen an gelir, yazar eğilip köpeğin tasmasındaki kayışı çözer ve köpek çılgın bir sıçramayla, füze hızıyla, intihar bombacısı gibi kendini basamaklardan aşağı salıp da kendini hareket edebilmenin çılgın cazibesine kaptırarak bütün benliğiyle bu devinime teslim olunca, yazar durup yaratılışın alt katmanlarındaki aklı başından gitmiş dostuna bakakalır, bir sigara yakar ve başını sallar. Artık bir köpek romanı yazmanın zamanının geldiğinin, hatta bunun kaçınılmazlığının iyice bilincine varmış olmalı. Bu hiç hoşuna gitmez. "Bir terslik var, insanlardan kaçmaya başladım," diye düşünür. Bunun tarihî bir an olduğunu da geçirir aklından, alalede bir yazar köpek romanından başka ne yazabilir ki zaten? Bu bir kriz ânı olmalı diye geçirir içinden. Şimdiye kadar insanlara dürüstlükle sadık kalmıştır. Şimdi yaşamında ilk kez canı artık dürüst olmak ve insanlara sadık kalmak istemez.

Köpek romanı demek! Neden olmasın? diye düşünür kendini kaptırdığı bu yeni saplantının nedenini çözmenin verdiği huzurla; bastonunu sallar, büyük parkın üzerini bir battaniye gibi kaplayan nemli havayı derin derin ciğerlerine çeker, klasik köpek romanlarını, örnek

olarak aklına gelen ünlü yazarları sıralar ve bu biraz keyfini kaçırmaya yeter. Belki de köpekler üzerine yazmanın asıl görevlerini savsaklamak olduğunu düşünür. Henüz insanlarla ilgili acilen söylenmesi gereken o kadar çok şey vardır ki... Ama hemen ardından bahaneler arar, yapmayı planladığı şeyi doğrulayacak nedenleri geçirir aklından. "Utanılacak ne var, köpek romanı yazmak bir yazarın pazar mesaisi gibi," diye düşünür. "Yazar dediğin pazar günü dinlenir, terliklerini giyer, hafif ve kendisini rahatlatacak işlerle uğraşır, radyo dinler ya da köpek romanı yazar. Bir yazarın sadece özel hayatında değil, yazarken de sürekli iki dirhem bir çekirdek dolaşması, her daim trajik pozlara girmesi beklenemez ki! Öyle değil mi?" Bunları ileri sürmek ve ucuz bahaneler üretmek o kadar kolay ki... Düşünceleri bu noktaya ulaştığından, sigarası da artık bittiğinden ve köpeği uzakta sadece bir siluet olarak göründüğünden birden huzursuzlanır. "İnsan durup dururken köpek romanı yazmaz ya da böyle ucuz nedenlere kendini kaptırmaz," diye düşünür inatla. Dünyada gelecekle ilgili yorumlar yapan ciddi yazarlar, düşünürler var ve onlar diğer yazarları köpek romanıyla değil, daha başka vakur işlerle uğraşmaya teşvik ederler! Bunu düşünür düşünmez utanç duyar. Peygamberlerin buyruklarını ve kılavuzluğunu ne zaman zorunlu bir telkin olarak gördü ki? Ve birdenbire, peygamberlere meydan okurcasına, köpekle derin bir dayanışma kurduğunu hissediyor, az önce siyasi korkaklık yüzünden neredeyse reddettiği bir dayanışma. Evet, şimdi hissettiği bariz bir şekilde köpekle dayanışma duygusu. Bunun bilincine vardığında ve bu düşünce bu şekilde kafasında netleştiğinde biraz rahatlayarak, heyecanla nemli havayı derin derin içine çeker. Köpeğine yönelir, bu esnada açıkça sınav öncesinin karın ağrısıyla karışık heyecanını hisseder. Bu heyecan yazarın yaşama gözlerini diktiği; bir şeyi bil-

mek, bir şeyi öğrenmek, onu doğrudan ve politika dışında kavrayıp yazmaya niyet etmesiyle ortaya çıkan heyecandır. Evet, belki de bir köpek yardımıyla. İşte, bir yazarın çalışmaya başlamasının öncesinde, karın ağrısıyla karışık duyduğu bu heyecanının diğer adı da ilhamdır. Ama bunun hakkında konuşulmaz.

Yazar verilen kararın gerisinde bir nebze utanç olduğunun şimdi farkındadır ama bu işten kaçamayacağını da bilmektedir ve dahası, sadece bu fikrin cazibesine kapılmadığını da kavramıştır çünkü yazma isteğinin ötesinde onu rahat bırakmayan bir tür merak kıpırdanmaktadır, bunun ne olduğunu da iyi bilir: Bu merak ve heyecan yaşamın diğer yüzünü, günlük güneşlik gündüzün gerisinde kalan, gecelerin karanlık ve bulanık karmaşasında olup biteni yakalayabilme heyecanıdır. Hayır, sadece köpek ve insanın saf dostluğu değildir onun bahsetmek istediği. Belli ki bu yeterince heyecan verici bir iş gibi görünmez. Ama köpeğe yeterince dikkatli bakarsa belki insan hakkında da bir sırrı yakalayacaktır. İnsanların paylarına düşen kaderleriyle hiç de mutlu olmadıkları bir zaman diliminde birinin bir köpeği izleyerek insanlar hakkında fikir sahibi olmayı ummasının ne kadar küçük burjuvalara yakışan bir tutum olduğu hakkında peygamberlerin söyleyecek bir şeyleri vardır herhalde.

Elini kaldırıp köpeğe bir işaret çakar. Kararlı bir el hareketidir bu. Dört bacaklı evcil hayvanı özgürlüğün kısa dakikaları boyunca giderek hızlanan bir kütleye dönüştüren patlama gücü, o esrarengiz güç, bu el işaretiyle birlikte etkisini yitirmeye başlar. Köpek karşı konulmaz bir çekim gücüne boyun eğerek daireler çizen kütlenin hızını zor da olsa azaltıyor, direnç gösteriyor ve nihayetinde bu komutun gizemli manyetizmasına teslim oluyor. Bir şelale gibi çağlayan devinim yavaşlar. Baştan aşağı ıslak, attığı her adım sanki çok ağırmış gibi zorlanarak

sahibinin yanına yaklaşır. Yazara iki adım kala nefes nefese ve bitkinlikle durur. Devinimin verdiği sarhoşluk ve yorgunluk vardır her halinde. Yazar, hayvanın tasmasına kayışını bağlar, omuz silker, evet, bundan bir köpek romanı çıkacaktır!

Birkaç gün boyunca birbirlerini izlerler. Şimdi ilişkilerine bir tür güvensizliğin gölgesi de düşmüştür. Yazar kahramanıyla arasındaki her türlü kişisel ilişkiye son vermeye gayret edecektir. Ama köpeğin bakışları da şüphe dolu ve keyifsizdir. Yazar, "Her şeyi olduğu gibi, yani tarafsız yazmalıyım," diye düşünür, "tıpkı dünyada izlediğim her şeyi, bir hâkimi, bir kadını, bir rahibi ya da bir askeri yazdığım gibi." Bu arada aslında yıllar boyunca köpeklere dair çok şey biriktirdiğinin ayrımına varır. Nihayet bir gün telefonun ahizesini kaldırıp yayınevine bir köpek romanı yazmak istediğini söyleyebilecektir, kendini buna hazır hisseder. Telefondaki ses de oldukça kibardır. "Peygamberler bu işe sevinecek," diye düşünür, kendi kendine ahizeyi yerine koyarken. Kâğıt ve kalem hazırlar. Köpek ayaklarının dibinde yerini alırken başlığı da karalayıverir: *Cave Canem*! Ve başlar:

Okur dikkat! Bu bir köpek hikâyesidir.

Kar Yağıyor

Madem karar verildi, bu kadar çok düşünüp taşınmak gereksiz, o da mesleğinin tüm kurallarını yerine getirerek, bir masal rahatlığıyla, bir roman havasında, altbaşlıkların da katkısıyla bu işin gerektiği gibi üstesinden gelmeye kararlı. Evet, kar yağıyor, büyük savaştan on yıl sonra, bir Noel günündeyiz ve mali sıkıntılar var.

Evin sakinleri, hanımefendi ve beyefendi, Noel gününde, öğle yemeğinin ardından yemek salonundan ayrılıp pek de şatafatlı olmayan süslerine ve neredeyse hiç hissedilmeyen orman kokusuna karşın Noel ruhunu eve taşımayı görev biliyorlar, cılız ve dalları kargacık burgacık bir çam ağacının, yazarın çalışma masasını tamamen kapladığı diğer odaya geçiyorlar. Ancak ağaç o kadar küçük, dallarına takılan ve yıllar boyunca biriktirilmiş süsler o kadar yıpranmış durumda ki bu görevi pek de yerine getirecekmiş gibi görünmüyor. Beyefendi ağacın önünde durup derin bir acıma duygusuyla seyrediyor onu. Oda alacakaranlığa bürünüyor. Dışarıda, yumuşamış kış havasında gökyüzü kapanmış, hava kar topluyor. Odanın kasvetli karanlığında ağacın seyrek dallarına asılmış süsler mahcup mahcup parıldıyor. Tıpkı çocuksuz çiftlerin, bunu yapmak için gerçek bir nedenleri olmamasına rağmen kendileri için beceriksizce süsledikleri

her Noel ağacı gibi, azıcık yan yatmış. Ev de yangına karşı sigortalı diye geçiriyor aklından.

Ancak kafasından bir an için geçen bu kötü düşüncenin yakışıksız bir olasılık olduğunu fark edip onu hemen kovuyor. Ağacın etrafında dolaşıyor, omuz silkiyor. Bu süslerle bezenmiş ağacı gülünç buluyor, Gizella Teyze'yi anımsatıyor ona, onun da böyle parıltılı, yaldızlar ve pullarla süslü bir elbisesi vardı; aileyi bir araya getiren bayram buluşmalarında yaldızlı, parıltılı elbisesinin içinde zayıf bedeni, kansız yüzü fakat itinayla taranmış saçlarıyla bir Noel ağacı gibi boy gösterirdi. "Bu kadar olur, aynı Gizella Teyze!" diye düşünüyor yine. Huzursuz duygularla ağaca tekrar bakarken aslında bu küçümsemenin asıl hedefinin ağaç ya da üzerindeki naif süsler değil de kendini bayram havasına rahatça bırakmasını engelleyen cesaretsizliği olduğunu gayet iyi biliyor. Bu ağaçta bir şeyin eksik olduğunu düşünüyor. Ama bunu sesli bir şekilde itiraf etmeyi kendine yediremiyor. Yıllardır bu kutsal gecede mum ışıkları, çıngırak sesleri, zengin bir akşam yemeği ve küçük hediyeleşmeler yerine, "Noel gecesi açık olan az sayıdaki restorandan birine gitsek daha iyi olmaz mı?" diyemediği gibi. Bunu bir türlü öneremediği gibi, şimdi bu minik ağaca, çıngırak sesleri içinde hazırlanacak Noel seramonisine ses çıkarmaya da cesareti yok çünkü hanımefendi ve tam o anda kahve servisi yapan hizmetçi, gözle görülür bir şekilde bayram heyecanı ve sevincinin etkisindeler. Hararetle akşam programının son ayrıntılarını, yemeği, cevizli ve haşhaşlı Noel kurabiyesini, balıkla birlikte sunulacak sosu konuşuyorlar. "Sanki her şey abartılı bir ciddiyet taşıyor," diye düşünüyor içten bir şaşkınlıkla beyefendi. Pencereye yönelip dışarıdaki kar yağışını seyretmeye başlıyor, kulağı fısıldayarak konuşan hanımefendi ve hizmetçide. Evet, hep böyle olur: Noel için hazırlanan her şey sürprizdir,

her şey bir gizem perdesine bürünür, hizmetçi kadının mayonez için kaç yumurta getirmesi gerektiğine kadar her ayrıntı bir sır gibi saklanır; belki de artık mazide kalmış bayramların esrarlı havası ve sırrının böyle geri getirilebileceği umuluyor. Derin bir şaşkınlık içinde, "Sanki gerçekten Noel varmış gibi," diye düşünüyor beyefendi, "sanki burada gerçekten bir ev, gerçekten bir aile, bayram sırlarıyla, çam kokulu heyecanlar ve gizemle dolu gerçek bir Noel varmış gibi." Buna hâlâ şaşırıyor.

Dışarıda yağan karı seyrediyor, eski bayramların çıngırak sesleri ne kadar uzak. Burada artık sır falan kalmamış. Bütün bu bayram telaşı, uygar bir toplulukta birinin fazlasıyla duygusal sözler etmesi gibi, insanda ulvi bir histen çok bir tür mahcubiyet duygusu uyandırıyor. Tabii bu da konuşulabilecek bir şey değil. Ev günlerdir birtakım küçük sırlarla dolu. Dolapların çekmeceleri kilitlenmeye başlanmış, bir defasında genizden çıkan boğuk bir sesle konuşan bir adamın bir öğle vakti büyükçe bir paket getirmesi evde hissedilir bir telaş yaratıyor. Hizmetçinin defalarca ikaz etmesine rağmen adam yüksek perdeden konuşmaya devam ediyor, ancak ödemeyi aldıktan sonra paketi teslim edebileceğini söylüyor ısrarla. Sabah erken saatlerde evden çıkan, o vakitten bu yana şehirde dolaşan hanımefendi, öğle saatlerinde yorgun argın eve dönüyor, şu tarihsel gerçeği bir türlü anlamamakta ısrarlı: Eski bir toplumsal sözleşmenin yerini artık bir başka şey almışsa, bu tarihsel sürece dahil olanların kutsal olaylara özgü neşeyi göstermek zorunda olmadıklarına ilişkin tarihsel tezi kabul etmeye hiç de niyetli değildi. Beyefendi gerçekten kutlanabilecek bir şeyin olmadığı kanısında ve bunu söylerken göz önünde bulundurduğu sadece boş cüzdanı değil. Başka şeyler de boşalmış. Ama hangi kalpsiz yaldızlarla süslenmiş Noel ağacı, mum ve taze çam kokusuyla bezenmiş odada minik

sürprizlerle hazırlanmış bir bayram isteyen, bunu bekleyen hanımefendiye böyle bir şey söyleyebilir ki! "Bayramın ardında gizem falan yok, bunu kendine itiraf edemiyorsun" kim diyebilir? En azından beyefendi böyle bir cesareti olduğunu düşünmüyor.

"Kar yağıyor," diyor sadece. Ve ardından belki binlerce kez tekrarlanan cümle dökülüyor dudaklarından: "Bembeyaz bir Noel geçireceğiz!"

Kahvelerini içiyorlar, sonra da belki onlarca kez birbirlerine verdikleri sözü yineliyorlar: Bu Noel kimse birbirine hediye almayacak! Bunu geçen yıl, bir önceki yıl, hatta sekiz ve dokuz yıl önce de söylediler; bu yıl da aynı sözü vermemeleri için bir neden yok. Hediye almayacaklarına yeminler ediyorlar. Bu nedenle birbirlerine, sözlerini tutmamanın ayıp sayılacağı bir söz verirler. Beyefendi de bir şeyler döndüğünün farkında. Hanımefendi dokuz yıl sonra birden garip gerekçelerle beyefendinin boyun ölçüsünün değişip değişmediğini anlamaya çalışıyor, sabahları şehir merkezine iniyor, öğleden sonraları telefonda kimin için hazırlandığı belli olmayan birtakım gömleklerin biçimi üzerine birileriyle fısıldaşıyor. Hanımefendi, beyefendinin parasının olmadığını biliyor, dokuz yıl sonra beyefendinin, "Şu ara hangi parfümü kullanıyorsun?" diye ağzını aramasından borçlanacaklarını anlıyor. Her yıl olduğu gibi bu yıl da, "Savurganlığın manası yok," diye birbirlerine nasihatler ediyorlar. Bir zamanların sorumsuzca davranabildikleri bolluk dönemlerinde, "Para harcanacaksa yerli yersiz harcanmalı, çünkü anlamı bu," diyebilen beyefendi artık bu tür bonkörlükleri hoş gördüğü deyimleri unutmuş görünüyor. Pek çok bakımdan gerekçelendirmesi son derece kolay olan, "Kimseye hediye alınmayacak!" yasağı aslına bakılırsa zaten delinmiş durumda çünkü sorumsuz bir haftalık gazeteye karşı özverili ve başarılı bir dava yürütmüş dü-

rüst ve püriten József'in, isminin baş harfleriyle süslenmiş, zarif deri puro kutusunu bir hizmet bedelinden çok mütevazı bir değerbilirliğin işareti olarak kabul etmemesi olanaksız. Taşradan bir okur hayranının, gerçek bir *literary gentleman*'in postayla gönderdiği altı şişe yıllanmış Tokaj şarabını içeren paket de yine yılların dostu ve ailenin ruhsal soğuk algınlıklarını bile tedavi eden doktora gönderiliyor; neyse ki doktor tatlı şarap seviyor, böylece şarap kutusu, paketin üzerine birkaç taze çam dalı eklenip doktorun evine yönlendirilebiliyor. Geriye birkaç kuzen kalıyor, ki onlar da küçük birer şişe Fransız parfümüyle son derece mutlu olurlar ve neyse ki hanımefendi düşünceli, en son çıktıkları Fransa seyahatlerinden bunları tedarik ederek dönmüşlerdi. Bir de hizmetçi Teréz var ama Teréz maddiyatçıdır dolayısıyla ona hediye olarak para verilecek.

"Yani kimseye bir şey yok, tamam mı, anlaşıldı mı?" diyor hanımefendi ve günde bir kez, bu vakitlerde içtiği sigarasını yakıyor. "Bak, kesinlikle diyorum, tamam mı? Sonra gece burada hazırlıksız yakalanıp utanmayayım."

El sıkışıp anlaşıyorlar. "Peki, bana özlemini duyduğun bir şey söyle," diyor hanımefendi. Bu her zaman böyle olur. Beyefendi düşünmeye başlıyor ama şaşkınlıkla hiçbir özleminin olmadığını fark ediyor. Gümüş bir çakmak, ipek bir kravat, hatta bir otomobil bile arzulamıyor. Riviera'ya bir yolculuk da istemiyor, hatta on altı ciltlik *Kunstgeschichte*'yi[1] bile istemiyor. Oysa daha birkaç ay önce bunlara sahip olma hissi yüreğini sevinçle kabartıyordu. Hemen bu, "Neye sahip olmak istemiyorum?" listesini düşünmeye son veriyor. Çünkü neye yarar? Gerçek şu ki artık bir şey istemiyor, bir şey özlemi-

1. (Alm.) Sanat Tarihi. (Y.N.)

yor. Bunu kabul etmeli. Bununla gurur duymuyor ya da bu yüzden birine kızmak gibi bir niyeti yok ama gerçek bu, hiçbir şey arzulamıyor. Buna kendi bile şaşırmış durumda. "Bu hayra alamet değil," diyor yüksek sesle. Hiç de uzak olmayan bir geçmişte neredeyse dişlerini gıcırdatarak, hırsla arzulardı, hem de birtakım ayrıntıları değil, dünyanın ta kendisini! Şu an duyduğu tek özel istek Noel'in, daha öncekiler gibi, kazasız belasız bir an önce gelip geçmesi. Tek arzusu, hem de delice istediği tek şey bu.

Kapı zili çalıyor, bu da bir "kaza" işareti çünkü hanımefendinin tanıdıklarından biri çiçek göndermiş, bu nezaket çarçabuk, hem de dakikalar içinde karşılık görmeli ve bu hamle, çiçek geldikten sonra verilen bir sipariş olarak değil, aynı anda, paralel akla gelen ince bir düşünce görünümünde gerçekleşmeli. Kaldı ki hava da kararmak üzere. Bir-iki saat içinde dükkânlar kapanacak. Beyefendi hızla ayağa kalkıp sigarasını küllükte söndürüyor. Zorlu bir yol bekliyor onu. Kapıdan dönüp sesleniyor:

"Bana özlemini duyduğun bir şey söyle."

"Aman," diyor hanımefendi el hareketiyle, bu işaret onun da bir şey arzulamadığı anlamına geliyor. Sonra odadaki sigara dumanını eliyle yelpazeliyor. Sesinde dünyevi şeylere karşı ancak bir kadının gerçekten hissedebileceği vakur bir küçümsemeyle ekliyor: "Madem çok gerekli, o zaman sadece bir *snorrka*!"

"*Snorrka*" aile jargonlarına ait, pek zarif olmasa da yaygın kullanılan *schnorren* fiilinin bir tür uyarlaması. Kendi aralarında, sadece veren açısından değil, alan açısından da neredeyse mahcubiyet yaratacak kadar "küçük bir hediye" anlamında kullanılıyor. Büyük Savaş'tan on yıl sonra, hanımefendinin Noel'de beyefendiden istediği hediye işte böyle bir şey. Ancak tam da bu on yıllık deneyimlerinin bilincindeki beyefendi mahcup bir şekilde

düşüncelere dalıyor çünkü hanımefendinin kelime hazinesinin simgesel derinliklerini gayet iyi tanıyor ve *snorrka* derken teraslı bir ev, büyük meblağ döviz, bir gerdanlık, Paris vitrinlerinden özel tasarım bir kıyafet ya da yeni model bir otomobil kastedip kastetmediğini ancak deneyimli bir psikolog karar verebilir. Ancak sormayı elbette gereksiz bularak ve hiç ses etmeden evden çıkıyor. Henüz evden çıkarken pencereye doğru giden hanımefendinin bu kez bir bayram havasında çınlayan sesini duyuyor tekrar.

"Kar yağıyor, yoksullar pek sevinmiştir."

Snorrka

"Yoksullar pek sevinmiştir." Bu cümle yankılanıyor kulağında beyefendinin, karların arasında şehre doğru yürürken. "Yoksullar şimdi yollardan kar küreyecek, tam da Noel'de, nasıl da mutlu olmuşlardır!" diye düşünüyor kendi kendine. Köprüden yürüyerek geçmeye karar veriyor. Şehir bu saatlerde artık bayram havasına bürünmüş. Mağazaların ışıltılı vitrinlerinin önünden geçerken her alışveriş öncesinde ruhunu kaplayan korkuyu, sıkıntıyı hissediyor. Alışveriş onun için bir şeyin tam kabulü anlamına geliyor, çok önemli bir şeyin, sistemin kabulü! Bu her şeyden önce aracılık yapan ticareti kabul etmek demek ve bu süreç bir mağazaya adım atmakla birlikte başlayacak, tezgâhtarla sakin tavırlarla konuşma, onun sağduyulu önerilerini baş sallayarak dinleme, sunulan örneklere bakıp beğenme ama aslında bu, betondan bir cangılın, parlak ışıklı bir ormanın içinde birbirinin boğazına sarılmış iki canavarın bir lokma uğruna ölüm kalım kavgası gibi. Ve biliyor ki yenilgiye mahkûm olan kendisi çünkü tüccar bu kavgada bütün varlığını ortaya koyuyor, kendisinin ortaya koyduğu tek şeyse parası; o da her zaman o kadar az ki onun için mücadele etmeye bile değmiyor. Bir tür vicdan azabıyla yine her yıl olduğu gibi hediye almayı son güne, hatta son saatlere bıraktığı için

kendini suçluyor; her yıl aynı şey, son saatlere kadar alışverişi erteliyor, sonra da panik içinde, keyifsizce alelacele bir şeyler seçmek zorunda kalıyor ve hep bir sonraki bayram haftalar öncesinden hediye alacağına, rahatça düşünüp özenle bir şey seçeceğine dair kendi kendine sözler veriyor ama işte yine son gün, hatta son öğleden sonra vitrinlerin önünde ve neredeyse iğrenerek ve sıkıntıyla, keyifsizce girmeye korktuğu mağazaya bakıyor. Birine hediye almak dünyanın en güzel şeyi olsa da söz konusu hediye yeterince değerli değilse ve beceriksizce sunulursa bu da aşağılayıcı ve kötücül olabilir. Bir mağazaya girdiği andan itibaren, sabahleyin zorbela edindiği cebinde yatan yüzlük hemen erimeye başlayacak, karşılığında da eline geçen olsa olsa küçük ve tamamen yararsız bir şey olacak, bu da bayram telaşının ardından hediyenin sahibi tarafından mağazaya götürülüp daha yararlı bir şeyle değiştirilecek. Bazılarının eli mıknatıs gibi, böylelerinin cebindeki para azalacağına çoğalıyor. Bu tür insanların parasının küçük bir molekülü bile kocaman şeyleri kendine çekiyor, böyleleri 100 pengöden dört kişilik bir aile için Noel ağacının altında hediyelerle dolu mükemmel bir bayram yaratabilir, sihirli bir şapkadan çıkarır gibi yararlı, neşeli hatta gereksiz hediyeler bulur buluşturur, dostları için ziyafet sofrası hazırlar, hatta tüm bunların ardından 100 pengöden ellerinde 26 pengö kalır, onu da gidip bankaya yatırırlar. Beyefendi bu şanslı insanlardan değil. O kaşla göz arasında elindeki 100 pengönün buharlaşıp uçacağını gayet iyi biliyor. Para gidecek, elinde bir çanta kalacak, o da daha sonra bir bilezik ya da bir parfümle veyahut süslü bir şapkayla değiştirilecek. Tüm bu iş gereksiz sıkıcı ve bir o kadar da monoton.

Son on yıl içinde hep böyle oldu, sadece Noel öncesinde değil, tüm resmî ve gayriresmî bayramlarda, aile-

nin özel günlerinde hep aynı sıkıntıyı yaşıyor; ellerini cebine sokup her şeyi kabullenmiş adımlarla vitrinlerin aynalı duvarları arasında yoluna devam ediyor, işini bilen bir esnafın vitrinindeki ilk güçlü çekime kayıtsız şartsız kapılmaya hazır. Şimdi şehrin merkezindeki alışveriş caddesinde, coğrafi anlamda da sembol sayılan, doğu ve batıyı keskin bir şekilde birbirinden ayıran bu önemli şeridin üzerinde. Bu dar, zarif sokak bir sınır gibi, burada hep bunu hissediyor, bu sokakta hep dikkatle yürür, yolunu kaybetmek istemez, sanki birkaç adım daha soldan yürüse doğuda, birkaç adım sağdan gitse batıda buluverecek kendini. Bu dar sokak, coğrafyanın bu bölgesinde batıdan kalan son milimetre sanki giderek daha uzaklarda kalan Batı İmparatorluğu'nun son kalesi; Bauhaus vitrinleriyle, camların ardında sergilenen ve Batı uygarlığında modası geçtikten sonra buralara gönderilen ürünleriyle. Kar artık lapa lapa yağıyor ve cadde üzerinde çok yavaş ilerleyen bir kalabalık oluşmuş. Bayram öncesinin itaatkâr ve uysal insanları bir yerden bir yere hareket halindeler. Karlı sokakta birbirleriyle yarışırcasına hınca hınç doldurulmuş vitrinler kısa süre öncesine kadar Batı'da moda olan ürünleri sergilediler: Geçen ilkbaharda Paris'e gittiklerinde kitap kurtlarının ve şairlerin övgüyle bahsettikleri Valéry'nin son kitabı; yaz aylarında Avrupa büyükşehirlerindeki yüzme havuzlarını tuhaf ve bir tür erotizm yüklü kokusuyla dolduran *Mystère estival*[1] adlı Fransız parfümü; geçen yıl, "Tanrı'ya hakaret ediyor," diye Berlin'de mahkemelik olup sonra beraat eden ve Budapeşte'de savcıların henüz dikkatini çekmeyen George Grosz'un karakalem albümü vitrinlerin en gözdeleriydi. Renkli süsler, hanımlara albenili krem ve mak-

1. (Fr.) Gizemli yaz. (Y.N.)

yaj malzemeleri, hepsi modern, buradaki moda tanımlamayla *up to date*[1] ürünler. Çünkü bu cadde üzerinde alışveriş yapan Budapeşte ahalisi Batı'daki gelişmelerin gerisinde kalmamayı son derece önemsiyor. Buradaki ürünler üzerinde en fazla bir saatlik zaman dilimi farkı olabilir, yani tamı tamına Orta Avrupa ve Batı Avrupa arasındaki saat farkı kadar!

Çünkü burası hâlâ kesinlikle Avrupa! Batı Avrupa uygarlığının gerekli araç gereci ve fikirleri, modaya bağlı olarak Avrupa podyumlarını tek tek dolaşır, çöpe gitmeden ve Balkanlar'a sürülmeden önce en son burada, bu karlı, albenili caddede sergilenir. Beyefendi bir kitapçının önünde duruyor ve Avrupa edebiyatına göz gezdiriyor. Avrupa edebiyatında anlaşılan her şey yolunda. Beyefendi vitrine yerleştirilmiş süslü ambalajlı kitapların yazarlarına göz atıyor, Avrupalı bazı meslektaşlarının tanı da bayram öncesine denk düşürerek bu kadar çok yeni kitap yayımlamış olmalarını gıpta ederek ve hayretle seyrediyor. Vitrindeki *Ana Britannica Ansiklopedisi* dizisinin eksiksiz takımına imrenerek bakıyor ama bu kitapçıya girmeyi aklına bile getirmemeye kararlı. Hanımefendi kendisine sunulacak her türlü kitap hediyesini haklı bir kuşkuyla karşılayacaktır. Hediye edilen *Ana Britannica Ansiklopedisi* bile olsa bu kuşku dağılmaz, beyefendi kendi kendine hediye almış gibi anlaşılır. Yani unutalım gitsin, bu mümkün değil. Kesinlikle kadınlara yönelik bir hediye almalıyım, diye geçiriyor aklından. *Ana Britannica* bir kadın için tartışmalı bir hediye olacaktır. Nasıl olsa hediyeler bayram sonrası mağazalarda değiştirilebiliyor ya da rengi beğenilmemişse boyanabiliyor. Öyle bir şey olmalı ki, biraz işe yarar gibi olsun, biraz gereksiz bir şey

1. (İng.) Güncel, günümüze uygun. (Y.N.)

gibi dursun, bir yanıyla lüks bir nesne gibi algılansın ama diğer yanıyla da oynamaya, çekiştirmeye de elverişli olsun, bunların dışında biraz sıcak bir şey olsun, deri olması da avantaj, çok sade ya da fazlasıyla alacalı olabilir ve verildiğinde biraz abartılı görünmeli, yani uzun lafın kısası: *Snorrka* olmalı. Öyle bir şey olmalı ki hanımefendi sevinmeli. En önemlisi bu zaten. Öyle bir şey olmalı ki ya onu giymeli ya da onunla oyalanmalı. Belki de kocaman bir oyuncak bulmalı, saçları falan da olan kocaman bir bebek! Gözlerini kapatıp, "Anne!" diyen bir bebek. Ya da kocaman raylarıyla bir model tren. Ama bu da olmaz çünkü treni ondan çok kendim isterim diye itiraf ediyor içinden. Peki ama ne olmalı? Hemen hayatın çöplüğüne atılmayacak bir şey bulmalıyım. Hediye, hediye edildiği andan sonra da yaşamalı. Öyle bir şey olmalı ki hayatın atölyesinde onun bizzat kendisi için hazırlandığını düşünsün. Böyle çok fazla şeye sahip de olmadı ki, diye geçiriyor aklından hüzünlenerek.

Yolun tam ortasında duruyor, deri işleri, kadın şapkaları, ulaşılması çok güç mücevherler, mücevher benzeri adi takılar arasında bakınıyor. Yoksul olmanın vicdani rahatsızlığı yüzünden okunuyor olmalı. Buradan alacağı her şey yoksulluğunun altını kalınca çizmekten ve bunu itiraf etmekten başka bir işe yaramayacak. Yani yenilginin itirafı: Hayatta yeteri kadar hızlı ve kurnaz olamadığının açık ilanı! *Snorrka* olmalı, başka yolu yok diye homurdanıp bir taksi durduruyor.

"Hayvanat bahçesine," diye sesleniyor şoföre koltuğa oturup. Taksi şoförü yolcusuna garip garip bakıyor.

Araç karlı yolda zorlukla ilerliyor. Városliget Parkı kalın bir sis tabakasının ardından zar zor görünüyor. Hayvanat bahçesinin gişesinde roman okuyarak mesaisini doldurmaya çalışan yalnız kadın, akşam saatinde gelen bu ziyaretçiye bilet keserken kuşkucu bir bakış atıyor, ka-

pıdaki bekçi de uzun uzun bakıyor arkasından. Noel gününde bile suaygırlarını merak eden birileri var bu tuhaf dünyada! Hayvanat bahçesinin açık alanında sırtı kar kaplı bir manda duruyor, biraz ileride birkaç küçükbaş hayvan ve kayalığın dibinde titreşen bir grup keçi görülüyor. Filin bulunduğu binanın önünden geçerken içeri girip ona bir merhaba deme isteği uyanıyor beyefendinin içinde ama olmaz, acele etmeli çünkü kapanış saati yaklaşmış. Hayvanat bahçesinin patikalarında ne bir hayvan ne bir insan var. Alacakaranlığın derinlerinden zaman zaman vahşi hayvanların böğürtüleri duyuluyor; nereden ve ne amaçla geldiği bilinmeyen bir de radyo sesi. Beyefendi, hayvanat bahçesinin ortasında bir dekor gibi dikilmiş tepenin etrafından dolanıyor. Şimdi cesareti kırılmış ve dönmekten korkuyormuş gibi acele ediyor. Köpeklerin bulunduğu kısmın karşısındaki parmaklıklı alanda bir boz ayının dolaştığını fark etse de etrafta tek bir insan bile görünmüyor. Hayvanlar bu esrarengiz hapishanelerinde tek başlarına yaşıyor gibiler. Köpeklerin bulunduğu kısımdan havlama sesleri yükseliyor.

İki Komondor[1] havlıyor, yaklaştığında birkaç Kuvasz[2] da demir parmaklıkla ayrılan bölümde çılgın bir öfkeyle akşam saatlerinde ortalıkta dolaşan bu yabancıya saldırmaya çalışıyor. Beyefendi durup sakince onlara seslenip öfkelerini yatıştırmaya çalışıyor. Köpekler susuyor ama bu, onların bu yabancıya güvendikleri anlamına gelmez. Sessizliklerinde derin bir kuşku var. Kuvasz'lar kendi kısımlarına çekiliyorlar. Ancak biraz ötede bu kez de Macar tazıları havlamaya başlıyor ve hemen ardından da onlara Pumi'ler katılıyor. Beyefendi bir ıslık çalıyor. Bu-

1. İri uzun tüylü Macar çoban köpeği türü. (Ç.N.)
2. Akbaşa benzeyen iri yapılı Macar çoban köpeği türü. (Ç.N.)

raya daha önce de gelmişti. Islık sesinin bu kısımdaki tüm köpekleri harekete geçireceğini ve ardından bir konserin başlayacağını biliyor. Önce Pumi'ler girecek, sopranoyla başlayan konserde Komondor'ların tenoru onları bastırmadan eşlik edecek, sonra bas tonundan Kuvasz'lar katılacak. Bu ulvi konsere bir de insan sesinin katılması birkaç dakika alacak. Yoğun kar yağışı altında köpeklerin şarkısı sürerken az ötedeki camlarından dışarı ışık süzülen kulübeden bir bakıcı çıkıyor. Önce köpeklere birkaç emir, sonra da ağır küfürler. Koyun derisinden bir palto var sırtında ve başında da ona ait olmadığı çok açık bir subay şapkası. Elleri cebinde, öfkeden patlamaya hazır bir ses tonuyla bir türlü susmayan köpeklerin ulumasını bastırmaya çalışarak, "Köpek mi bakıyorsunuz?" diye soruyor beklenmedik bir bilgelikle.

"Evet, Puli cinsi," diye karşılık veriyor aynı tonda beyefendi.

"Burada bir tane var." Bakıcı elini ağzına götürüp bağırıyor: "Tam size göre! Çok tatlı, küçük bir Puli."

Kahraman Sahneye Çıkıyor

Birkaç dakika sonra bu hikâyenin tek kahramanı sahneye çıkacak. Şimdi derin bir nefes alıp kendimizi gelişmelere hazırlamanın zamanı. Beyefendi heyecanlı, o da hazırlık içinde. Köpeklerin bitmek bilmeyen havlama sesleri arasında bakıcının peşi sıra kulübeye giriyor. Bir gaz lambası etrafı aydınlatıyor; her yeri insanın nefesini kesen kokular kaplamış: Yanan gaz lambasından çevreye yayılan gazyağı kokusu, her köşeye sinmiş köpek ve terli insan kokusu birbirine karışmış. İçerideki küçük sedir, bakıcının dağınık yatağı. Kaba ahşap masanın üzerindeki kapta yemek kalıntısı, yarım şişe şarap göze çarpıyor, buharın ve dumanın iç içe geçtiği bu odada bir insan yaşıyor. "Hayat işte," diye düşünüyor beyefendi, köpeklerin arasında, kafesteki ayının tam karşısında, günlerce, aylarca bir koyun postuna sarılarak yaşamak... Sadece ve sadece bir emekli maaşına sahip olabilmek için. Bu tür şeyler onu oldu olası şaşkına çevirir zaten. Olguların ardında sırlar aramaya eğilimlidir. Bu odaya da bu gözle bakıyor. Bakıcı orta yaşlarında bir adam. Ziyaretçinin belirmesinden para kokusu aldığı belli. "Bugün başka gelenler de oldu," diyor – eliyle selam çakar gibi ziyaretçiyi selamlamasının ardından, beyefendinin kendisine uzattığı sigarayı da kulağının arkasına yerleştiriyor. Bir

Pumi götürmüşler, bir de Komondor yavrusu. Hem de bu yavruyu bakanlıktan bir beyefendi almış. Bunları anlatma amacı hayvanat bahçesinin köpeklerinin ne kadar popüler olduğunu göstermek fakat tüm bunların yeni ziyaretçide tam tersi etki yarattığının farkında değil. Bakıcı mallarını överken beyefendi aniden neden keyifsizleştiğini anlamaya çalışıyor. Kendi üzerinde bu tür analizler yapmaya alışık. Demek ki başkasının da aklına gelmiş, demek ki başkalarının da yeteri kadar parası yok, başkaları da *snorrka* almayı utanç verici bulmuş. Demek ki başkaları da köpeği biraz gereksiz, biraz kullanım amaçlı bir hediye olarak görüyor, başkalarına göre de köpek aynı zamanda hem lüks hem de orasını burasını çekiştirip oynamaya uygun, başkaları için de kadınlar için ideal: Hem deriden hem de kürkü var, sıcak, her şeyden önce hediye olarak orijinal bir düşünce, verilen kişide duygu patlaması yaratır ve maddi olarak da ulaşılması imkânsız değil. Demek ki tüm bunlar başkalarının da aklına gelmiş! Saniyeler içinde geçiriyor bunları aklından, her adımında ve her düşüncesinde olduğu gibi acımasızca kendini eleştiriyor, "Yani başkaları da Noel günü köpek almaya mı geldi?" diye soruyor bakıcıya. "Gelmez olurlar mı!" diyor adam. "Noel günü burası ana baba günü olur. Dört kişi vardı! Tek bir yavru bile kalmadı elde. Ama durun, Puli cinsi var bir yavru, sanıyorum bir yaşında bir dişi. Ha, unutmadan söyleyeyim, buradan çıkacak olan tüm köpeklere müdürlükten cins köpek olduklarını kanıtlayan belge verilir." "Dört yavru aldılar, öyle mi?" diye soruyor beyefendi inatla. "Evet, Puli yavrular, şimdi onlar moda. Kadınlardan biri artistti, biri bir gazetede çalışıyordu sanırım ve biri de..." Beyefendi, "Biri gazeteden mi dediniz?" diye sözünü kesiyor bakıcının. "Moda öyle mi? Bir de üstüne üstlük moda!" Giderek keyfi kaçıyor. Aklına gelen şeylerin başkaları tarafından

da akıl edilmesinden hiç hazzetmez ve itiraf etmek gerekirse, son zamanlarda bu sık sık olmaya başladı. Birden büyük bir korkuya kapılıyor: Gazetelerden birinde yayımlanan bir fotoğraf geliyor gözlerinin önüne, bir Macar yazarın evinde kucağında küçük bir Puli yavrusuyla poz verdiği fotoğrafı yayımlanmış. Arkada kitaplar, aile efradı, yazar sırtında ev kıyafetleriyle kameraya gülümsüyor. Böyle bir fotoğrafı düşünmek bile dehşete kapılmasına yetiyor. Hayır, hayır, ne kendisinin ne de köpeğinin geleceği böyle olmalı. Ama ne yapabilir? Sanatçılar, bakanlıktan kerli ferli beyefendiler Puli köpek yavrusu ediniyorlarsa, bu cins köpeklerin şu aralar çok moda olduğunun işareti. Demek kendisi de böyle bir modadan etkilenmiş. Demek Puli köpek şu aralar briç oynamak ya da küçük burjuva evlerin salonlarında akşam on birde Moskova radyosu dinlemek gibi zamanın yapılması gereken uğraş ve eğlenceleri arasına girmiş. Suskunluğa bürünüyor. "Yazık," diye düşünüyor kendi kendine. Sonra yüksek sesle soruyor: "Satılık ayı yavrusu yok mu? Ya da kartal olarak önerebileceğiniz bir tür var mı? Madem herkes Puli alıyor, o zaman olmaz... Yavru zürafa? Yok mu?" Bakıcı duyduklarına inanamayan kocaman gözlerle bakıyor.

Ama işte tam da bu esnada, hayatta hem de pek çok kez olduğu üzere, kriz ve çaresizlik anlarında ortaya çıkan sürprizler gibi, sedirin altında bir şey kımıldıyor ve yavaşça kulübenin ortasına doğru ilerliyor, şimdi tavanda asılı lambadan toprak zemine süzülen ışık huzmesinin tam ortasında. İşte bu, kahramanın sahneye çıkma ânı. Edebiyatın kuralları bu sahnenin muhteşem kelimelerle vurgulanmasını öngörür. Ancak bir avuç büyüklüğünde tüyden oluşan bir yumağın mızırtılarla sedirin altından çıkışını, kahramanın sahnesi olarak tanımlamak mümkün mü? Zeminin tam ortasında duran şey dışarıda kar-

ları temizlemekle meşgul belediye işçilerinin yere düşürdüğü keçi derisinden tüylü bir eldivene benziyor en çok ama ses çıkarıyor. "Bu bir köpek mi?" diye soruyor hayretle beyefendi. Bakıcı yanıt vermek yerine eğilip iki parmağı arasına kıstırdığı şeyi yerden kaldırıyor. Gerçekten de dört ayağı ve uzun tüyleri var ve minik bir kuyruğu. Karmakarışık tüylerinin arasından bakan iki lacivert göz üzerine ışık düştüğünde parıldıyor. Bu yaşayan şey aslında saman saplarının, çamurun, birbirine yapışmış tüylerin bir karşımı. Bakıcı ölmüş bir fareyi tutar gibi iki parmağının arasına kıstırıp yerden kaldırdığı canlıyı havada bir o tarafa bir bu tarafa sallıyor. "Gerçek bir köpek mi bu?" diye soruyor beyefendi. "Gerçek olmaz mı!" diyor bakıcı. "Dört haftalık bir Puli ve büyük bir gelecek vaat ediyor." Bakıcının sözleri fazlasıyla profesyonel. Gelecek vaadiyse ancak gülüp geçilecek türden bir lakırdı! Bu bir avuç çamur ve saman karışımının, kısa bir de sapı olsa tam bir tuvalet fırçası sanılacak bu "şey"in herhangi bir gelecek vaat edebileceğini ciddiye almak mümkün değil. Bu kirli yumağı tutmak için eldivenini çıkarıyor.

Yumak sıcak ve içinde atan kalbi avucunda hissediyor. Yüksek tempoda çarpıyor sanki bu tüy yığının altında, içinde can taşımayan her nesneye ve hatta bu gıcırtılı fırçaya bile hayat veren iki devirli minik bir motordan başka bir şey bulunmuyor. Tempolu nabız, tüy yığınının diplerinden eline kadar ulaşıyor ve parmaklarının altında ne olduğu belli olmayan organların, kırılgan bir omurganın, yumurta büyüklüğünde kafasının, kıkırdak yumuşaklığında dokuların temasını hissediyor. Bir avuç saman ve kapkara tüy kalabalığının arasında, göğüs yüksekliğinde sanki bir ben gibi, beyaz tüylerden oluşan bir lekesi var; sanki bir gün bu barakadan gün yüzüne çıkacak olursa, kaybolduğunda tanınsın diye işaretlenmiş. Şimdilik beyaz leke bu canlının dünyadaki tüm tuvalet fırça-

larından ve benzer tüylü araç gereçten ayırt edilmesini sağlayan tek şey; kimliği, imzası ve belki de kaderini belirleyecek olan farklılığı. Kalp atışları avucunda yankılanan bu canlı şimdi titriyor. Beyefendi elini kaldırıyor, avucundakini ışığa doğru tutuyor. Lambanın aydınlığında gördüğü onu biraz olsun rahatlatıyor, evet erkek. Dişilerle genellikle ıstıraplı deneyimler yaşayan bir insan olarak, madem canlının cinsiyetini seçme şansı elinde, evde erkeklerin oranının artmasının iyi olacağını düşünüyor. "Erkek," diye tekrarlıyor, aslında bu da sadece bir sıfat, yaşam labirentlerinde istikamet veren bir işaretten fazla bir öneme de sahip değil. Bakıcı canlının sadece dört haftalık olduğunu tekrarlıyor, bunun alışveriş açısından önemli olduğunu düşünüyor olmalı.

"Küçük olan her şey güzel sonuçta," diye geçiriyor kafasından, sonra avucundaki tüy yumağını usulca toprak zemine bırakıyor. Küçükken şeytan bile sevimli. Ama büyüyünce ne olacak? Bakıcı alışverişin can alıcı psikolojik ânının geldiğini hissediyor, bir şeyler yapmalı: Ani ve beklenmedik bir atağa kalkıyor, umulmadık bir ticari deneyimle malını övmeye, müşteriyi ikna etmeye çalışıyor. Zaman zaman eğiliyor, tüy yumağını kaldırıp orasını burasını yüceltiyor, parmağıyla pembe ağzını açıp beyefendiden minik canlının boğazına bakmasını, pembe burnunun ne kadar sağlıklı olduğunu kendi gözleriyle görmesini istiyor. Ayaklarının ne kadar kaslı ve diri olduğuna özellikle dikkat çekiyor. Bu cılız ve el kadar canlının bacakları ne kadar kaslı ve diri olabilir ki? "Ve özellikle boyuna bosuna dikkatinizi çekerim!" diye devam ediyor sözlerine adam. "Şu sıkı göğsüne bakın, kaslı butlarını elleyin, şu kuyruğun zarafetine göz atın. Puli'ler böyledir: Sıkı ve küçük vücutlarıyla diğer köpek cinslerinden kolayca ayrılırlar. Hep anlamlı bakan gözleri, iyice yana yatık kulaklarıyla çok kendilerine özgü zeki hay-

vanlardır. İştahları da yerindedir. Türünün tüm özellikleri de işte bu minikte hayat bulmuş! Çok şanslısınız!" Bakıcı sözlerini, sürekli köpeklerle iç içe olan kendisinin bile bu kadar mükemmel bir yavruyla çok ender karşılaştığını söyleyerek bitiriyor ve yavrunun fiyatıyla söylevini noktalıyor: "60 pengö!"

Müşteri kaşlarını çatıp, "Böyle şeylerin bile kesin ve net bir fiyatı var demek," diye düşünüyor. 60 pengö, daha fazla ya da az değil, piyasa rayici böyle. Bu arada fiyat biçilen şey, toprak zeminde kulübenin kapısına doğru harekete geçiyor. Yumuşak hareketlerle, yürümeden çok yuvarlanmaya benzeyen bir devinim içinde aralık kalmış kapıya gidiyor. Kapının eşiğinden de atlayıp minik bedeni ve pembe burnuyla kapıya yükleniyor, pazarlık edenlerde hayret uyandıran bir maharetle yarı açık kapıyı ittirmeyi başarıyor, beyefendi bir süredir tereddüt halinde, kendi kendisiyle tartışıyor. Tavrı bir köpekten yana, bir çıkıp gitmekten, acaba bu Puli yavrusu gerçekten de bakıcının methettiği gibi cinsinin en güzel özelliklerini bedeninde toplamayı başarmış şanslı bir yavru mu? Hayal meyal hatırladığı, Puli köpeklerin başlarının bu yavrununki gibi uzun olmadığı. Ancak yavruyu eline aldığında avucunda hissettiği o tuhaf sıcaklık her türlü aleyhte tezden daha değerli. Elinde bu tür bir sıcaklığı ne zamandır hissetmemişti, ne bir el sıkışmasında ne de başka türlü bir temasta.

Açık kapıdan içeri buz gibi bir rüzgâr esiyor. Köpekler insan kokusu ve ışık nedeniyle huzursuz. Kulakları sağır edercesine havlıyorlar. Dışarıda kesif bir kar yağışı görüşü engelliyor. Biraz önce üzerine pazarlık yapılan "şey" kapıda durup pembe burnunu gökyüzüne doğru dikiyor, minik diliyle düşen o beyaz şeyleri yakalamaya çalışıyor. Sonra bedenini gerip dik durmaya çalışıyor. İşte tüylerden oluşan yumağın değiştiği ve gerçek bir hayva-

na dönüştüğü an bu. Şimdi bu yumağın dört ayağının, güzel bir kuyruğunun, ufak ama diri bir bedeninin olduğu belli. O an duruşuyla artık bir köpeği anımsatıyor ve birden o ufacık bedenden nasıl çıktığı asla anlaşılmayan yüksek bir perdeden havlamaya başlıyor. Köpek sürülerinin havlamalarına yanıt veriyor! Belki satıldığını söylüyor, belki de sadece kendisinin de var olduğunu dünyaya ilan ediyor, dört haftalık olduğunu, kar denen şeyi gördüğünü, bunun onu heyecanlandırdığını, bu kapkaranlık dünyada işte burada, bu an var olduğunu haykırıyor. Beyefendi de heyecanlandı. Üzerine pazarlık yapılan şey kapının eşiğinde ince sesiyle uluyor, bakıcı da kendinden emin, kendi oğlunu izler gibi gururla bu tabloyu seyrediyor: "Çok iyi bir köpek olacak," diyor, "sesinden belli."

"Gerçekten bu kadar kolay iş mi köpek satın almak?" diye düşünüyor beyefendi. Bakıcının eline istenen parayı sayıyor ve minik canlıyı tuttuğu gibi paltosunun cebine yerleştiriyor. Köpek, palto cebinin derinliklerinde kayboldu bile. Bir çift kalın kışlık eldivenden daha az yer tutuyor. Bakıcı, köpek terbiyesi üzerine bazı telkinlerde bulunuyor koyun derisinden paltosunu omuzlarına atarak, beyefendiyi köpek havlamaları eşliğinde çıkışa doğru götürürken. Zaman zaman ezgili bir ıslık çalıyor ve köpeklerini sakinleştirmeye çalışıyor, tıpkı Orpheus'un yaptığı gibi.

Ama tüm bunları geçiştirmeye çalışıyormuşçasına, aceleyle yapıyor, beyefendinin o zaman farkına varmadığı ama aylarca sonra aklına geleceği tuhaflıkta. Müşteri için sadece bir köpek almak değil, tüm yaşamı hep böyle aslında, düşüncesizce ve çok acele, hazırlıksız atılan adımlar zinciri. Sonra, bekçinin kendisini çıkıştaki büroya götürmemesini, daha önce vaat ettiği gibi köpeğin gerçekten cinsini ve asaletini kanıtlayan bir belge vermeyişini de garip bulması gerekir. Her ikisi de içgüdüsel olarak

acele ediyor ve bunun da şüphe uyandırması gerekir. Bakıcı çıkıştaki müdüriyet binasının etrafından dolaşırken bir yandan da malını övüyor, beyefendinin nasıl mükemmel bir alışveriş yaptığını tekrarlıyor. Beyefendi de aslında sadece para vererek ve belki de diğer gerekli koşulları yerine getirmeden istediği bir şeyi temin etmenin rahatsızlığını duyuyor. "Bu öyle bir köpek olacak ki büyüyünce şaşıracaksınız," diyor bakıcı beraber hayvanat bahçesini çeviren duvarın dışına çıktıklarında. Sonra da araca binen müşterisine yardım edip taksinin kapısını kapatıyor. Beyefendi arabanın buğulu camlarından, sırtındaki koyun kürkü paltosunun omuzlarında kar biriken bakıcıya bakıyor. Beytüllahim'de acelesi olan bir çobana benziyor. Araba hareket ettiğinde, bakıcı henüz gözden kaybolmadan, bir sorununun daha olduğu aklına geliyor. Hızla camı açıp bakıcıya sesleniyor:

"Hey bana bak, adı ne bunun?"

"Csutora,"[1] diye haykırıyor ses. Kahkaha mı atıyor ne?

1. (Mac.) Matara. Çutora diye telaffuz ediliyor. (Ç.N.)

Bayram

Peki şimdi nereye? Araba şehrin ışıklı merkezine doğru hareket ederken beyefendi aceleyle alınan, derhal uygulanan ve telafisi mümkün olmayan her davranıştan sonra hep hissedilen haklı endişeler içinde. Hanımefendi bu işe acaba ne diyecek? "Mutlaka sevinir canım," diye kendini telkin etmeye çalışıyor: "Köpeğin boynuna bir tasma takıp onunla dolaşmaya çıkar." Peki Teréz ne diyecek bu işe? Teréz'le aileyi birbirine bağlayan sözleşme, koşulları çok da net belirlenmemiş olmakla birlikte, insanlara hizmet sunmasını kapsıyor. Teréz sesli bir tuvalet fırçasına benzeyen bu minik hayvana nasıl tepki verecek? Hediye olarak çok tatlı bir şey, parıltılı gözlerle bakıyor dünyaya, aşağı kıvrılmış kulakları, muhtemelen bir kuyruğu var, oyuncak gibi ve hareket etmesi için kurmak gerekmiyor çünkü içinde onu hareket ettiren iki devirli bir motoru var, midesi ve bağırsakları bile var ve bu bağırsaklar çalışıyor, bu yavru sadece dört haftalık. Teréz bu işe ne diyecek? Evet, Teréz taşradan geldi ama şehirde herkesten çok şehirli olup çıktı, aşağıya, köşedeki markete sigara almaya göndermek isteyecek olsan şapkasını takmadan katiyen yerinden kımıldamaz. Tiyatroya gitmeyi sever, akşamları radyoda Japon istasyonlarını arar. Şimdi görevlerine, böyle seçkin şehirli işleri yerine

hayvanların peşinde dolanmak eklendiğinde acaba ne diyecek? Bu yeni oyuncağın, sıradan hediyelik eşyaların üretildiği ürkütücü ve karmaşık fabrikadan çıkıp hayatın akışına kapılmasından bu yana şunun şurasında ancak dört hafta geçmiş, beyefendi kendi deneyimlerinden iyi biliyor ki önümüzdeki dört ay boyunca ev bir ahıra dönecek. Bunun için yapılabilecek bir şey yok, en iyi eğitim teorileri dahi, o anda cebinde taşıdığı sıra dışı safkan bir Puli'de bile ilk beş ayda başarılı olamaz. Elini usulca cebine sokuyor, eldivensiz parmaklarıyla bir sürprizle karşılaşabileceği için tedirgin. Cebinde sanki bir şömine yanıyor. Sıcacık cep kupkuru, hayvancık sessiz. Onu avucuyla kavrıyor, çıkarıp dizlerinin üzerine yatırıyor. Lacivert gözler parıltıyla bakıyor. Nemli ve soğuk burnuyla elini kokluyor. Havlamadan, ses çıkarmadan sakince etrafına bakınıyor. Beyefendi rahatlayarak içini çekiyor. Belki de bir mucize olacak. Belki de doğası itibarıyla, çişini tutmayı dört hafta içinde beceren köpekler gerçekten vardır.

Ancak mucize diye bir şey yoktur, doğa önceden belirlenmiş, harfiyen uyguladığı standartlara göre işler. Köpek için tasma ve uygun bir kayış almak için girdiği dükkânda mucizelere olan inancının ilk çöküşüne tanık olacak. Elbette bunun için kimse köpeğe kızmaz, ki ileride sanat eserine dönüşecek bir şahesere onun ancak eskizi kadar benziyorken. Kim bu denli güzel, küçük bir yaratığa böyle boş bir sebepten kızabilir ki? Tezgâhtar kız yavru köpeğin neden olduğu felaketi, bir sütanne nezaketi ve hoşgörüsüyle temizleyiveriyor. Uygar dünyaya henüz adım atan bu minik canlının etrafı oradaki herkesin hoşgörüsü ve tebessümüyle çevrilmiş. İlk adımlarını, bırakıldığı tezgâhın cam kapaklı dolabının üzerinde atıyor. Bir o tarafa, bir bu tarafa ilerliyor; her şeyi koklama-

ya çalışıyor; kendisini okşamak isteyen parmaklardan ustaca sıyrılıyor. "Köpeğiniz çok dost canlısı değil," diyor dükkân sahibi ama beyefendi seçilen tasmanın parasını ödemek için kasaya yönelince herkesi hayrete düşüren bir şey gerçekleşiyor: Köpek minik sesiyle havlamaya çalışarak sahibinin peşi sıra gitmek istiyor. Hızlı davranıp yakalamasalar, hiç düşünmeden kendini oradan aşağıya atacak. Beyefendi onu tekrar sıcak cebine koyuyor.

Yeni köpek sahibi kısa bir süre sonra takside ve hatta daha sonra, eve gitmeden önce uğradığı gazete binasındaki odasında, "Hep böyle şeylere kanarız," diye düşünüyor. Çok az mobilyayla döşenmiş, eski gazete yığınlarının masanın üstünde yükseldiği, ancak hiçbir şeyin beyefendinin sözde entelektüel faaliyeti için ayrılmış yer olduğu izlenimini ciddi olarak vermediği düpedüz sade odada köpeği serbest bırakıyor ve ilk kez lambanın aydınlığında onu inceliyor. "Evet, insan gerçekten büyüleniyor," diye geçiriyor aklından. "Birkaç dakika içinde beni tanıdı ve peşim sıra gelmek istedi." Hoşuna gidiyor bu: "Buraya gel Csutora!"

Yeni başlayan ortak hayatlarında köpeğe ilk seslenişi bu. İnsan ve köpek arasında var olan o son derece esrarengiz ilişkinin başlangıç ânı işte bu an. Küçük köpek odadaki amaçsız gezintisine son verip dikkat kesiliyor. Ses yukarılardan geliyor, içeriğinin doğal olarak onun için bir anlamı yok ama buna rağmen o ses onun kaderi: Gelecekte kendisi için karar alacak, emir verecek, hareketlerini denetleyecek. Şimdilik bunu çok ciddiye almıyor. İşi başından aşkın gibi, yapması gereken şeylere dönüp odayı kolaçan ediyor, kâğıtları kokluyor, mobilyalarla tanışıyor, bu arada iki kez daha ortalığı pisletiyor, evet ne yazık ki bu hayatta mucizeler yok. Odaya birileri giriyor, minik köpek onlara havlayarak tepki gösteriyor.

Konuklar köpeğin yanına eğilip onu okşayarak selamlıyorlar. Hemen adını, cinsini ve neredeyse dinini soruyorlar, öyle ya, insanların kafasında şemaların ve önyargıların var olduğu bu dünyada bu işler böyle, her canlının toplum içindeki konumu bunlara göre belirleniyor. Köpek bir-iki amaçsız havlamanın ve hırlamanın ötesinde gelenlerle ilgilenmiyor, onların cinsiyetini, türünü, dinini merak etmiyor anlaşılan. Bütün dikkati önündeki kâğıt yığınında. Kâğıdın kendine özgü çiğ kokusu ona anlaşılmaz bir şekilde cazip geliyor, onları kokluyor, yaklaşıyor, uzaklaşıyor, o kokuyu tekrar içine çekiyor. Odaya gelen konukların minik köpekle bebek severcesine seslerini incelterek konuşmaları, okşamak istemeleri karşısında kayıtsız. "Ah, sen ne güzel bir şeysin," gibi şeyler söylüyorlar köpeğe, minik köpeklere böyle sevgiyle yaklaşılır. Herkes de köpekten anlıyor. Minik bir köpeği görmek bile insanın kötü olan moralini düzeltiveriyor. Bir köpeğe sevecen davranmak, güzel şeyler söylemek köpeğin sahibinin de hoşuna gidiyor. Bu tür sevecenlikler, minik övgüler dostlukları derinleştirir çünkü. Küçük bir köpeğin ilk adımları bu nedenle dünyada ses getiriyor. Minik canlının işyerindeki takdimi de oldukça başarılı. Aklı başında ve bu işin uzmanı eleştirmenlerden denilebilir ki tam not aldı. Yani Csutora'nın sahneye çıkışının basındaki yankısı dört dörtlük!

Düşmanların el sıkıştığı, dostların birbirlerine güzel dileklerini ilettikleri, dünyanın bir an için de olsa gerçekten barış ve iyi niyetli insanlarla dolu olduğuna inanacağımız bayram günü yaklaşıyor. Beyefendi, köpeği paltosunun cebinde gizlice eve sokuyor, odasına geçip kilit üzerindeki anahtarı da çeviriyor, cebindeki hediyeyi içinden çıkamayacağı karton bir kutuya yerleştiriyor. Köpek kutunun içinde sessiz ve biraz şaşkın duruyor, karton

kutuda kendini iyi hissettiği her halinden belli çünkü sahibi kutunun dibine gazete kâğıtları yerleştirmiş. Beyefendi bunu farklı amaçlarla yapmış olsa bile köpek mutlu çünkü kâğıda yakın olmayı, kâğıtla teması çok seviyor. Efendisi üzerini değiştirirken canının sıkıldığını ifade eden ağlar ya da inler gibi sızlanan bir ses çıkarsa da sahibinin sakinleştirici bir tonla ona seslenmesiyle ânında susuyor. Sonra iki patisiyle kutunun üst kenarına tutunarak dışarıyı görmeye çalışıyor. O kadar küçük, o kadar sevimli ve bakıma muhtaç ki beyefendi, "Bu haliyle Teréz onu görürse mutlaka acır ve sorun çıkarmaz," diye düşünüyor. Bu saatlerde ev artık iyice yaklaşan bayram kutlamasının tatlı ve gizli heyecanıyla dolu. Öbür odada önce telefon çalıyor, sonra dış kapı tıklanıyor; gelenler var. Teréz kapıyı açıyor, gelenlerden bir şeyleri teslim alıp bir şeyler konuşuyor. Sonra hanımefendi uzun bir süre banyoya kapanıyor. Bayram hazırlığının son bir buçuk saatlik giyinme safhasında hanımefendi ortalıkta görünmez ve yanına yaklaşılmaz. "Şimdi artık çok sessiz ol Csutora, tamam mı?" diyor beyefendi sanki bir oyun hazırlığı içindeki arkadaşına seslenir gibi samimiyetle. "Son on dakika dostum, dayan." Sonra da parmağıyla hediyenin tüylü sıcacık kafasını okşuyor. Köpek de bir patisini kutunun kenarından kaldırıp ona doğru uzatıyor el sıkışmak ister gibi. "Evimize hoş geldin minik yavru," diyor beyefendi köpeğin ufacık patisini tutarak. Göz göze geliyorlar. Ama hayvan kısa sürede gözlerini kaçırıp başını çeviriyor.

Ev bu akşam bayram gecesi için sunabileceği tüm imkânları, bolluk ve bereketi vermeye hazır; tıpkı bir müzede olduğu gibi, her şey yerli yerinde. Beyefendi hızla odalardan geçerken şekilden şekle giren yaşamının aldığı biçimler dolayısıyla bir baş dönmesi gibi hissettiği şaş-

kınlığı yine yaşıyor: Şimdi bir zaman tüneline girmiş gibi, uzaklarda bir yerlerde, çok eskilerde, 1928'lerden bir ev gösteriliyor ona. İnsanlar böyle yaşıyorlar: Eşyalar ve yaşamın günlük karmaşasının gözlerden saklandığı süsler, ustalıkla tasarlanmış dekorlar, sandalye ve mobilyaların şekli, kolçaklar, ahşaptan aslan biçiminde şekillendirilmiş koltuklar, ışığı tavana doğru yansıtan lambalar, tüm bunlar insanların yaşadıkları alanları gölgede ve gözlerden uzak tutmak için. İnsanların yaşamlarında inatla kendilerine hep yer arayan alışkanlıklar, gelenekler, ritüeller, günlük yaşamın basit temposunu bile karmaşık bir sunuma dönüştürüyor. Beyefendi bazen geriye dönüp tüm bunlara otuz-kırk yıl sonra bakmanın avantajıyla, geçmiş bir dönemin yaşam tarzını gösteren komik bir belgesel izleyip izlemediğini düşünüyor; bu kalıntılar ona, saçları ve tırnakları öldükten sonra da uzamaya devam eden, düzgünce giydirilmiş bir cesedi hatırlatıyor. Planlanmış bir tarihte gerçekleşecek bir devrime inanmıyor, onun beklediği, bir gün hayatın içeriğinden kopup kendi halinde kalan biçimlerin önemsiz ve ilgisiz gibi görünen bir temasla, birden toz olup çöküvermesi. O zaman yanılgılar kültürden ayrılacak ve geriye kalan sadece içi boş tabular, fetişleştirilen inançlar olacak.

Bu elbette onun için yalnızca bir önsezi, bir odadan diğer odaya geçerken bu kadar ayrıntılı ve sistemli kafa yormuyor bunlara, şimdi aklındakiler daha çok sipariş verdiği şarabın zamanında gelip gelmeyeceği. Dürüst József gelmiş bile: Kendisine dar gelen takım elbisesiyle, bayramın ciddiyetini hissettirerek dimdik oturuyor, yüzünden hiç eksik etmediği ürkek gülümsemesiyle gözlüğünü temizliyor. Dünyanın kendisine telkin edildiği gibi bir yer olduğundan hiç de emin görümeyen, sürekli kandırıldığını düşünen bir ifade var yüzünde. Beyefendi

onun bu tebessümünden çok hoşlanıyor. Gizella Teyze'yi anımsatan, çok istediği halde bunu başaramayan mütevazı çam ağacının üzerine şimdi bir de mumlar tutturulmuş, parlak ambalaj kâğıtlarına sarılmış irili ufaklı kutularla çevrelenmiş; altın kurdelelerle sarılmış ve çam dallarıyla süslenmiş her kutu, birer tutulmamış söz olarak orada. Beyefendi gözlerini kutulardan alıp başka şeylerle meşgul olmaya başlıyor. Şu andan itibaren on beş dakika boyunca yaptığı her hareket ve her söz anılara dayanıyor. Çocukluğunun ruhunda bıraktığı izlerin gereğini yerine getiriyor gibi; bir şeyleri düzeltiyor, bir şeyleri yerine koyuyor, gramofonun kolunu çeviriyor, bir plak yerleştiriyor, hazırlık yapıyor; bu evde çocukların eksikliği gramofondan yükselen Noel şarkılarıyla giderilecek. Sonra kilitli çekmecelerden ambalajlanmış hediyelerini çıkarıp kitaplara kutlama mesajları karalıyor; bu kış kendine çeyiz olarak sofra takımı alacak olan –çünkü geçen bahardan beri belli belirsiz bir imayla durduk yere evlilikle ilgili fikrini değiştirebileceğini söyleyip duran– Teréz için bir zarfa itinayla birkaç banknot yerleştiriyor. Kuzenler de mütevazı bayramlık giysileriyle gelmiş olmalı, öğleden sonra içtiği şampanyalarla erkenden bayram havasına giren Teréz onları içeri aldı çünkü misafirleri ev sahibesi yerine, sıcak selamlamalarla onun karşıladığı kapıdan yükselen seslerden anlaşılıyor.

Akrabalar mutfakta birer kadeh içki içip sohbet ederken beyefendi de salondaki ışıkları söndürüp Noel ağacının dallarına yerleştirilmiş mumları yakıyor. Bu dededen babaya, babadan oğula geçen bir gelenek. Şimdi bu geleneği o yaşatıyor. Gelenekler tatlarla, sözlerle, davranışlarla bir kuşaktan bir kuşağa devrediliyor. Bir yandan ağacın dalına yerleştirilmiş ince mumdan artık eskimeye yüz tutmuş takım elbisesinin omzuna damlayan

erimiş balmumunu silmeye çalışırken, "Din ve gelenek dediğimiz şey işte bu olmalı," diye geçiriyor aklından. "Anıların aile yaşamında ve aynı yaşam biçimini paylaşan küçük topluluklarda, yemeklerde, davranış biçimlerinde, kıyafetlerde, yapılması ve yapılmaması gereken şeylerde, yazılı olmayan ancak mutlaka uyulması gereken gelenekler olarak somutlaştırılması bu," diye düşünüyor. "Tabii bunun koşulu bir ailenin olması," diye toparlıyor düşüncelerini. Yanan mumlar, başka hiçbir şeye benzemeyen tatlımsı ve mayhoş bir koku yayıyor etrafa. Bu koku beyefendi için çocukluğunun, heyecan içinde uykusuz geçen bayram gecelerini ve kiliselerde Noel gecesi ayinlerini çağrıştırıyor. *Dominus vobiscum*[1] diye geçiriyor zihninden, sonra hızla etrafını kolaçan ediyor, unutulan bir şey olup olmadığına bakıyor. Evet, acele etmek lazım ve bu insanı rahatsız eden bir duygu; sadece şimdi değil, her zaman için böyle çünkü bir an içinde bu geleneklerin ve alışkanlıkların sonu gelebilir, acele etmek lazım çünkü telefon çalabilir, bir konuk kapıya dayanabilir, kim bilir, birileri, "Kesin! Bayram bitti!" bile diyebilir. Gramofonun kolunu kaldırıp hassas iğneyi plağa yerleştirmek için dikkatini toplamaya çalışırken birden bakışları salondaki diğer canlının bakışlarıyla karşılaşıyor.

Bu Noel'in en büyük süsü Csutora! Bayramın sürprizi! Minik yavru, ufacık patilerini karton kutunun kenarına yerleştirmiş, insan gibi tutunarak kendini yukarı çekmeye çalışıyor. Sessiz ve hatta sözsüz diyebileceğimiz şekilde salondaki hazırlıkları izliyor. Beyefendi elleriyle salonu işaret edip, "Eh ne yapalım, dünya böyle dostum," diyor gizlice ve sessizce. "Niye öyle hayrete

1. (Lat.) Tanrı sizinle olsun. (Ç.N.)

düşmüş gibisin? O esrarlı yerde, dünyaya gelme hazırlıkları içindeyken tüm bunları hayal etmemiş miydin? Bu gördüğün işte bir küçük burjuva evinin salonu. Şu gördüğün de bir Noel ağacı. Üzerinde yanan şeyler mum. Bunlar da hediyeler, yaşamın en büyük ve en çözülmez sırrı olan sevginin sözümona sembolleri. Sen de bu sembollerden biri oldun şimdi. Tuhaf değil mi? Gel buraya!" Sembol olarak tanımlanan şey, bir bebek gibi sesler çıkarıp başını sağa sola çeviriyor, tırmanarak kutudan çıkmaya gayret ediyor. Sahibinin avucunda tüylerini kabartarak, biraz huzursuzca da olsa tasmasının kenarına ince bir-iki çam dalı iliştirilmesine izin veriyor. Sonra bir ambalaj kâğıdına kabaca sarılıp kutunun içine bırakılıyor ve üzeri de bir ipek örtüyle kapatılıyor. Şimdi artık bu kutu da ağacın altında, hanımefendi için hazırlanan diğer hediyelerin arasında. Küçük kutu, parlak kâğıtlara sarılmış diğer sevgi sembollerinin yanında yerini aldı. Ardından gramofonu çalıştırıyor. "Acaba nasıl bir etki yaratacak," diye düşünüyor heyecanla gramofondan Palestrina[1] korosunun hüzünlü ezgileri yükselirken, parlak ambalaj kâğıdına sarılı kutudaki minik canlı ilk kez müzik duyacak. Salonun kapısını açıyor ve çam ağacının dallarına yerleştirilmiş bir mumun ateşinden bir sigara yakarak salonun gölgede kalan tarafına doğru çekiliyor. Şimdi en sıkıntılı on dakika başlayacak, herkes sevdikleri tarafından kendilerine sunulan sevgi seline çekinmeksizin, abartılı bir şekilde kapılacak. Kutlamaya katılanlardan en sakinleri bile bayram heyecanından etkilenmiş halde usulca yürüyerek, kendi aralarında fısıldaşarak salona doğru

1. Giovanni Pierluigi Palestrina (1525-1594): İtalyan Rönesans dönemi bestecisi. Eserlerinin birçoğu 16. yüzyıl kilise müziği olarak görülen Palestrina, önceleri kilise korolarında korist olarak yer aldı. (Y.N.)

geliyor, ışıklar içindeki çam ağacına doğru ilerliyor. Birden yarı yolda duruyorlar ve sesler kesiliyor.

Sanki bir mucizeye tanık olmuş ve taş kesilmişler ya da anılar böyle bir mucize oluşturuyor. Henüz salonun ışıklı kısmına girmeden durdular ve ağacın dallarında yanan küçük mum alevlerini seyrediyorlar. İnsanın yüreğini acıtan saflıkta, küçük bir kafile bu. Bu insanlar akrabalıkla, hatta daha karmaşık ve çözülmesi zor birtakım bağlarla birbirlerine bağlanmışlar. "Selam olsun" dizesi yükseliyor gramofondan Palestrina korosundan ve beyefendi bu ağır, duygulu ortamda sadece iki haftadır burada çalışan apartman görevlisinin karısının ve Teréz'in kız kardeşiyle evleneceği söylentileri ortalıkta dolaşan mahalledeki tamircinin bu salonda ne aradıklarını anlayamıyor. Dördüncü güç olarak, zafer sırıtışları ve Teréz'in direktifleri doğrultusunda kapıda dikiliyorlar. Sadece varlıklarıyla bile, orada bulunanlara tek bir sürünün ve tek bir çobanın olacağı günün geleceğini hatırlatıyorlar.[1] Evin kapıcısı Zsombolya Efendi, kutlamanın ağaçtaki mumların da yakıldığı başlangıç ânına kucağındaki kızıyla birlikte katılıyor. Oturup kalkmayı, nezaketi son derece iyi beceren ancak hep keyifsiz olan bu adamın tek eksik tarafı akşamları koridorlardaki lambalara gazyağı doldurmayı unutması. Hanımefendi de kapıda kutlamanın başlamasını bekleyenlerin arasında elbet, ancak bir adım geride bekliyor, hizmetçilerin yanında. Duvara dayanmış kollarını önünde kavuşturmuş pür dikkat Noel ağacında yanan mumları seyrediyor. "Biraz daha böyle bakarsa birden yorgun düşecek," diye geçiriyor aklından beyefendi. Bir yandan sabit, bir yandan da aşırı özenli bu

1. Yeni Ahit, "Yuhanna", 10:16'ya gönderme. (Y.N.)

gülümsemeyi çok iyi tanıyor. Başını pencereye doğru çevirip sokağa bir göz atıyor. Dışarıda kar yağıyor ve yolun köşesinde bir polis duruyor, ellerinde küreklerle "şüphesiz durumlarından çok memnun" bir grup yol işçisi yollarda biriken karları temizlemek için Tábór yokuşunda ilerliyorlar. Evet, toplumsal düzen gayet iyi işliyor. *İnsanlar bu dünyadaaaa,*" diye bağırıyordu Palestrina korosu. Sonunda salon sessizliğe bürünüyor.

Ancak katılımcılar bir rüya gibi izledikleri bu sahnenin etkisinden daha tam olarak kurtulamadan, tokalaşma, tebrik, hediyeleşme faslı başlamadan, insanlar sevinçle kutuları açma uğraşına girmeden, gülümseme ve hatta kahkaha sesleri daha yükselmeden, birbirlerinin ellerini, yüzlerini, alınlarını öpme seremonileri yaşamadan, sevinçle, şaşkınlıkla, sürprizle alışkın olunan, bir şekilde birbirlerine seslenmeden –ki bu şaşkınlık nidaları başka toplumların, mesela Çinli gezginlerin hep dikkatini çekmiştir–, daha bayram kutlamasının neşeli ve eğlenceli kısmına geçilmeden, yemeğe oturup kime ne hediye verilmiş sohbetine, utangaç protestolara girişmeden ya da şükran duygularıyla teşekkürler edilmeden, bir an için insanı sıkıntıya sokan, ne olduğu anlaşılmayan garip ince bir ses yükselip bölüyor salonun sessizliğini. Hediyeler arasından bir kutu, diğerlerinden ayrılarak salon halısının üzerine devriliveriyor. Kuzenler bu sihrin etkisiyle çığlık bile atamazken, hanımefendi ansızın kutunun yanına, halıya diz çöktü bile, titreyen ellerle ambalajını açmaya çalışıyor. Salondakilerin heyecanı, atılan çığlıklar arasında sakin kalan tek o. Ambalaj kâğıtlarının içinden iki eliyle dikkatli bir şekilde tutup kaldırdığı, tasmasına çam dalı iliştirilmiş hediyeyse sırtındaki tüylerini kabartmış, kulaklarını ve kuyruğunu dikmeye çalışarak korkusundan ağlar gibi sesler çıkararak havlamaya çalışıyor. Hanıme-

fendi önce herkese göstermek ister gibi avuçlarını yukarı kaldırıyor, sonra da onu göğsüne bastırıyor. Sessizce bir şeyler söylediği, onu sakinleştirmeye çalıştığı dudaklarının kıpırtısından anlaşılıyor. Sıkıca kucağında tutuyor; akşam boyunca bir daha da yanından ayırmıyor.

Ev sakinleri Csutora adını saniyeler içinde ezberliyor. Ama sadece onlar mı? Apartman görevlisinin karısı ve damat adayının marifetiyle bütün apartman, hatta bütün mahalle halkı da bu adı öğreniyor. Evdeki hemen herkes köpeğin adını, cinsini, yaşını iyi niyetle sorup tekrarlarken hanımefendi bunlarla hiç mi hiç ilgilenmiyor, onun açısından bunların pek bir önemi yok. O, sevgi sembolü olarak verilen şeyin bir canlı olmasına hayran kalmış olmalı, önemli olan da bu. Küçük canlı ise hanımefendinin kucağında ilk şaşkınlığını ve korkusunu atlatmış, olup bitenleri güvenlikli bulduğu yerden seyrediyor. Kulaklarını dikmiş salonun yanan ışıklarına bakıyor, ayaklarının üzerinde dikilmeye çalışıyor, mızırdanıyor, homurdanıyor, sonunda da kızgın edalar ve bebek sesiyle havlamaya başlıyor. Sesi o kadar cırtlak ki salondaki tüm gürültüleri bastırmaya yetiyor. Önce avizeyi gözüne kestirerek havlıyor, sonra üzerinde mumların yandığı ağacı hedef alıyor. Çam ağacının –her yıl olduğu gibi– bu kez de Noel şekerleriyle süslü bir dalı alev alıyor ve –yine her yıl olduğu gibi– József atik davranıp alevleri henüz zayıfken söndürüp olası bir yangını önlüyor. Sonra kuzenlere dönüyor küçük canlı ve onlara doğru havlamaya başlıyor, kuzenlerse yüzlerinde bir gülümsemeyle –araya belli bir mesafe de koyarak– küçük köpeğe sevimlilikler yapıyor, onunla şakalaşmaya çalışıyorlar ancak bu oynaşma uzaktan; her ne olursa olsun kirli bir yosun gibi görünen ve hanımefendinin tuvaletinin dekoltesine bastırdığı şeye ellerini değdirmemeye kararlı-

lar. Teréz ise biraz temkinli de olsa, "Katlanacağız, ne yapalım," diyerek görüş belirtince, beyefendinin endişeleri bir nebze azalıyor. Teréz'in Baranya ağzıyla söylediği bu cümle ihtiyat yüklü bir tür anlayış içeriyor. Beyefendi şimdi canlıların birbirleriyle olan ilişkilerinin tahmin edilemez tuhaflığını düşünüyor. "Birbirimize tahammül etmek zorundayız," diye geçiriyor kafasından, onaylar gibi başını sallıyor, sonra da sofraya oturuyorlar.

Noel sofrasının Csutora'yı çok yakından ilgilendiren ve hep bugüne özgü değişmez kokuları arasında şarap çorbasından, soğuk balık mezelerinden, hindiden, haşhaşlı ve cevizli kurabiyelerden müteşekkil geleneksel Noel menüsünü yerken, sofranın sonlarına doğru Etelka Teyze ve kuzenlerden birinin arasında oturan beyefendi de merakla hanımefendiyi gözlüyor; hanımefendi artık etrafındakilerle konuşuyor, kadeh tokuşturuyor, hatta yemek de yiyor ama hep tek elle çünkü diğer eliyle kucağındaki köpeği okşuyor.

Csutora ise hanımefendinin kucağında gayet terbiyeli. Tabaklardaki yemekler değiştikçe arka arkaya burnunu tahrik eden, her biri yeni ve olağanüstü çekici bu kokulara dayanabilmesi, kucağında oturduğu hanımdan bir lokma dilenmeden ve yılışmadan öyle sakin kalabilmesi çok etkileyici. Csutora'nın ataları mutlaka köyde yaşamış olmalı. Daha sonra da çok kez örnekleri görüleceği gibi köy yerinin bilgeliğini, ilginç ağırbaşlılığını ve haysiyetini oralardan miras kalan genlerinde taşıyor. Hanımefendinin kucağında oturduğu süre boyunca kendine hâkim oldu. Bu özdisiplinin ne kadar önemli olduğu yemekten sonra, hanımefendi onu yere koyar koymaz anlaşılıyor: Acil ve daha fazla ertelenemez bazı şeyleri hemen yapıveriyor, yere pisliyor. "Ay, tertemiz evinize..." diyor kibar Etelka Teyze gözlerini devirerek. Cesur

József, kendinden beklenen ihtiyat ve temkinli bir tavırla genel geçer doğruları saptamakla yetiniyor: Şehir evlerinde köpek beslemek mümkün mü? Kuzenler bu sorunun yanıtının kesinlikle hayır olduğundan eminler. Ardından beraberce kahvelerini içiyorlar, misafirler artık evlerine doğru yola çıkacaklar.

Gidecekleri yollar onları birkaç farklı istikamete götürecek çünkü aile oldukça büyük ve telefon bütün akşam sürekli çalıyor, daha gece yarısı olmadan ailenin diğer kanadı da yemek sonrası kısacık da olsa ziyaret edilmeli çünkü bu kanatla ailenin diğer kanadı arasına soğuk yeller esiyor. Bu durumun nedenini merak edecekler için yanıtlayalım: 1923 yılında Elemer'in düğünü esnasında Aranka, Ilonka hakkında bir şeyler söylemiş. Aslına bakılırsa söylenen şeyin ne olduğunu artık kimse net olarak hatırlamıyor ama sarf edilen cümleler herkesin kalbinde o kadar derin bir iz bırakmış olmalı ki ailenin kanatları birbirleri hakkında ne kadar derin, hırslı ve neredeyse dayanılmaz bir merak duyarsa duysun, böylesine kutsal bir gecede bile düşman kampındaki bir etkinlikte boy göstermeyi göze almıyor. Bunu kim, nereden mi anlayabilir? Etelka Teyze her ne kadar telefon denen cihazdan nefret etse de yarın öğle saatlerinde, ailenin Vérmező Parkı'nın ötesinde Csaba Sokağı'nda yaşayan diğer kanadını ziyaret edecek hanımefendiyi arayacak ve oradakilerin hangi sırayla, ne yedikleri de dahil olmak üzere ona başından sonuna anlattıracak, ayrıntılı bir şekilde on beş dakikalık ifadesini alacak. Aranka hangi elbisesini giymişti? Gergely ailenin bu kanadından gidenleri iyi karşılamış mıydı? Evdeki hizmetçilere ne yemekler verilmişti? Bunlar ve akla gelen gelmeyen daha pek çok konu sorulacak ve ânında ailenin fısıltı gazetesinde yayılacak. Aile bu tür haberlere aç ve herkes derin bir merakla di-

ğer kanada dair, akmasa bile damlayacak dedikoduları büyük bir sabırsızlıkla bekliyor. Buna rağmen yaşlı teyze veda ederken alnını buz gibi bir tavırla öpmesi için hanımefendiye uzatıyor ve bu tavrıyla, hanımefendinin ve beyefendinin ihanetini asla anlayamadığını ve hoş görmediğini ifade etmiş oluyor. Veda esnasında bir yandan kürk mantosuna bir kraliçe edasıyla sarılırken ortaya söyler gibi, "Hiç olmazsa köpeği de beraberinizde götürün," demekle yetiniyor. Bunu söylerken yanında duran ve kıkırdamalarını yukarı çektiği kürk yakalarının içine saklamaya çalışan kuzenlere doğru imalı bir bakış atıyor. Evet, çünkü herkes biliyor ki Gergely köpeklerden nefret eder ve Aranka biri halısının üzerine kazayla da olsa sigarasının külünü düşürse öfke nöbetlerine kapılır. Küçük hayvancık kapıda beyefendinin yanında duruyor, basamaklardan inen misafirlerin ardından kulaklarını ve kuyruğunu dikmiş bakıyor, havayı kokluyor. Muzip bir merak içinde bunlar kim diye sorar gibi. Misafirleri uğurladıktan sonra antreden salona doğru giderken, "Bu bizim ailemiz Csutora," diyor beyefendi. "Şunu artık senin de öğrenmen lazım ki 1923 yılında Elemer'in düğününde Aranka bir şey söylemiş ama ne olduğunu sana kim anlatabilir ki? Yani uzun lafın kısası, işte aile böyle bir şey."

Bayram havası ve yemek kokuları odaları kalın katmanlar halinde kaplamış. Hanımefendi şapkasını başına takıyor, Teréz telefonla taksi çağırıyor. "Gerçekten yanımızda götürelim mi?" diye soruyor beyefendi tereddüt içinde ve endişeyle. Bir anda yorulup bebek gibi şöminenin önünde kıvrılan ve ânında uyuyakalan Csutora'yı süzüyor. Alçak sesle konuşuyorlar. Teréz gece Csutora'yı yanına, yatağa alabileceğini söylüyor. Hanımefendi neredeyse kıskançlıktan çatlayacak bir ifadeyle Teréz'in teklifini reddediyor. Bu insandan daha alt kademedeki can-

lıyı bağrına basalı daha birkaç saat ancak oldu, ancak beyefendi endişeyle ailenin bu yeni ferdiyle durmadan, dinlenmeden sürekli ilgilenmenin zorunlu olduğunu fark etmiş durumda. Hayatımıza dahil ettiğimiz her canlı gibi bu ufacık yumak da dikkat, şefkat ve tam ilgi istiyor. "Başımıza iş açtık galiba," diye geçiriyor aklından ve bunu düşünürken içinin daraldığını hissediyor. Ne ilginç, hiçbir şey hafife alınarak yapılamıyor. "İşte bak, artık kıskanılıyor bile çünkü seviliyor. Bundan sonra hep böyle olacak çünkü doğa yasası. Garip bir yasa bu," diye düşünüyor. Bir yandan da sepetin içine gazete kâğıtlarını sererek, çoktan uykuya dalmış Csutora için yer hazırlıyor. Şimdilik kâğıt döşek her bakımdan yeterli görünüyor.

Taksi onları karla kaplı yollardan götürüyor ve dönerken yine karlar arasından geçerek eve varıyorlar. Dönüşte hanımefendinin çok yorgun olduğu yüzünden okunuyor; özellikle Aranka'nın soruları onu bunaltmış olmalı. Aranka, Etelka'nın 1923'teki düğünde taktığı beyaz, metal yuva içine yerleştirilmiş mineli gerdanlığı bu akşam da takıp takmadığına varıncaya kadar her şeyi sordu çünkü. İkisi de kendilerini yolun iki yanına kürenmiş karların arasından evlerine doğru götüren takside bitkin oturuyorlar. Yoksullar "sevinç içinde", bayram gecesi de olsa yolları küremişler, çünkü sokaklar temizlenmiş. Hanımefendi eldivenli eliyle taksinin camındaki buğuyu siliyor, bir bayram eğlencesi görebilirmiş gibi eğilip dikkatle dışarıyı seyretmeye çalışıyor. Dışarısını merak ediyor çünkü aslında karmaşık, yorucu, törensel, kıskançlıklar ve artık çok geride donup kalmış anılarla dolu ama tüm bunlara rağmen çok hoş ve duygulu bir bayramın sonu.

"Biliyor musun?" diyor taksi evlerinin önünde durduğunda. "Canlı olması çok tuhaf bir şey."

Kastettiği, yukarıda sıcacık odada, bayram dağınıklı-

ğı içinde onu bekleyen hediyesi. "Acaba ne düşünerek bunu söyledi?" diye düşünüyor dalgın bir şekilde beyefendi, taksiciye para verirken. Binanın karanlık koridoruna girdiklerinde her ikisi de o kadar yorgun ve bitkinler ki keyifsiz kapıcı Zsombolya'nın koridorlardaki gaz lambalarına gazyağı doldurmayı unutmasıyla ilgilenmiyorlar bile. Birbirlerine tutunarak karanlık basamakları çıkıyorlar. Beyefendinin de artık bu psikolojik fenomen hakkında yorum yapacak hali kalmamış.

Dünya Hali

Bu dünyada yaşamak ne kadar zor! Herkes küçük canlıdan bir şeyler istiyor, bilmediği bir dilden ona bir şeyler anlatıyor, yalvarıyor, onu ikna etmeye çalışıyor. Keşke ondan ne istediklerini anlayabilseydi! Oysa gün çok kısa, her an karşısına onu şaşkına çeviren bir şeyler çıkıyor, sanki dünyanın yaratılışına tanıklık eden şeyler bunlar. Ansızın gözlerinin önünde beliriyor ve daha ne olduklarını bile kavrayamadan yine geldikleri gibi kayboluyorlar. Csutora acı çekiyor. Heyecanlı ve sürekli telaşlı. Csutora'nın yuvası hanımefendinin yatağının başucunda. Kâğıt döşeğinden kutusunun içinde uyuyor ve hanımefendinin anlattığına göre, havanın aydınlanmaya başladığı ilk dakikalarda uyanıyor, üzerini örttüğümüz gazete kâğıtlarını hışırdatarak yerinden kalkıyor, sessizce kutunun kenarına patileriyle tutunarak uykulu gözleriyle etrafına bakınıyor ve hiç gürültü yapmadan birinin kendisiyle ilgilenmesini bekliyor. Kendi yuvalarına pisleyen kuşların aksine Csutora çok titiz, kutusunun temiz kalmasına büyük özen gösteriyor. Ama dikkat ettiği şeyler bununla sınırlı, ötesi umurunda değil. Sabahları kendisi için güne başlangıç anlamına gelen güneşin doğuşunun ardından, kutusunun içinde ses çıkarmadan hanımefendinin uyanmasını beklerken ne kadar düşünceliy-

se, günün diğer saatlerinde o kadar patavatsız. Teréz bütün gün elinde faraş ve temizlik beziyle etrafında hazır bekliyor. Düşünceli bir ifadeyle onu takip ediyor, pek bir yararı olmasa da nasihatleri ve azarlamalarıyla onu yola getirmeye çalışıyor. Daha önce de birkaç köpek bakmış beyefendi bunun bir işe yaramayacağını, hangi cinsten olursa olsun, köpeklerin birkaç aylık olmadan evin içine pislememeleri gerektiğini anlamayacaklarını iyi biliyor ve bu nedenle Teréz'in köpeğe verdiği öğütleri sıkıntıyla dinliyor. Zaman zaman kendisi de eline faraşı alıp Csutora'nın ardında dolanıyor, köpeğin halıda bıraktığı izleri amonyumlu bezle silerek temizliği sürdürüyor. Ancak tüm bu özen, ihtimam ve gayret boşuna, Csutora'nın metabolizması mükemmel çalışıyor. "Hayret bir şey," diyor hanımefendi bu kadar sık olmasına şaşırıp başını sallayarak, günde birçok kez eline temizlik malzemelerini alıp Csutora'nın halıların üzerinde bıraktığı izleri yok etmeye çalışırken. İlk günlerde tüm ev halkı Csutora'nın peşinde seferber olmuş halde.

Ama daha önemlisi, Csutora'nın şimdilik herkesin tüm zamanını ve uğraşlarını işgal etmesi. Noel geride kalmış, herkes günlük alışkanlıklarına dönmüş olmalıyken şaşkınlıkla şunu fark ederler: Dört haftalık köpek evin günlük yaşamını altüst etmişti; bundan böyle onunla durmaksızın ilgilenmek, yemek vermek, bıraktığı izleri temizlemek, dışarı çıkarıp gezdirmek, uyurken sessiz kalmaya özen göstermek gerekecekti. "Bu kadarı da abartı," diye düşünüyor beyefendi. Kendi çılgın günlük temposuna geri dönmeli. Dışarıdan bakıldığında bu söz konusu günlük tempo anlaşılmaz ve karmaşık gibi görünebilir. Bunun yalnızca ev halkı için kabul edilebilir bir mantığı var ancak bu garip zamanlamanın uygulandığı günlük ritim olmaksızın bu ev normal yaşamını sürdüremez. Öğlen on ikide kahvaltı etmek, sabaha karşı dörtte

akşam yemeği yemek onlar için evin kuralıdır; bu ikisi arasında kalan zamansa onlar açısından bir kışla hayatı disiplininde yaşamak gibi, neredeyse dakikalara bölünmüş bir çalışma çizelgesi. "Disiplin"in bu kadarı olaya dışarıdan bakan biri için elbette anlaşılmaz görünebilir. Günün dört-beş saatini birtakım endişe ve kaygılar içinde bekleyişle geçiren birinin alışkanlıklarında ne bir tür disiplin olabileceğini izah etmek zordur elbet. Yataktan kalkıp bir odadan diğerine dolaşmaya başlar, bazen oturup gazete manşetlerine bakar, sonra uzun uzun banyo yapar, eline bir kitap alıp birkaç satır okur, bu arada telefon çalmasın diye cihazın fişini çeker, sonra odasının kapısını kilitler, eğer biri kapısını çalarsa huzursuzlanır, niçin rahatsız edildiğini bilmeksizin. Bu arada bir şeyler yer, biraz kestirir, sonra tekrar fırlayıp telefonu tekrar fişe takar, bir mektup yazar, pencereye gidip başka yapacak bir işi yokmuş gibi dışarıyı seyreder. Sokağı seyretmeyi hep sevmiştir, kimse ya da hiçbir şey tarafından günlerini böyle bir kışla disiplini içinde yaşamaya zorlanmamış, hür ve dertleri olmayan insanların serbestçe, başına buyruk dolaştığı yerdir sokak. İmrenerek arabalara, gökyüzüne, karşıdaki eve bakar, sonra çalışma masasına oturup bir mektup daha yazar, ardından yarım saat sonra mektubu yırtıp atıp arka arkaya kahve pişirip içer, kahve yapmak için evde kahve öğütür, bu işi kendisinden başkasının iyi yapabileceğine inanmadığı için başkalarını küstürür. Böyle yaşayıp gider işte ve üstüne üstlük neredeyse her dakika sigara sarıp tüttürerek. Sonunda evin içinde avare dolaşmanın, tereddütlerin, huzursuzlukların, başkalarına dalaşmanın tuhaf, boş ve anlamsız gibi görünen dört-beş saatinin ardından yüzünde çaresiz bir ifadeyle masasının başına oturur, yine iki saatini israf ederek öğleden sonra altı ya da sabaha karşı dört civarında bir, çok iyi bir günündeyse de bir buçuk sayfa yazı

yazar. Sonra da giyinip aceleyle, cezasını tamamlamış ve akşam için birkaç saatliğine çıkış izni almış bir mahkûmun mutluluğuyla evden çıkar.

Peki ama bu anlamsız gibi görünen odadan odaya dolaşmanın, tereddütlerin, huzursuzlukların, başkalarına dalaşmanın neresinde disiplin? Bu soruya kendisi de yanıt veremez. Ancak yine de bu "disiplin"in kendisi için en uygun yaşam tarzı olduğuna inanıyor. Gergin bir günün ardından, sabahın dördünde bitirdiği şeyi akşam altıda yırtıp atması ya da sabahın dördünde başladığı şeyi öğleden sonra altıda tamamen yeniden yazması gerekse bile. Kanepede uzanmak, bir kitap açıp kapatmak, telefonunun fişini çekmek gibi şeyler de "disiplin" sayılmalı? Evet, kesinlikle! Tabii ki bununla gurur duymaz. Sık sık, haklı olarak ve kendisinin de çok iyi bildiği üzere, anarşik "sistemi"yle yel değirmenlerine karşı savaştığını hisseder. Bazen bu çok uzun ve hiç de eğlenceli olmayan saatler sonucunda ortaya çıkan ürün insanın içini acıtacak kadar utanç verici olabilir. Ertesi gün sabah gazeteyi eline alıp sayfaları çevirdiğinde ve kendi adını taşıyan köşeye ulaştığında, harcadığı saatlerin neticesine bakmaya çekindiği ya da –yıllar sonra– yine böyle bir "disiplin"li çalışma içinde geçen saatlerin, günlerin sonucunun meyvesi olan kitabın sayfalarını çevirmeye utanmışlığı olmuştur. Belki bir tür çılgınlığın neden olduğu bir disiplindir bu. Belki de başka türlü yaşamayı bilmemenin bir sonucu. Beyefendinin yakın çevresinde yaşayanlar buna alıştılar, uyum sağladılar. Csutora, varlığıyla bu askerî disiplini altüst edecek.

Hayır, hayvan özel bir ilgi ve alaka istediğinden değil, onlarla yaşaması bile onları altüst etmesi için yeterli. Küçük mırıldanmalarından, hatta hiç sesini çıkarmasa bile sessiz varlığından bile onun orada olduğunu hissediyorlar. Onun ev halkını mitolojik bir dünya gibi algıladı-

ğı bile belli değil, ama, onlar için Csutora maddi bir varlık, bir kargaşa unsuru. Özellikle de onu dünyasına kabul etmeden önce, gönülsüzlüğünü ve ona güvenmeye neredeyse zorlanmış olmanın aşağılayıcı hissini yenmesi gereken beyefendi için. Bu direnç köpeğin karakteri ya da cinsiyle ilgili de değil. Bir hayvanı kendine bu kadar yakın hissetmesi, onunla kendisi arasında bu denli güçlü bir güven ilişkisi yaratmasıyla ilgili. Ona göre bir hayvana duyulan derin şefkatin ardında bir tür israf, bir art niyet olmalı. Ve bir hayvana boyun eğmek zorunda kalmayı yakışıksız buluyor, çünkü insan olmayan bir varlığa duyulan sevgi ona her zaman bir şekilde tuhaf geliyor. Herkesin bildiği üzere, evlenmemiş yaşlı hanımların ya da emekli ihtiyar memurların kanaryalara ve köpeklere duydukları bağlılığın sebebi de işte bu. Evet, hayvanları seven biri kötü bir insan olamaz derler ama yine de insan yerine hayvanları sevmenin ucuz ve kolay olduğu konusunda kuşkuları var. Bir insanın, insanlara karşı sevgi borcunu bu şekilde ödemeye kalkışmasını bir tür bahşiş olarak görmeden edemiyor.

"Hayvanları sevmek", aslında bu da üzerinde ayrıca durulması gereken bir mesele. Kim bilir, belki de genel olarak hayvanları sevmiyor. Evcil hayvanların, ineklerin, tavşanların varlığı ve yazgısı üzerine düşününce bir acıma duygusuna kapılmıyor. Her zaman ve her şeyde "birey" önemli onun için, genel olarak "insanlık"la ilgili kayıtsız, en fazla seçtiği birkaç kişinin kaderi ilgilendiriyor onu. Geneli ilgilendiren her türlü duygu ya da coşku onda bir tür şüphe uyandırıyor. Şimdiye kadarki deneyimlerinden yola çıkarak şunu söyleyebilir ki "insanlar" ya da "hayvanlar" hakkında genel bir sevgi ve kaygı duyan biri, mesela karşılarına "Joska" adında biri veya bir sokak hayvanı çıkacak olsa gözünü kırpmadan onu kaderine terk edebilir. Yine de bu direncin üstesinden gelemi-

yor. O bir hayvanla uğraşırken, dünyadaki yüz milyon insan ne yapacak... Bu aklına geldiğinde yine utanç duyuyor ama bir kişi olarak yüz milyon insana karşı ne yapabilir? Onları nasıl sevebilir? Onlara nasıl yardım edebilir? Hiçbirini tanımıyor ki. Belki de en doğrusu dünyayı dert etmeye en yakınımızdan başlamak. Farkına vardığı şu gerçek de onu karamsarlığa boğuyor: Bu dünyada yaşamak, özellikle de varlığımızı aşırı bir gayretle başkalarına adadığımızda, her zaman birine karşı yaşamaktır. Dünya yetersiz beslenen çocuklarla, kanser hastası yaşlı kadınlarla, yeteneksiz yazarlarla, bir türlü farkına varılamayan dâhilerle, çirkin kadınlarla, fıtıktan mustarip güreşçilerle dolu. Öncelikle bu insanlara yardım etmesi gerektiğinin bilincinde, mümkünse ayrım yapmadan hepsine ve kararlı bir şekilde – ve ancak bundan sonra acıma duygusundan, şefkatten ve azminden geriye bir şey kalırsa ve coşku kalırsa bunları bir köpeğe harcayabilir fakat kabul etmeli ki bu çözüm, dünyanın kökten değiştirilmesi anlamına geldiği için gerçekleştirmesi zor bir iş. Kapıda duruyor, başını kaşıyarak kendisiyle hiç ilgilenmeyen Csutora'yı süzüyor. Köpek şöminenin önünde bir kömür parçası bulmuş, onu kemirmeye çalışıyor. Sabah halletmesi gereken işler arasında kömürün ne olduğu ve ne işe yaradığı sorusuna cevap bulmak da var. Ve evet, o alaycı tebessümü de unutmamak gerek: Dünyayı kurtarmak için sürekli dava peşinde koşan mücadeleci tanıdıklarının, kendisinin bir köpek beslemeye başladığını duyduklarında dudaklarının ucunda beliriveren o tebessümü. "Evet, tabii," diyorlar ama söylemek istedikleri şu: "Tabii, bu en kolayı." Ama keyifsiz bir şekilde, bunun hiç de kolay olmadığını düşünüyor. Her şeyden önce içindeki direnci, o hiç bitmeyen, tükenmeyen direnci kırması gerekiyor. Çünkü birini kabul ederken, onu yaşamımızın parçası yaparken yaptığımız şey aslında bir nebze de olsa

kendimizden feragat etmek değil mi? Sonra kendimizden aşağı gördüğümüz canlılarla, onları küçümseyerek oynaşmak ne kadar doğru: Kuçu, kuçu, gel buraya; köpekçiğe mama verelim; gel buraya, otur, ayağa kalk. Aman ne minikmiş patisi! Ufacıkmış burnu! Bu düşünceler onu öfkelendiriyor. Kendini odasına atıp "disiplin" uygulamaya karar vererek kapısını kilitliyor ve dünyevi işlerin insana sıkıntı ve acı veren karmaşık biçimlerini düşünmeye başlıyor.

Ama küçük köpeğin bu dünya gailesini hiç de karmaşık ve üstesinden gelinemeyecek zorlukta bulmamasına hayret ediyor. Onun hayatı insanüstü, denilebilir ki, gerçekten hayvani. Sabah, hanımefendi tarafından geceyi geçirdiği hapishanesinden çıkarıldığı andan, tekrar uyumak için kutusuna yerleştirildiği saate kadar bütün işi dünyayı keşfetmek. Aralıksız bir şeyleri kokluyor, tırmıklıyor, ısırıyor, dikkatle izliyor, patilerini uzatıp ulaşmaya çalışıyor. Kimseye inanmamaya da özen gösteriyor. Olguların aslında ne olduğunu mutlaka kendi görmeli, anlamalı. Sesler ve ışıklar onda hep bir kuşku uyandırıyor. Eşyalara, onların aldığı biçimlere güvensizlikle yaklaşıyor. Hanımefendinin peşinden koşuyor ancak başkalarının bedenine değmesinden çok hoşlanmıyor, isteksiz davranıyor, mümkünse kaçıyor. Henüz karar vermemiş görünüyor. Dünyaya karşı dile getirdiği bir tavrı, programı, beyanı yok. Taraflı ya da önyargılı olduğu da söylenemez. Girmesinin yasak olduğu yerler diye bir şey bilmiyor ve aslına bakılırsa yasak kavramını da tanımıyor. İlkel bir canlı rahatlığıyla, yeri yurdu gördüğü bu küçük evde dolaşıyor, onun için dünya, bu evdeki canlılardan, bitkilerden ve ortamdan ibaret. Evdeki üç oda ve diğer kullanım alanlarında onun için en ilginci tartışmasız mutfaktı ki; bir cennet gibi cazibesiyle onu çeken bu kutsal yerden bilmediği bir günahı nedeniyle doğar doğmaz ko-

vulmuştu. Henüz ne koşullar vardı hayatında ve ne de kompleksler. Sabahtan akşama dünyayı keşfetmesi, olguların doğasını, geride yatan nedenleri araması, ayrıntıları bulması gerekiyor. Beyefendi de hep onunla oluyor ve içine düştüğü şaşkınlıkları birlikte yaşıyorlar. O da sesleri ve ışıkları, bu küçük dünyadaki olguları ve kişileri en az köpeği kadar şaşkınlıkla algılayabiliyor. Şurası bir gerçek ki, tüm bu olup biteni o da anlayamıyor. Ancak arada bir fark var: Köpek pratik bir canlı ve gözüne kestirdiği şeyle ilgili hiçbir detayı küçümsemiyor, eşyalarla en küçük ayrıntısına kadar büyük bir hazla tanışmaya çalışıyor. Doğanın bazen ürkütücü bazen görkemli yüzleri, gündüz ya da gece, soğuk ya da sıcak da onun için aynı şekilde incelemeye değer, beyefendi ise olguları pratik araştırma yöntemleriyle incelemeyi çoktan bırakmış. Olguların gerisindeki gizemleri artık onların maddi yapılarında aramıyor ama köpekle birlikte gözlemlerken şaşırmaktan da geri kalmıyor. Kapının üzerindeki zilin düğmesine basıldığında yükselen tiz ses, köpekle birlikte onu da artık inanılmaz bir şekilde heyecanlandırıyor, köpek bir sonraki dakikada ne olacağını, neyle karşılaşacağını bilmiyor ancak bu bekleme anlarıyla ilgili beyefendinin artık bir fikri var. Csutora neyin nasıl olacağını bilmeden ama kuşku ve ümit de taşımadan bekliyor. Çalan telefon köpek gibi beyefendiyi de sinirlendiriyor ama Csutora gibi tepkilerini samimi biçimde dile getiremiyor, aksine hırsını bastırıp dişlerini sıkarak ahizeyi kaldırıyor ve hattakini rahatsız etmeyecek bir ses tonuyla, "Alo, buyur ahbap," diyor. Dünya gailesinin günlük esrarını o da tam olarak anlamıyor ama artık kuşkularını yitimiş, mucize beklentileri olmadan, efsanelere inanmadan yaşıyor. Sürekli etrafını gözlemekten ve incelemekten yorulmuş. "Her şey olacağına varır nasıl olsa," diye düşünüyor. Bu hayvan neden bu kadar meraklı?

Csutora henüz şüphelerle tanışmamış. Aslına bakılırsa bu normal, Csutora henüz dört haftalık, daha bebek, annesinden zamanından önce ayrılan bir yavru. Bu kadar bağımsız olabilmesi, varlığını sürdürebilmek için tek başına bu kadar kahramanca mücadele edebilmesi aslında hayranlık uyandırıcı. Onun dünyası, varlık mitolojisi etrafında var olan, sınırları dar bir şekilde çizilmiş olan yaşam alanında yeni yeni ortaya çıkıyor. Kapıdaki zil ya da kapı kolu, Teréz'in mutfak bezlerinin kokusu, deri mobilyaların tadı, bir yanıp bir sönen lamba, sigara dumanı, acı verecek kadar anlaşılmaz seslerin kâh yükselen kâh alçalan tonu, nesnelerin ürküntü veren biçimleri, küvete suyun gürültüyle akışı ya da kömür kovasına bir çığ gibi dökülen kömürlerin görüntüsü, işte tüm bunlar yavru bir köpek için ilk günlerde çevresinde oluşan mitolojik dünyayı yaratan ilk olaylar. Zaman zaman yorulup uyuyor. O zaman ona bakıp acıyorlar. Bu dünya böylesine zor ve yorucu ve o daha bir yavru. O uyurken fısıltıyla konuşuluyor, çünkü yavrunun uykusunu bölmek istemiyorlar.

"Peki ama bu köpek mitolojisi beni neden bu kadar ilgilendiriyor?" diyor bir akşam yemekten sonra beyefendi, hanımefendiye. "Csutora artık uykuda. Ben gerisinde neyin olduğunu biliyorum, zili ya da telefonu harekete geçiren şey benim için bir sır değil, evet, gizemli bir şey belki, ama telefon nihayetinde gerisinde faturaların olduğu, hattın öte ucunda sıkıcı bir adamla konuştuğun bir araç. Kaldı ki daha önce de köpeklerim vardı ama hiçbiri beni asla bu kadar ilgilendirmemişti. Bu kez çok farklı, bu canlının her hareketi beni çekiyor. Sanki her şeyi onunla birlikte yaşıyorum, onun açısından dünyanın nasıl biçimlendiğini aynı şekilde ben de öğreniyorum. Bundan kendimi alamıyorum. Disiplin falan kalmadı artık. İki haftadır yazdıklarımın ne kadar kötüleştiğinin

farkına vardın mı? Eğer yaşamımda sarsıcı bir olay olmuşsa bu hep yazılarıma böyle yansıyor. Evet! İkisini birden yapmak mümkün değil anlaşılan. İnsan ya yazı yazar ya da köpek büyütür. İnsan ya kendisini bir şeye verir ya da yazı yazar. Peki ama şu larva gibi biçimsiz köpek neden her şeyi böylesine altüst etti? Belki henüz önyargıları, korkuları olmadığından, belki her şeyi bu kadar derinden incelediğinden olabilir mi? Tamamen keyfine göre uyuyor, ağlıyor ya da bir şeye şaşırıyor. Eskiden, diğer köpeklerimle birlikteyken buna dikkat etmemiştim. Belki de o zamanlar ben farklıydım, belki bu kadar disiplinli değildi yaşamım. Peki ama ya bütün toplum böyle olsa? Hayır, hayır bu mümkün değil. Sonuçta tüm bu uygarlık, Fransız Devrimi, insan hakları önemli şeyler. Sonunda o da öğrenecek, insan haklarını da öğrenecek. Ama neden ben de kendimi onun gibi bu sıradan şeylere dikkat etmekten alamıyorum? Belki de ben insan hakları denilen şeyi fazlasıyla öğrendim. Kanıksadım mı artık? Tahammül edilemeyecek kadar abartılı bir şekilde mi oldu bu? İzlerken ona imreniyor ve hatta onu kıskanıyor olabilir miyim? Belki başka şeyler de var. Belki fazlasıyla duygusallaştım. Belki bir tür kriz yaşıyorum, öyle ya bir köpeğin yaşamdaki ilk adımlarını Napoléon'un ya da Lenin'in yaşamından daha heyecan verici buluyorum. Daha önce böyle bir şey asla yaşamadım. Belki farklı bir duygusallık bu, şimdiye kadar hiç bilmediğim yeni bir şey. Sadece gerçeklikle ilgili, insanın özlemlerini etkilemeyen bir şey..."

Sözlerini tamamlamasının ardından sabırsızlıkla nasıl bir yanıt alacağını bekliyor şimdi beyefendi.

"Ona bir palto dikmeliyiz," diyor hanımefendi düşünceli bir şekilde. Demek ki o konuşurken kafasından bambaşka şeyler geçmiş. "Tabii çok özel bir şey olmamalı. Bir Macar yazarın köpeği kaba bir kumaştan giysiyle

de sokağa çıkabilir. Eski kalın bir çorap buldum, ondan dikerim mesela. Giydirilmesi de kolay bir şey olmalı. Başından doğru çekeriz bedenine. Mahpus kıyafeti gibi olacak, bir Macar gazetecinin bir haberi nedeniyle hapse girme ânını hatırlatacak. Ama kış günü iyi olur, üşümez hiç olmazsa. Sen ne demiştin demin?"

Cins ve Karakter

Köpeğin hayatında ilk olarak bağlandığı anda yaşananları da unutmuyor. Burada değerlendirmelerimizde büyük ve önemli saptamalar yapmaktan kaçınacağımız, sadece önemsiz ayrıntılara değineceğimiz için okurlarımızdan şimdiden özür diliyoruz. Bu çalışmamızda amacımız ne "insanlarla hayvanların ilişkisi"ni bir sonuca bağlamak ve ne de buna benzer genel saptamalar yapmak, yani bir sonuç çıkarmak ya da yargılamak hakkımızdan da feragat ediyoruz. İtiraf edelim ki, hiçbir şey de bilmiyoruz. Eserimizin amacı sadece bazı şeyleri gözler önüne sermek. Köpeğimizin bağlanmasıyla ilgili felaket sanırım üçüncü ya da dördüncü gün yaşandı. Bu olay çok büyük bir öneme sahip; çünkü bu sayede Csutora'nın aile içindeki yeri ve bu dünyayla olan ilişkisi güçlendi. "Demek sen buymuşsun," dedik, hepimiz ciddi bir şaşkınlık yaşayarak. Ağzımız açık, ne diyeceğimizi bilemeden izledik onu. Şimdi şöyle düşünün; biri birkaç günlük bir bebeği evlat ediniyor, altına güzelce bezler bağlıyor, giyindiriyor, onunla konuşuyor, oynaşıyor, biberonla karnını doyuruyor sonra günlerden bir gün bebeğin evden kaçtığı, kılık değiştirerek sokakta kötü arkadaşlar edindiği, serseri çetelerle izbelerde içki içtiği, naralar attığı, çakırkeyif olunca da sağı solu dağıttığı, eve de ancak saba-

ha karşı döndüğü, takma sakalını çıkarıp sakladığı, masum ev halkı daha uyanmadan bezini bağlayıp yatağına girdiği ve bir bebek gibi mışıl mışıl uyumaya devam ettiği anlaşılsa. Yani işte onu ilk kez bağladığımızda Csutora bizde aşağı yukarı buna benzer izlenimler bırakıyor.

Ev halkı o an herkesin dehşetle izlediği bu sahneyi yıllar sonra bile unutmayacak. Köpek Amerika'dan aile dostu bir hanımın "şahane" tavsiyesiyle bağlandı. Bu hanımefendi de köpek sahibi ve köpeğini yanında getirmiş. Adı Billy olan Bull Terrier cinsi köpek doğal olarak İngilizce komutları anlıyor. Kısa tüylü, aksi mi aksi, önüne konulan Macar yemeklerini hemen kusan, sürekli çekirge gibi zıplayıp duran tuhaf bir köpek. Csutora ilk andan itibaren ondan nefret etti. Şöminenin arkasına saklanıp olup bitenleri ötekinin yanına bile gitmeden oradan izliyor. Zaman zaman İngiliz terbiyesi almış bu köpeğe uzaktan hırlıyor, minik dişlerini gösteriyor, öteki ise kocaman gözlerini iri iri açarak ve kesik kesik "İngilizce" havlayarak karşılık veriyor. Bill altı aylık ve sahibi hanımefendi onun artık evin içine pislemediğini söylüyor. Csutora ise buna daha çok uzak, hatta yaptıkları o kadar kabul edilemez ki, konuk hanım, İngiliz İspanyol aksanıyla konuştuğu Macarcasıyla, bir taraftan da sigaradan sararmış dişleri arasından fildişi çubuğuyla duman tüttürürken ev halkına köpeği terbiye etmek için gazete kâğıdı yöntemi kullanma tavsiyeleri veriyor. Dediğine göre dünyanın uygar ülkelerinde ama öncelikle de Anglosakson dünyada yaygın olan bu mükemmel yöntem aynı zamanda da çok kolay: Kritik saatler yaklaştığında, yani köpeğe mama vermenin üzerinden bir-iki saat geçtiğinde köpek yemek masasının ayaklarından birine bağlanacak ve altına da gazete kâğıdı serilecek. "Ve eğer mümkünse," diyor konuk hanım, aksanlı bir sesle, "yani mümkünse gazete de *The Times* olmalı, çünkü onun sayfaları geniş." *The Times* gazetesi olmadığından onun yerine Macar gazeteleri

kullanabilecekler, elbette konuk hanıma göre Macar gazetelerinin sayfaları yeteri kadar geniş ve iyi değil. Beyefendi kadının aksanlı ve yer yer yanlış Macarcasını eğlenerek dinliyor. O her zaman bir şeylerden kendince muzip öyküler yaratmayı sevmiştir: İşte büyük bir ulusa mensup bir kadın Csokonai ya da Petőfi[1] okuyabilmek için Macarca öğrenmiş. Oysa durum farklı, küçük bir ulusa mensup bir kadın cilve yapıyor, anadilini unutan kadın rolünü oynuyor. Gazete sayfaları masanın altına serildi ve evde Csutora'yı aramaya başladılar.

Csutora'nın davranışları birkaç gündür tam bir felaket, elbette birkaç günlük bebeğin kendinden geçercesine bilinçsiz davranışlarını felaket diye tanımlamak doğruysa. Evin değişik yerlerinde ansızın sürprizler yapıyor, olur olmaz yerlere pisliyor. Şu kilimi ya da bu koltuğu daha fazla seviyor demek de olanaksız, sanki çok da fark etmiyor. İlkel bir yerli için balta girmemiş bir ormanın ağaçlı korusu ya da düzlüğü nasıl aynı derecede iyi ya da kötü olabiliyorsa, onun için de ev öyle. Fizyolojiden anlamayan Teréz evin içinde bir elinde bez, diğer elinde faraş köpeğin peşinde dolaşıyor ve başını sağa sola çevirip kendi kendine, "Ne kadar köylü işi," deyip duruyor. Bundan ne anladığını sormaya cesaret edemiyoruz. Csutora şöminenin arkasındaki her zamanki yerinde pür dikkat oturuyor. Kocaman açtığı gözlerinden, masadan kendine doğru havlayan İngiliz köpeğinden açıkça nefret ettiği okunuyor. Beyefendi köpeği ensesinden tutarak kaldırıyor. Sonunda bu tanıdık elin temasıyla sessizleşti. Bu elin sahibiyle aralarında tartışma ya da yanlış anlama hiç olmadı. Şimdi artık bırakıldığı gazete kâğıtları üze-

1. Mihály Csokonai Vitéz (1773-1805): Macar aydınlanmasının önde gelen şairlerinden; Sándor Petőfi (1823-1849): Şair, Macar devrimi in önemli isimlerinden. (Y.N.)

rinde dolaşıyor. Başmakalenin olduğu yeri kokluyor, beyefendinin gazetedeki makalelerini yazdığı köşesinin üzerinden hiç tınmadan yürüdü geçti. "Daha beş satır devamı var," diye düşünüyor kendi kendine beyefendi. Ama daha düşüncesini tamamlayamadan köpeğin gazetedeki günün en önemli röportajına yaklaştığını ve sonra da tanıdık hareketlerle kâğıda doğru çömeldiğini fark ediyor. Beyefendi de bu fırsatı kullanarak, daha önceden masanın ayağına dolayıp hazırladığı kayışı köpeğin tasmasına takıveriyor. Konuk hanım, elindeki uzun çubuktan bir nefes çekip, *Au yes!* diye haykırıyor. Beyefendi bu kadarının da abartı olduğunu düşünüyor biraz da kızarak, hiç olmazsa bunu Macarca söyleyebilirdi! Beyefendi köpeğinin yanından bir adım kadar geri çekiliyor, Billy çılgınca havlamaya başlıyor. Csutora'nın bundan çok rahatsız olduğu belli. Ondan ne istiyorlar şimdi? Ne olduğunu da anlamadan, endişeyle, sanki biraz da sığınmak ister gibi hanımefendinin yanına doğru, gazetenin sayfasının ucuna doğru birkaç adım atıyor.

Ama henüz gazete üzerindeki başmakaleye bile ulaşamamışken, tasmanın kayışı birden geriliyor. Durup geriye doğru bakıyor. Masanın ayağının dibinde, masanın kocaman gölgesinde o kadar küçük, o kadar çaresiz ki, acımamak mümkün değil. Masanın ayağı ve tasması arasındaki kayış geriliyor. Zayıf boynunu uzatıp kuşkuyla kayışı kokluyor. Neler olduğunu anlamıyor. Başını kaldırıyor, yüksekten gözlerini ona diken bu dev gibi yaratıklara bakıyor, sonra gözlerini yukarıdan güneş gibi ışıklar saçan tavandaki avizeye çeviriyor ardından zayıf bedenini gerip hareketini engelleyen kayışı çekmeye uğraşıyor, bir-iki kez havlayıp kayışa tekrar yükleniyor, bir ara sanki masayı da harekete geçirebilecek şekilde sarsıyor – belki de aklına mitolojideki Herakles'in karşılaştığı zorluklar gelmiştir ve tüm bu olup bitenin bir oyun olduğu sanısına kapılmıştır.

Anlayamıyor, henüz şüphe içinde, inanmaya cesaret edemiyor. Duyduğu dehşetten sırtındaki tüyleri kabarmış, bedeni titremeye başlamış. "Şimdi tüm dünyası yıkıldı," diye düşünüyor beyefendi, "Tanrım bunu hepimiz eninde sonunda yaşamıyor muyuz! Hepimiz yaşıyoruz ve sonunda buna dayanıyoruz, alışıyoruz." Küçük canlı titriyor ve yardım ister gibi ağlamaklı sesler çıkarıyor, sanki, "Benim suçum ne? Bu sonsuz halı tarlalarının ve on iki kollu güneş sistemlerinin olduğu yerde doğdum ve yaşamak istiyorum," der gibi. Mümkün olabildiğince yaşamak istiyor ama elbette özgürce. "Ah öylesi ne güzel olur," diye düşünüyor beyefendi, bir yandan da gizlemediği bir heyecanla küçük canlının kayıştan kurtulmak için nasıl çabaladığını izliyor. Sanki şimdi yaşamın hammaddesinin bir biçime sokulduğu, şekil verildiği bir atölyeyi izler gibi. Sanki biri yaşamında bir kez bir şeye koşulsuz, kuralsız hayır der gibi. "Belki de o kayış kopacak, kopabilir. Bir yerden başlamak lazım," diye geçiriyor kafasından.

Köpek can havliyle çırpınmaya, kayıştan kurtulma çabalarına birden son veriyor. Şimdi artık anladı. İçinde düştüğü dehşetten bedeni bir heykel gibi donuk. Ve sonra, "Hayır," diyor ve dile getirdiği bu "hayır" beklendiği gibi tüm sonuçların da kabullenildiği nihai bir karar. O kadar dehşet içinde ve o kadar çaresiz ki bunu dile getirirken, bu kadarını ancak haklı olan biri yapabilir. Evet, kayışın anlamını şimdi öğrendi hem de bir ömür boyu unutmamak üzere. Ve işte buna hayır diye haykırıyor. Hem de o kadar derinden ve o kadar canhıraş ki bu haykırış, sadece gırtlağından, tombik küçük benekli karnından değil, tüm benliğinin en derin köşesinden çıkıp geliyor. Hayır, hayır asla! Bu mümkün değil! Eğer mümkün olsa, bu her şeyin sonu demek! Var oluşun anlamının ortadan kalkması demek! Yaşamaya değer bir amacın olmaması demek! Orada artık adalet, hakkaniyet, ahlaki

bir doğru yok demek! Ne göklerde ne de bu dünyada bir kanun kalmadı demek! Bundan böyle artık sadece kayış var! Sonsuza kadar! Bunu şimdi anlıyor ve buna dayanamaz. Artık ağlamaklı sesler çıkararak mızırdanmıyor, bir şey istemiyor ve şaşkınlıkla karışık bir merak duymuyor. Hukuk ve adalet yok, sadece tasma var yedi düvelde. Bu kadarına ikna oldu. Önce kendini neredeyse bir metre yukarıya doğru fırlatıyor! Sadece bir kez de değil, on kere, yirmi kere tekrarlıyor bunu, takati tükeninceye kadar, sanki içinde bir şey patladı. Ufacık bedeniyle o kadar inanılmaz bir şekilde yükseğe fırlıyor ki, kayışın gerilmesiyle de aynı hızla yere çakılıyor. Çıkardığı sesler artık havlama ya da bir hayvanın uluması değil. Bu yürek paralayan çığlık sadece bir türün sesi olamaz. Bu çığlık bilincin çok derinlerinden kopup gelen bir haykırış ve ancak kendine ihanet edilen ve bu kötü dünyada kaderine terk edilen bir canlının, insanın içini parçalayan yakarışı. Yerinde zıplıyor, kendini bir o yana bir bu yana fırlatıyor, yerlerde sürünüyor, bunu on kez, yirmi kez tekrarlıyor, ağzı köpürüyor, çığlık atıyor. "Ne kadar tanıdık bu ses," diye düşünüyor beyefendi ıstırapla. Sanki bir zamanlar, çok çok zaman önce bu çığlığı duymuştu, biliyor. Tabii sadece ona öyle geliyor. Şimdi her biri, çırpınan köpeğin etrafından şaşkınlık içinde bembeyaz bir yüzle birer adım geri çekiliyor. Evet, gerçekten de sanki bir infilaka tanık olmuş gibiler. Sanki dünyanın yaratılışından bu yana hep var olan bir madde gözlerinin önünde parçalanıp moleküllerine ayrılıyor. Kaba, işinden anlamayan ve kötü niyetli birinin elinin değdiği bakir ve saf bir yaşamın dağılıverdiğine tanık oluyorlar. "Sonuçta bir köpek tasmaya ve kayışa, işin başında hep karşı çıkar, öyle değil mi?" diye yaşananları günlük olayların yorumuyla değerlendiriyor beyefendi. Ancak kendini kurtarmak için çılgınca çırpınışı nedeniyle artık kayışın da boynuna dolan-

dığı, boğazından gelen hırıltılarla ağzı köpüren köpeğin halini gördüğünde sözlerinin ne kadar yavan kaldığının ayrımına varıyor. Evet, "Sadece," demişti. Mesela Jancsi adındaki adam sadece idam edildi... Csutora tasmaya ve kayışa dayanamıyor, sadece... Hayvan artık halının üzerinde bitkin ve yarı baygın yatıyor.

"Serbest bırakın onu," diyor keyifsizce.

Tasmasını çözdüler. Csutora ayakları birbirine dolanarak banyoya doğru ilerliyor ve sonra banyo küvetinin altındaki küçük boşluğa girerek ertesi sabaha kadar da her türlü vaatlerine rağmen oradan çıkmıyor. Orada yüzüstü yattığını, parıldayan lacivert gözlerinden görüyorlar. Eğilip seslendiklerinde minik sütdişlerini gösterip hırıldıyor. Ölümüne küsmüş! "*That's un veritable*[1] Macar köpek," demişti, konuk hanım, üç dili birbirine karıştırarak ve de İspanyol aksanıyla. Evet, Macar köpeği ya da Macar olmasını bir yana bırakıp daha çok bir şahsiyet olarak mı adlandırılmalı acaba?

Sonra çay içiyorlar ve olup bitenleri değerlendiriyorlar. Şaşkınlıkları yavaş yavaş geçiyor. Sanki doğal bir afete tanık oldular. Aralarındaki sohbet ağır aksak ilerliyor.

"Evet, gerçekten karakterli bir köpekmiş," diyor hanımefendi.

"Cins de önemli, karakter de. Cinsin belirleyici olduğu teorisine bu kadar kendimizi kaptırmamız lazım."

Bu o kadar doğru ki Billy, şu cins İngiliz köpeği, olup bitenlerin etkisiyle, kapıldığı heyecan dalgasının sonucunda, odanın tam ortasında, halının üzerine kusmaya başlıyor.

1. Yarı İngilizce, yarı Fransızca: Gerçek bir... (Y.N.)

Mekân ve Zaman

Mekânın kurallarını tanımıyor. Sekiz haftalık oldu ama koltuktan yere inmeyi hâlâ beceremiyor. Öte yandan dolabın üzerine bıraktığımızda gözünü kırpmadan kendini yere atabiliyor. Oysa bu onun için, yetişkin bir insanın üst katlardan atlaması gibi bir şey. Görünüşte hiçbir nedeni olmasa da bazı şeylerden nefret etmeye ve saklanabileceği bazı yerleri de çok sevmeye başladı. Mesela yer yer parçalanmış, oturulduğunda yayları batan ve kuşaklardır aileye hizmet eden deri koltuktan sebepsiz bir şekilde ve derinden nefret ediyor. Yerden yüksekliği ancak yarım metreyi bulan deri koltuğa bırakıldığında ağlamaklı sesler çıkarıyor, koltuğun kıyısına kadar gidip oradan inmeye çalışıyor, gözlerini zeminden ayırmıyor. Halı sanki onu çeken, yaşamının en cazip alanı şimdi. Oraya inmek istiyor, atlayamıyor ama heyecanla kuyruğunu sallıyor, bebek gibi mızmızlanıyor, ön ayaklarını koltuktan yere doğru uzatarak ne yapmak istediğini anlaması ve yardım etmesi için dünyaya sesleniyor. Bu nefret ettiği yerden kurtulmak için elinden geleni yapıyor. Yüksek dolabın tepesinden hiç düşünmeden kendini yere fırlatırken, bu alçak koltuğun oturulacak kısmından neden inemediği anlaşılmaz bir şey. Doğa yasalarıyla kolayca izah edilemeyen konulara getirilen bazı açıklama-

lara yatkınlığıyla tanınan hanımefendi bu durumu koltukta bir tür büyü olduğu teziyle kabul edilebilir hale getirmeye çalışıyor. Bu açıklamasında inat da ediyor. Zavallı hayvanın koltuğa bırakıldığında nasıl titrediğini, neredeyse yalvararak nasıl oradan inmek istediğini ısrarla hatırlatıyor ve bunu, kendi teorisini ispatlayan kuvvetli bir kanıt olduğunu vurguluyor. "Evet, bu da gösteriyor ki," diyor, "bu koltukta onun için düşman bir kavimden biri oturmuş bir zamanlar." Hatta daha da ileri gidiyor ve geçenlerde bir radyo programında duyduğu totem kelimesini de açıklamalarında kullanıyor. Bu kavram çok hoşuna gitmiş olmalı. Eğer beyefendi daha ileri gitmemesi için konuyu ciddiye almadığını gösteren bir el işareti yapmayacak olsa, evde her durumda kullanılmaya uygun bir totem teorisi geliştireceği de kesin. Bundan kolay ne var? "Bu koltukta bir zamanlar büyükbabam oturuyordu," diyordu beyefendi, "ve şurası açık ki onun bu aile açısından düşman bir kavimden olduğu söz konusu bile olamaz." Ama köpeğin davranışları bunun tersini gösteriyor: Her defasında korkusunu ve içine düştüğü paniği en net davranışlarla ifade ediyor, ağlıyor, titriyor birinin kendisini koltuktan indirmesi için yalvarıyor. Hanımefendi de bu durumu yumuşatmak için, "Belki de büyükbabanın Csutora'nın hoşuna gitmeyen bir kokusu vardı," deyiveriyor.

"Hoşuna gitsin o zaman," diyor beyefendi kızgınlıkla. Anılarını tazeliyor, büyükbabasının nasıl bir kokusu olduğunu anımsamaya çalışıyor. Köpekten o eski kokuyu sevmesini istemek elbette çok iyi niyetli ve olanaksız bir talep. Bu da köpeğin nefret ettiği koltuk korkusunu yenmesine doğal olarak hiç mi hiç katkıda bulunmuyor. Hayal dünyasını tamamen serbest bırakan hanımefendi daha ileri de gidiyor, belki de büyükbabanın kokusunun ayı kokusuna benzeyebileceğini iddia ediyor, öyle ya, kö-

pekler ayı kokusundan nefret eder. Beyefendi de bu kadarını artık kaldıramıyor, sesini yükseltiyor, büyükbabanın asla ayı gibi kokmadığını söylüyor. Bu konuda aralarında en yetkili olan, kokular dünyasını doğal yapısıyla en iyi bilen Csutora da onların konuşmalarını heyecanla dinliyor, bazen de havlayarak lafa karışıyor. Sanki, "Siz ne bilirsiniz ki bu konuda?" demek istiyor. Sekiz haftalık bir köpeğin bazı eşyalara karşı bu kadar önyargılı olmasını, bazı şeylere bu kadar korku ve nefretle yaklaşmasını bile açıklayamadıktan sonra gerçekten de neyi bilebilirler ki?

Koltuk hikâyesi işte böyle. Sonra, neden özellikle yemek odasındaki şöminenin ardına saklanıyor? Neden burayı seçti? Evin içinde başka odalarda başka şömineler da var. Ev, altlarına yetişkin iriyarı Kuvasz köpeklerin bile girip saklanabileceği divanlarla dolu. Hayır, o yemek odasında şöminenin ardındaki kirli köşeye büzülmekten vazgeçmiyor. Acaba oraya neler saklıyor? Teréz'e göre, kendine in olarak seçtiği köşeye taşıyıp gizledikleri sıradan şeyler. Bazen eline geçirdiği ilikli kemikleri götürüp saklıyor divanın altına, oynaması için önüne bıraktığımız lastik top, artık işlevi tamamlanmış çekecek gibi eşyalara ilgi göstermiyor. Dolaştırılıp eve getirildiğinde, ilk durağı şöminenin arkası oluyor; uzanmadan, burnunu sıcak fayansa bastırıp oturur pozisyonda saklandığı yerden dışarıyı izliyor. Hayat ritmi ve gün içinde ne zaman neler yaptığını görmek şaşırtıcı. Kendi kaba üslubuyla da olsa Csutora'yı koruması altına alan Teréz'in yavru köpeği gün boyu mutfakta olur olmaz her şeyle tıka basa beslediği de ilk günlerden itibaren anlaşılıyor. Artık sütlü çay yerine güne başlarken sıklıkla önüne balık kafaları koyuyor, doğal olarak köpek daimi olarak ishal. Sonunda hanımefendi disiplin uygulamaya başlıyor: Bundan böyle yemek saatlerinde köpek yemek odasına giremeyecek. Herhalde Teréz'i, Csutora'nın kendisi için belirlenen ye-

mek rejimini ihlal etmesine yardım etmeye teşvik eden şey bir tür sınıfsal dayanışma ya da kader arkadaşlığı duygusu olmalı. "Bırak yesin canım! Orada, yemek odasında yenen her şeyden o da nasibini alsın!" Bu sınıf bilincinin köpeğe zarar verdiğini anlaması için bir müddet zamana ihtiyacı olacak. Yaşanan süreç şu: Csutora yemek odasındaki şöminenin ardındaki gizlenme yerinde Teréz'in yemek saatinde tabaklara ilk yemeği koymasını sabırla bekliyor, daha sonra, Teréz ikinci yemek için tabakları değiştirmeye başladığında ama sadece o anda, yani asla ondan önce olmamak kaydıyla, yerinden çıkıyor, sıcaktan gevşemiş bir şekilde uzun uzun esniyor, geriniyor, sonra da yavaş ve kendinden emin adımlarla masaya doğru yaklaşıp hanımefendinin sandalyesinin dibine oturuyor, hiçbir şey talep etmeden, dilenmeden, sabırsızlık göstermeden kafasını yukarı kaldırıp hanımefendiye bakıyor. Geldiği an tam bu an! Birinci tabakların kaldırıldığı an. Ne erken ne de geç. Onun saati ve hayat ritmi böyle işliyor. Bunun nedenini kim bilebilir? Bazen tabaklar değiştirilirken uyuyor, birden yerinden fırlıyor, bir görevi ihmal etmenin verdiği vicdani sıkıntıyla, aceleyle sofranın altındaki yerini alıyor. Hanımefendinin sandalyesinin yanında, yukarı çevirip yana eğdiği başıyla hanımefendiye bakıyor. Bu ânı çok ciddiye alıyor, sanki onun da görevini yerine getirmek zorunda olduğu günün en önemli ânı bu an.

Şimdi henüz çok çelimsiz ve korunmaya muhtaç. Onu gören herkeste esirgeme duyguları uyandırıyor. Acınası bir şekilde komik, kar yağışı altında Buda'nın bu buz kesmiş sokaklarında hanımefendinin ardında dolaşırlarken önüne çıkan her kar kümesinin üzerine tırmanmaya çalışıyor ama yuvarlanıyor, her bodrum penceresine eğilip havlıyor, sanki büyük bir köpekmiş gibi bacağını kaldırarak ihtiyacını gidermeye çalışıyor ama becere-

meyip sonunda dişi köpek gibi çömelmek zorunda kalıyor. Bu refleks de henüz doğal olarak olgunlaşmış değil. Teréz, onu sabah kar yağarken ihtiyacını gidersin diye sokağa çıkardığında yarım saat dikiliyor, Vérmezö Parkı'na ya da yukarıdaki kale semtinin dolaşma patikasında saatlerce dolaştırıyor ama bütün telkinler boşuna, o, büyük köpeklerin asil bir temsilcisi, sokağın temizliğine büyük özen gösteriyor, ihtiyacını da eşikten atlar atmaz evinde gideriyor. Terbiye etmeye yönelik nasihatler, ceza vermeler, büyük köpeklerin bu işi nasıl yaptığının örnekleri hiçbir işe yaramıyor.

Sokağa dolaşmaya çıktıklarında ürkekleşiyor, kısa sürede de yoruluyor. Serçelerden, kargalardan korkuyor, nedensiz paniğe kapılıyor ve sonra da inatlaşıyor, hanımefendi sonunda kucağına alıncaya kadar bir adım atmıyor. Hanımefendinin kollarında kar yağışında hurda bir boru parçası gibi görünüyor. Minik vücudu henüz çok hafif, kucak istiyor, burnunu da bir bebek gibi paltonun koluna sokmaya çalışıyor. Bu durumda halinden çok memnun oluyor. Sanki birilerinin kendisini taşımasına o izin vermiş gibi. Boynundaki tasmaya kayışın takılmasına evde hâlâ izin vermiyor, dışarı çıktıklarında da en fazla tahammül gösteriyor buna, huzursuzluğu onu kayışla çekip yerlerde sürüklemeye kadar varmıyor. Ama görünüş hâlâ bir zorlamayı ifade ediyor: Sanki hanımefendi kendine direnen bu köpeği çalmış da bir yerlere götürüyor gibi. Köpek de kendini çekiştiren ve zorlayan birine direnen acı çeken bir hayvan görüntüsü veriyor. İki kayışını zaten geceleri dişleriyle parçalamış. Sonunda hanımefendi köpek için hazırlanmış bir zincir satın almak zorunda kalıyor. Zincirin görüntüsü ve çıkardığı metalik ses bile köpekte tarif edilemez bir bıkkınlık yaratıyor. Dolaşma öncesi, "Hadi gidiyoruz," diye sesleniyor hanımefendi. Bu sözleri duyan Csutora sevinçle yuvarlanır

gibi kapıya doğru koşuyor ve kapıda portmantoya asılı olan zinciri gördüğünde de ani bir şekilde frene basıyor. Henüz sütdişi olan sivri dişlerini göstermeye başlıyor, öfkeyle hırlıyor, sonra da yalvarır gibi iki ön patisini yukarı doğru kaldırıyor. Bu varlığının derinliklerinden çıkıp gelen bir protesto ve ne yaşanılan deneyimler ne de sürekli yapılan bir şeyin yarattığı alışkanlık duygusu bu protestoyu hafifletebiliyor. Bu hep böyle olacak, sadece şimdi değil, hayatı boyunca, tasmasına o zinciri taktıklarında, yetişkinliğinde de protesto edecek, her defasında dişlerini gösterecek, korkunç seslerle hırlayacak, bedeni titreyecek, sağa sola hamleler yaparak kurtulmak isteyecek, hırsla, öfkeyle zinciri reddedecek. O zincir tüm bunlara rağmen sonunda tasmaya bağlandığında da sakinleşecek, ruhuna korkudan, endişeden sonra gelen kabul etmenin monotonluğu hâkim olacak. Kulaklarını, kuyruğunu aşağı sarkıtacak ve hanımefendiyi takip etmeye başlayacak. Bu da sokağa çıkıncaya kadar devam edecek, orada dünyanın hengâmesinde biraz önce nasıl aşağılandığını unutacak. Evde de yaşayabileceği en büyük ceza tasmasına zincirinin bağlanması. Zincir tasmasından başka bir yere bağlanmasa bile, evin içinde bir odadan diğerine geçerken, arkasından tasmaya bağlı zinciri çekerkenki hali en büyük cezayı yaşadığını herkese ilan ediyor. "Şimdi Mihály Táncsics,"[1] diyor onun bu görüntüsüne hanımefendi, "mahkûm olduktan sonra zincire vurulmuş bir şekilde hapse girdiği an gibi." Gerçekten insanı dehşete düşürecek kadar benziyor.

Zaman mefhumu hakkında hiçbir bilgisi yok. Mekânın yasalarını da elbette bilmiyor. Günün hangi döneminin uyku için, ciddi bir iş için, oyun ya da eğlence

1. Mihály Táncsics (1799-1884): Macar yazar, gazeteci, siyasetçi. 1848 Bağımsızlık Savaşı'nın kahramanlarından. (Ç.N.)

için uygun olduğu hakkında da fikir sahibi değil. Gece bir vakit şöminenin arkasındaki çok sevdiği yerinden uykulu ve çapaklı gözlerle çıkıyor, uzun uzun geriniyor, sonra da çalışma masasının yanına gelip oyun oynamak istediğini ifade eden davranışlarla, artık gündüz ve gece temposu disiplinine uyum sağlayan beyi kendisine ilgi göstermeye çağırıyor. "Bu saat oyun için uygun değil," diyor beyefendi derinden gelen bir sesle ama Csutora masanın hemen yanına oturup bekliyor. Lacivert boncuk gözleriyle beyefendinin kalem tutan elinin kâğıdın bir ucundan diğer ucuna gelip gitmesini dikkatle izliyor. Zaman kavramı yok. Gerekirse sabaha kadar orada oturur, bazen esneyerek izleyebilir, eğer uyku iyice bastırırsa başını öne uzattığı iki patisi üzerine yatırır ve uyuklar ama bu uyku, yarı uyanık bir uykudur, hışırtılı bir kibrit sesine dahi derhal gözlerini açar, sadece gece değil, öğleden önce saat onda da derin bir uykuya dalabilir, böylesi durumlarda bağıra çağıra sürdürülen telefon konuşmaları bile onu uykusundan uyandırmaya yetmez. Bazen gece yarısı saat dörtte burnuyla hanımefendinin yatak odasının kapısını itip yatağının dibine oturup bekler.

Bir dakikanın neden ibaret olduğunu, bir günün ya da birkaç günün ne anlama geldiğini elbette daha bilmiyor. Ev halkından dışarı çıkan birinin, yarım saat, bir saat ya da birkaç gün sonra geri dönmesi önemli değil, o her durumda parıltılı gözlerle, sevinçli havlamalarla geleni karşılıyor. Teréz'in sadece bir dakikalığına bile mutfaktan çıkması yeterli, döndüğünde sanki yıllar sonra eve dönen birinin coşkusuyla karşılanıyor. Dört duvar tarafından sınırlanan ortamda olanakların ve tehlikelerin farkına da sadece içgüdüsüyle varıyor. Dört duvarın ötesine geçmek, deneyimler ve yaşadığı sevinçler henüz eksik olduğundan sadece tesadüfi bir değişiklik olarak algılanıyor. Zaman kavramı olmadan da mutlu bir şekilde

varlığını sürdürebiliyor. Ev halkı onun bu sonu olmayan, koşullardan ve önyargılardan bağımsız özgürlüğünü imrenerek izliyor. Zamanın dışında ve mekânın yasalarına karşı ilgisiz.

Ev halkı arasından birinin eve dönmesi nasıl tarif edilemez çılgın bir sevinç nedeni! Gelenin adım sesleriyle ya da kapı ziliyle geldiğinin işaretini vermesi gerekmiyor. Daha zamanın kurallarını, alanı ve mesafeleri tanımayan yavru Csutora'yken bile, derin uykusundan bir anda uyanıp oturup dikkatle etrafını dinlemeye başlardı. Henüz bir şey duymadığı kesin. Gelen kişi her kimse, daha binanın dış kapısı civarında olmalı, yani eve gelmesi için, anahtarı kilide sokup çevirmesi, kapıyı açması için dakikalar var ama Csutora kendisine haber ulaşan birinin biraz endişeli yüz ifadesiyle beklemeye başlıyor. Acaba hangi duyu organlarıyla bu kadar çabuk haberdar oluyor? Görmek, duymak, koklamak? Bunlar sonuçta durumu çok da iyi ifade edemeyen kelimeler. Onun, kelimelerle de asla ifade edilemeyen ve dünyayı takip eden, denetleyen hassas bazı iç mekanizmaları gelen kişi sokağımıza girdiği andan itibaren artık çalışmaya başlıyor. İnsanın en hassas donanımından daha hassas olan bu kablosuz haber alma sistemi, anlaşılmaz ve gizemli yollardan haberi bir anda ulaştırıyor. En duyarlı mikrofondan daha duyarlı kulaklar sesi, gürültüyü ânında yakalıyor, Csutora'nın daha kimse bilmeden geleni öğrenmesine neden oluyor: İşte henüz mesela elektrik akımı gibi, iç yapısını çok da iyi bilmediğimiz organik yaşamın adı konulmamış dalgası ve iletişim biçimi bir şekilde çalışıyor. İnsanın kabaca ve basitçe içgüdü diye tanımladığı şey, Csutora için ev halkından birinin ev istikametinde ilerlediğini, sokağın başına vardığını, eve doğru yaklaştığını, gelen kişi henüz durup komşularla iki laf etse bile haber veriyor. Csutora canlılar dünyası sıralamasında in-

sandan daha aşağılarda olan bir varlık, konuşmayı bilmiyor, eğitimi de ancak belli şeylerle sınırlı. Köpek bilimi ona işlemiyor. İki ayağı üzerine kalkıp yürüyemiyor, yaşamını bir sirkte gösterilerle sürdürme şansına sahip değil, orada bir ipin üzerinde iki ayağı üzerinde kalkıp ön patisiyle de kırmızı bir şemsiye tutarak insanları eğlendirme yeteneğine sahip değil. Csutora bodur bedeniyle, tuhaf hareketleriyle, Teréz'in dediği gibi tam bir köylü tipi. Ama öbür yandan sevdiği bir insanın eve geldiğini, dakikalar önce hissetmek gibi yeteneklere de sahip. Yerinden kalkıyor, kapının önüne kadar gidiyor, bu duvarlarla, mobilyalarla dolu evde, kapının önüne dikilip beklemeye başlıyor. Ava çıkmış bir hayvanın içgüdüsüyle, heyecan içinde bekliyor. Evet, işte buralarda bir yerlerde olmalıydı av! Bütün bedeni, heyecanla oynayan kulakları, yukarıya doğru dikleştirdiği kafası sürekli bunun işaretlerini veriyor. Sonra heyecanı artıyor, kesik kesik havlamaya başlıyor. Sonra kapıdan bir koşu salona gidiyor, beyefendinin yanında duruyor, zıplıyor, patilerini onun ayaklarına koyuyor, sonra yine koşarak kapıya geri dönüyor. Patileriyle kapının koluna değiyor, zıplayıp bedeniyle kapıya çarpıyor, tekrar evin iç odalarına yönelip taklalar atıyor, bütün beden diliyle şunu söylüyor: "Geliyor, anlamıyor musunuz? Ne büyük mutluluk." Sonra da iki ayağını kapıya dayıyor ve kımıldamadan duruyor. Kapı açıldığı an gelenin kucağına atlamaya hazır.

Sonra gelen sevdiği kişinin omzuna kadar zıplıyor, sonra yere düşüyor, kayıp yuvarlanıyor, sanki birden gerçekleşiveren buluşma mutluluğunu taşıyamamış gibi coşup odada dört bir yana koşmaya başlıyor, kilimleri bozup halıları topluyor, eşyaları deviriyor, sanki kendi bedenine sığamadığını dünyaya ilan ediyor. Ardından geleni unuttuğunu fark ediyor, sesle, dokunmayla, hareketleriyle kutlama yapıyor ve sonra da birden bitkin bir şekil-

de yere çöküyor. Oturduğu yerden, nefes nefese, gelene dikiyor gözlerini: İşte dünyanın bin bir tehlikesi arasından sağ salim evine geri dönebilmiş. Işıltılı gözleri bu sevinci dünyayla paylaşıyor.

İnsanın karmaşık ve tehlikeli dış dünyadan evine dönebilmesi bu kadar büyük bir olay mı? Evet, ona göre öyle.

Gençlik

Teréz sabah sekiz buçukta kalkıyor, yani genellikle güneşin doğmasından üç saat sonra. İyi de yapıyor. Beyefendi karanlık odasında, yatakta günün ilk sigarasını yakıp uyanma ânını takip eden, uyku ve uyanıklık arasında gidip gelen tatlı dakikaları yaşarken, yani varoluşun bilincine varmanın ilk anlarını tadarken, komşu odadan gelen sesleri duyuyor. Bu sesler, beyefendi için şafak vakti anlamına gelen erken saatlerde Teréz'in yemek odasını temizlerken çıkardığı sesler. Teréz bir yandan da Csutora'yla konuşup onu terbiye etmeye çalışıyor. İlkeleri kesin ve net. Her sabah Csutora'ya aynı şeyleri söylüyor. Beyefendi sabahın ilk sigarasını sıcak ve acı dumanını iştahla yutarken kulakları Teréz'de: "Ne istiyorsun süpürgeden anlamıyorum! Bırakır mısın onu? Of, ne diyeyim sana, şeytan mısın nesin?" Elbette eğer Teréz, Csutora'nın etrafında süpürgesiyle dönüp onu tahrik etmese, Csutora da bu "oyuna katılmayacak", yani onu rahat bırakacak. Ev halkı bir süredir Csutora'nın nezaketen Teréz'e böyle davrandığını biliyor ama bu konuyu kendi aralarında hiç açmıyorlar. Csutora'nın nazik ve katılımcı yanı, Teréz'in temizlik hamlelerine onun da bir oyuncu olarak katılmasını, böylece temizliğin sıkıcı bir uğraş olmaktan çıkarılmasını sağlıyor. Csutora hizmetçileri sev-

miyor ve kendini onların toplumsal statüsüyle aynı noktaya koymuyor. Her ne kadar bu onun açısından anlamsız ve insanı isyan ettiren bir şey gibi görünüyorsa da doğru. Teréz de bu gerçeğin yavaş yavaş farkına varıyor. Bir süre sonra da Csutora'ya karşı gösterdiği şefkat giderek kıskanç bir alınganlığa dönüşmeye başladı. "Senin aklın yok mu?" diye soruyor bazen ve bu cümlesiyle onu övmek mi istediği, yoksa hakaret etmeye mi çalıştığı belli olmuyor. "Sen aslında on köpekten daha akıllısın." Sonra sözlerinin köpek üzerinde nasıl bir etki bıraktığını süzüyor. "Belki senin Kossuth[1] kadar aklın var. Ne esneyip duruyorsun karşımda?" Böyle ilginç diyaloglar geçiyor köpekle arasında. "Sen var ya sen, bir taraftan hiç peşini bırakmadığın süpürge, bir taraftan sürekli esnemenle, kim anlayabilir seni? Mutfak senin yerin değil mi? Buraya bayılıyorsun. Ama yemek yerken masanın yanında sütten çıkmış ak kaşık gibi oturmasını da biliyorsun. Bana bak! Derhal rahat bırak şu süpürgeyi ve esnemeyi de kes artık!"

Bu fısıldaşmayla süren tuhaf diyalog genellikle on beş dakika kadar devam ediyor. Teréz elinde faraş ve süpürgeyle dolanıyor, Csutora da ses çıkarmadan peşi sıra ona eşlik ediyor. Hemen arkasında adımlarını takip ediyor, arada bir süpürgenin ucuna atlıyor ya da hamleleriyle toz bezini yakalamaya çalışıyor. Ama bunu yaparken de aslında Teréz'i eğlendirmek istediği açık. Teréz'in en önemli özelliklerinden biri olan, birilerine bir şeyleri anlatma arzusu sabah bu saatlerde önündeki bütün setleri yıkıp bu şekilde ortalığa dökülüveriyor. Csutora'ya ha-

1. Lojos Kossuth (1802-1884): Macaristan'ın Avusturya'dan bağımsızlık mücadelesine önderlik eden Macar siyasetçi. Devrimden sonra Rusya'nın Macaristan'ı işgal etmesiyle ülkesinden ayrılarak yaşamını sürgünde geçirmiştir. (Y.N.)

yallerini anlatıyor, memleketinden, Baranya ilindeki köyünden bahsediyor. Orada köpekler asla kayışlarla bağlanmazmış. Evlerinin duvarına Izabella türü yabanüzümü tırmanırmış. O evde Teréz'in anne babası yaşarmış ve her ay Teréz onlara ücretinden ve kendisine verilen bahşişlerden biriktirdiği paraları gönderirmiş. Csutora'ya yazın oraya beraber gitme sözü veriyor Teréz, "Hasadın ardından tarlalarda beraber koşarız," diyor. "Tarlalar," derken içi titriyor sanki tarlaların sahibiymiş gibi. Oysa tarlalar onun değil, babasının da değil, onların bu sürece kattıkları sadece emekleri. "Sonra da bizim ihtiyarla dolaşırsın biraz," diyor. Bunu söylerken Csutora'nın hayatta en çok istediği şeyin sanki Teréz'in yaşlı babasıyla tarlalarda dolaşmak olduğunu düşünür gibi. Köpek ise onun söylediklerini sesini çıkarmadan dinliyor, odada peşi sıra dolaşıyor, akıllı ve nazik bir şekilde, sirkte diğerleriyle birlikte çalışır gibi görünen ama aslında hiçbir şey yapmayan August gibi davranıyor.

Sonunda beyefendi nihayet karar verip yerinden kalkıp yemek odasına geçtiğinde Csutora artık kahvaltı masasının altındaki yerini almış bekliyor. Sabah gezintisi ve Teréz'in biraz önceki terbiye seansını da çoktan tamamlamış. Yemek odasına yeni gelen kişiyi selamlıyor ama bu selamlama çok da görkemli ve içten değil çünkü girenin dış dünyadan değil diğer odadan geldiğini iyi biliyor. Zaten Csutora sabah saatlerinde dalgın ve çok meşgul. Sabah telefonlar gelir gider, postacı kapıyı çalar, fatura getirenler olur, temizlik yapanların peşinde dolanır. Henüz çok heyecanlı ve meraklı yavru Csutora için bu öğleden öncenin saatleri bir tür okul ve iş arası dönemi ifade ediyor. Herkesle ayrı ayrı ilgilenip onlara kendisinin çok önemli olduğunu hissettiriyor. Bu hummalı ve aynı zamanda komik bir şekilde coşkulu faaliyeti sanki kendisinin bu evin olmazsa olmaz varlığı olduğunu ka-

nıtlamak için. O gelmeden kapıda postacıdan mektupları almak mümkün mü? Başını sokmadığı bir banyo temizlenebilir mi? Geri planda havlaması duyulmadan telefonda konuşmak olabilir mi? Elbette ki hayır! Bütün bunların ardından bir anlığına kafasını yere koyup dinlense bile, birden durumun farkına varıp övgü talep edercesine beyefendinin oturduğu iskemleye ön patilerini dayayıp kuyruk sallıyor. Elbette bu davranışıyla hak ettiği övgüyü hemen almayı başarıyor da. Böyle durumlarda, "Bu köpek gerçek bir lütuf, öyle değil mi?" diyor beyefendi, hanımefendiye gülümseyerek ve parmağının ucuyla Csutora'nın başını kaşıyor. "Onsuz ne yapardık? Tam zamanında yetişti yardıma. Aferin sana, akıllı köpek, çalışkan köpek, gayretli köpek."

"*Nun, du verwöhnst ihn,*"[1] diye yanıtlıyor hanımefendi Almanca, terbiye amaçlı ve köpeğin anlamaması için çaba sarf ederek.

Otoritelerin gözünde zaten umutsuz bir vakayız. Yapacak başka acil bir işimiz de olmadığından Csutora'nın gençliğinin bir gününü mercek altına alıyoruz, daha önce de belirttiğimiz gibi Csutora'nın günü bölümlere ayrılmıyor. Sabahtan gayretli bir çalışkanlık içindeyse, öğleden sonrasını uyuyarak geçiriyor. Gündüzünü geceye çevirmekte çok yetenekli. Bazen uzun zaman gözden kaybolduğu oluyor; ki bu hiç de hayra alamet değil çünkü gözden ırak olduğu bu zamanları bazı ahlaksız işlerle geçiriyor: Gizlice bir koltuğun köşesini, bir kıyafeti ya da bir yastığı kemiriyor. Ev halkının yaşamında yer almaya istekli olduğu zaman dilimlerine gelince, beyefendi aslında kendine bile itiraf etmekten çekinse de Csutora'nın

1. (Alm.) Onu çok şımartıyorsun ama. (Ç.N.)

sevgi gösterilerini biraz aşırı ve hatta biraz ağır buluyor. Fazla gösterişçi sevgi her daim rahatsız edicidir çünkü kaçınılmaz olarak yükümlülüklere yol açar. Beyefendi daha sonra genç köpeğin kendisine duyduğu dokunaklı güveni –sadece bir jestle de olsa– reddettiğini ve bunu ilk günlerden itibaren hanımefendinin üzerine yıkmaya çalıştığını itiraf edecekti. Fakat her zaman olduğu gibi çok geç olacaktı... Bu arada, gençliğin jestleri ve sesleri –Csutora gibi bir köpeğinkiler bile– her zaman hem başına buyruk hem de etkilenmeye açıktır. Başkalarına ve kendi baştan çıkarma gücüne karşı ne büyük bir güven! Cehaletten gelen ne büyük hatalar! Bahar sabahları, postacı, telefon ve ev işleriyle ilgili birçok işini yarıda keserek, iki atın sokaktan gelen tırıs seslerini duyar duymaz balkona fırlayıp, saygın bir hanıma ve kavalyesine, uygunsuz olduğu kadar yersiz havlama hevesini başka nasıl açıklayabiliriz? Her gün öğleden önce yolda atlı kafile belirdiğinde Csutora'yı çıldırtan öfke, sümüklü bir çocuğun şımarıklığı değil de nedir? Bu durumda ne yapılsa boşuna: İster kızgınlıkla susturmaya çalış ister tehdit et, ister, "Macar yasalarına göre böyle saygın bir hanıma havlamak yasaktır ve ceza kesilir," de, ister onun bu sorumsuz davranışı nedeniyle kendisinin zor durumda kalacağını anlatmaya çalış, hatta havlayarak sadece zarif hanıma değil, kafiledeki başka bir beye sataşmanın da kabul edilemeyeceğini söyle, durum değişmiyor. Her defasında atlı kafilenin nal seslerinin duyulmasıyla Csutora hiç kimseye fark ettirmeden balkona çıkıyor, balkon demirlerini tutan taş sütunlar arasından sarkıp neredeyse yarı beline kadar gövdesini çıkarıp avazı çıktığı kadar yüksek sesle havlamaya başlıyor. Neyse ki o uzun boylu zarif hanımefendi atın terkisinden herhalde Csutora'yı duymuyordur. Yanındaki siyah fötr şapkalı kavalyesinin

eşliğinde, harika kısrağının terkisinde bütün asaletiyle yavaş bir tempoda Vérmező Parkı istikametinde ilerliyor. Yukarıda, balkonda kendisine havlayan, meydanda nutuk çeken bir siyasetçi hırçınlığı ve kızgınlığıyla sataşan siyah köpeği bir an bile dikkate almıyor ve bu durum atlı kafile, Vérmező Parkı'nın kıyısındaki demiryolunun ötesine geçinceye kadar da devam ediyor.

Kimden bu kadar nefret ediyor ve neden? Kime böyle hiddetleniyor? Bunu bilebilmek imkânsız. Evdeki kimse ona böyle bir telkinde bulunmadı. Yoldan geçen hanımla ilgili olarak, iyi ya da kötü söz de duymadı. Adını bile duyduğu olmadı. Peki ama hanımın ve atlı kafilenin yoldan geçmesi onu neden bu kadar öfkelendiriyor? Daha uzaktan, Tábor Sokağı yönünden atların yolda yankılanan nal sesleri çok hafiften duyulduğunda bile onu balkona sürükleyen ne? Csutora öfkesi geçip odaya geri döndüğünde, havlamaktan neredeyse kısılan sesiyle, astım hastası yaşlı adamların, birileriyle kavgalarından sonra kızgın bir sesle nefes almaya çalıştıkları gibi bir-iki defa daha hırlayıp köşesine geçtiğinde, "Sonunda başını belaya sokacaksın," diyor beyefendi köpeğine. "Bak, sen bu dünyayı tanımıyorsun. Bana güvenip arkanda ben varım diye ona buna bulaşma. Tamam, ben senin lehine konuşurum gerekirse ama kim dinler beni? İyisi mi sen dikkatli ol." Csutora başını yukarı dikip kuyruğunu kısarak dinliyor bu azarı; kuşku içinde ve hoşnutsuz, görevini hakkıyla yerine getirdiği için aferin alacağı yerde azar işitiyor. Elbette aferin filan yok. Beyefendi odasına dönüyor, Csutora ise kulaklarını indirip şöminenin arkasındaki yerine geçiyor. Bu pişmanlık dolu tavırlar tamamıyla göstermelik çünkü bir sonraki gün, atlılar Tábor Sokağı istikametinde yolda belirdiklerinde yine aynı hiddetle balkona fırlayacağından, aynı öfkeyle ve nutuk çeken

siyasetçi hırçınlığıyla atlılara havlayacağından emin olabilirsiniz.

Naif Csutora! Hatalı ve safça hareket ediyor. Kaldı ki, hemen yanı başımızda olan ve korkunç hatalar işleyen gerçek güç sahiplerinin yaptıklarına susup da bizden uzaktaki kibirli ve kayıtsız düşmanları hedef almak ne kadar da tehlikesiz ve kahramanlıktan uzak bir davranış. Mesela hanımefendiyle dolaşma esnasında Logodi Sokağı'na geldiklerinde hiç de böyle cesur olamıyor. O sokakta çitlerle çevrilmiş binalardan birinin bahçesindeki Kuvasz cinsi bir köpek, saldırganlığıyla Csutora'nın azılı ve zorlu hasmı. Kendisini koca bahçenin koruyucusu olarak gören köpek, Attila Sokağı'na doğru inen eğimli arsanın ve burada biriken bölgenin tüm eski eşyalarının bekçisi. Bu bölgedeki tüm mahallelerin, yani Krisztina, Víziváros, Óbuda ve Lágymányos bölgelerinin artık kullanılmayan tüm eski çanak çömlek ve tepsileri, delinmiş tencereleri, kenarları göçmüş saç şömineleri, çürük çarık boruları, şömine borusu dirsekleri, teneke bakraçları, sapsız tavaları, saç ve demir levhaları, kullanılamayan kırık dökük tekerlekleri, bisiklet zincirleri, metal çubukları, demiryolu ray parçaları ve her türlü hurda metal aksam, artık kullanılmayan, gerekmeyen, bıkılan onca eşya kümeler halinde on yıllardır burada birikiyor ve yok oluşa mahkûm olan eşyaların tanıdık yorgun kokusunu etrafa yayıyor. İşte bu adı bile olmayan Kuvasz cinsi köpek de kendini bu dik arsa üzerinde sanki dibi delik tencerelerin değil, bin bir gece masallarının hazinelerinin muhafızı gibi görüyor. Evet, isimsiz çünkü bu eski püskü eşyaların yığıldığı bitpazarında kimsenin adı anılmaz. Kimse bu köpeğin bir isimle çağrıldığını da görmemiş. Arsanın üzerinde hiçbir sistem olmadan yığılmış eşyaların arasından ansızın fırlıyor, eğimli araziyi koca bir atlayışla kat

edip nefretini Csutora'ya kusuyor. Bu nefret o kadar açık ki sanki başka cins bir köpeğe karşı duyulan antipatiden değil şahsi bir hesaplaşma isteğinden geliyor. Hanımefendinin birçok kez tanık olduğu gibi, bu kirli paslı eşyaların arasında kendi rengi de değişen, gözleri kan çanağı serseri görünümlü köpek, tel örgülerin dışında, gelip giden başka insanlara ve köpeklere karşı sakin bir aldırmazlık gösteriyor. Bu sakinlik hanımefendinin ve yanında yürüyen Csutora'nın karşı sokağın başında belirmesine kadar devam ediyor. Ve o andan itibaren bütün mahalle Attila Sokağı'ndaki kapıya doğru koşan bu vahşi kılıklı köpeğin avaz avaz çıkan sesiyle inliyor. Sokağı depodan ayıran çok ince kontrplak duvara doğru yaklaştıklarında ise köpeğin öfkesi zirve yapıyor. Havlaması yabani bir canavarın ulumasına dönüşüyor, ağzından salyalar akıtarak metrelerce yukarıya zıplıyor, kendini duvarın ötesine atmayı deniyor. Köpeğin ağzından çıkan ve Csutora'yı hedef alan haykırışların sövgü ve küfür olduğu açık. Bu ağza alınmayacak küfürler, hiçbir zaman aşırı kibar olmayan hanımefendinin bile yüzünü kızartıyor. İnsan dilinde ifade edilecek olsa Csutora'ya karşı olduğu bariz bir şekilde ortada olan bu haykırışların, güzellikleri ve iltifatları değil iffetsiz ve aşağılık sövgüleri içerdiği çok açık. Birbirleriyle ne dertleri olabilir bu iki köpeğin? Hanımefendinin de en büyük utancı, bütün Krisztina Mahallesi'nin Csutora'nın sokak gezintisi esnasında her defasında meydana gelen bu köpek havlamasını dinlemek zorunda kalması. Mahalle sakinleri arasındaki ilişkiler hakkında en ufak bir bilgisi olan herkes hanımefendinin köpeğinin değil de tüm ailesinin itibarı için korku duyduğunu anlayacaktır. "Yine o yazarın iti," diyorlar perdelerinin ardından havlama seslerini işitince. "Erji'ciğim, hani biliyorsun o uzun boylu, göbekli adam var ya, hani geçenlerde Gellert Tepesi'nde bir artist kadınla gö-

rülmüştü, işte onun köpeği! Zavallı karısı... Tabii şimdi de karısını teselli için Paris'e götürmek ister." Krisztina Mahallesi böyledir işte. Ama bütün bunlar olurken Csutora uslu bir çocuğa dönüyor. Suspus oluyor, yolda önüne bakarak süklüm püklüm yürüyor. Nezaketen bir adım önünde yürümesine müsaade ettiği hanımefendinin arkasında, etrafında olup bitenleri duymazdan gelerek, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp kulaklarını indirip yürüyor. Yüzünü de duvara doğru değil, öbür yöne çeviriyor. Tamamen sağır şimdi yani. Duvarın ötesinde kendisini parçalamaya hazırlanan diğer köpeğin sanki varlığını bile hissetmiyor. Uzaktan gelenleri, kilometrelerce öteden hissetmekle ün salan Csutora, ancak ve ancak tehlike bölgesinden çıktıktan sonra başını kaldırıyor, soru dolu gözlerle hanımefendiye bakıyor ve sanki şöyle diyor: "Ne oldu? Bu neydi? Birilerinin sesini duydum sanki."

Acaba köpekleri birbirine ne çekiyor ya da ne öfkelendiriyor? Onları birbirine yakınlaştıran, sempatik kılan özellikler nelerdi? Ya da bilinçli olmasa da derinden nefret ettiren nedenler ne olabilir? Yoksa hanımefendinin insanı utandıran totem teorisi doğru mu? Acaba gerçekten mesela büyükbabaların kokusu mu var geri planda hissedilen? Beyefendi bunu uzun uzun düşünüp ardından reddediyor. "Birbirimize dair o kadar az şey biliyoruz ki, yani insanların bu tuhaf dünyasında, birbirimize karşı hissettiğimiz nedensiz kaygılar, endişeler, acılı ve bencil önyargılar nedeniyle bizi birbirimize bağlayan sırrı çözebilmemiz neredeyse olanaksız. İnsanları bile bu derece az anlarken, daha alt seviyedeki bir canlının dünyasında bireylerin birbirine karşı yüksek sesle sürdürdükleri ve diğerine karşı bir seslenme olduğu çok belli olan ama dilini anlamadığımız bir diyaloğu kavrayabilmek mümkün mü? Belki de tümden amaçsız bir konuş-

ma bu!" Beyefendi bunları düşünürken, kendine özgü bir iç sıkıntısıyla sorunun çevresinde dolaşıp konuyu kapatmak istiyor. "Öyle ya, iyi terbiye almış bir insan, başkalarının yanında köpeklerin ruhsal dengeleri ya da ruhun ölümsüzlüğü üzerine konuşmayı kendine yakıştıramaz. Sadece bedensel edimin değil, aynı zamanda düşünme ediminin de bir kreş dönemi vardır ki, buranın disiplini, varoluşun mahrem sırları hakkında müdahaleci sorgulamaları ve küstah soruları yasaklar. Hayatta dindar bir ruhun bile Tanrı'ya yöneltemeyeceği iffetli sorular vardır. Ama biz dünyevi zeminden ayrılmayalım," diye düşünüyor.

Bu yıl bahar ne kadar zor ve ne kadar ayak sürüyerek geliyor. Kış hakkında ne bilebilir ki Csutora? Oysa geride kalan aylar içinde Teréz'in gayretleri sınıf mücadelesi deneyleri sonucunda çok güçlendi, yine de ne bilebilir? Sahibi, pırıl pırıl baharı bu kadar sabırsızlıkla beklediğini hiç hatırlamıyor. Mart ayı ortalarında nemli ve belli belirsiz kokuları taşıyan, insanın kendini yorgun hissettiği bir ılıklığın ilk nefesleri çalıyor kapıyı ama ardından hem doğayı hem de insanı haftalarca titreten ve yakınmalara neden olan soğuklar geliyor. Bahar bir türlü gelmek bilmiyor. Garip haberler duyuluyor sağdan soldan; milyarderler bir yerlerde denize girmeye başlamış ama öte yandan nisan ayı gelmiş, ancak ispinoz kuşları hâlâ ortaya çıkmamış, Mikó Sokağı'ndaki kestane ağaçları mayıs ayı başlarında hâlâ kış uykusunda ve herkesin çok sevdiği bir tamirci Roham Sokağı'nda, bir türlü gelmeyen bahar nedeniyle intihar etmiş, tabii asıl sorun bitmeyen kış nedeniyle işlerinin bir türlü açılmaması. Dünyada büyük yaşamlarda olup bitenler küçük yaşamları işte böyle etkiliyor. Küçük dünyalarındaki küçük düzenlerinde yaşayan küçük insanlar, bu yıpratıcı beklemenin sadece acımasız bir kışın sona ermemesinden doğan bir

sabırsızlık olmadığını, aslında asıl endişenin ölüm korkusu olduğunu elbette kavrayamıyorlar. Yaşanan tedirginlik elle tutulur düzeyde, radyoların ve gazetelerin de bazen sıraladıkları yüzeysel öğütler dışında ellerinden bir şey gelmiyor ve bu öğütler de renkli bir roket gibi etkisizce uçup gidiyor. Bahar öncesinin soğuk, ürperti veren atmosferi bu yaşanan. Beyefendinin günlük hayat ritmi tamamen altüst olmuş. Saatlerce, haftalarca hiçbir şey yapmadan bekliyor da bekliyor. Yaşamını sürdürdüğü çerçeve içinde geçmişte de zaman zaman kapıldığı, baş dönmesine benzeyen hisse kapılıyor, sanki artık yaşamayan ancak doğanın ataleti nedeniyle dağılıp parçalara da ayrılmayan nesnelerin ortasında kalmış ve ebediyen de bu ortama mahkûm edilmiş. Bir şeyler sona ermiş. Odaları dolaşıyor, kitaplıkların önünde duruyor, bir kitap çıkarıyor, sayfalarını karıştırıyor, birkaç satır okuyor. "Evet," diyor, "bunlar da vardı bir zamanlar, güçlü ve etkileyici bir şekilde kaleme alınan yaşamlar, bir zamanların daha az bağımsız gibi görünen yıllarında işte böyle güçlü bir şekilde yaşamak da mümkündü." Sonra kitabı kapatıp raftaki yerine koyuyor ve kitabın kapağındaki tanıtımı sanki bir mezar taşı gibi acıyla okuyor. Ama ne yazık ki artık geride kaldılar. Eşyalara bakıyor. Birini eline alıyor, onu nasıl kullanmaya başladığını düşüyor. Eşyanın biçimini nasıl sevdiği aklına geliyor. Hiç yoktan yaşamına nasıl girdiğini, zaman ve mekândaki yerini, hayatındaki önemini, anlamını düşünüyor. "Ne yazık," diyor, "artık işi bitti, geçmişe ait." Konuklar geliyor ve sohbet ediliyor. Şimdilerin moda deyimiyle söylersek: "Sohbet yapılıyor." Yani bir iş gerçekleştirir gibi, akıllıca, beceriklice, ustalıkla ama biraz monoton bir şekilde, sanki iskambil oynuyorlar gibi. Evet, aslında gerçekten de artık çoğu kez kelimelerle oynamak yerine iskambil oynamak tercih ediliyor. İnsanın hayal gücüyle ve kelimelerle ifade

edemediği kavramları kupa kızıyla ya da maça asıyla dile getirmek değil mi bu? "Evet, hepsi geride kaldı," diye düşünüyor tekrar beyefendi ve Csutora'yı dolaşmaya çıkarıyor.

Öğleden sonranın bu saatinde, iki dünya arasında asılı kalmış, oturma odasındaki briç masasının etrafında toplananlar, "Sinek iki," derken, tüm bu sahneden bunalan köpek ve adam beklenmedik şekilde daireden ayrılıyorlar. Antrede belli belirsiz, "Kupa üç," sesi duyuluyor. Csutora çoktan eşiğe çıkmış sabırsızlanıyor, bir yandan da kayışın tasmasına bağlanmasını engellemeye çalışıyor. Duyduğu heyecanla başka zaman yapmasının yasak olduğu şeyler yapıyor, zıplıyor, sahibinin yüzüne ulaşmaya çalışıyor, omzunu ellerini yalıyor ve her bir kası titreyerek tasmaya kayışın bağlanacağı ânı bekliyor. Bu da tamamlanınca beyi inanılmaz bir güçle sokağa doğru sürüklemeye başlıyor. Artık iyi terbiye edilmiş köpek geride kaldı. Dışarının dayanılmaz cazibesi her şeye üstün geliyor. Dostluk, disiplin, sahibine olan saygı, bunlar unutuldu. Beyefendiyle birlikte yaptıkları öğleden sonraki geziler, sabahki yavaş tempolu, çıkmaz sokaklarda dolaşılan, eskicinin duvarının yanında korkuyla sürdürülen gezintilerle kıyaslanamaz bile. Öğleden sonraları beyefendiyle yaptıkları geziler esnasında Csutora hanımefendiyi tamamen unutmayı da elbette seve seve kabul ediyordu. Şimdi artık ciddi ve erkekçe bir işe koyulduklarını biliyor. Tamam, tehlikesiz sayılmaz ama sürprizlerle dolu ve erkeklerin girişeceği türden bir iş bu. Öğleden sonraki gezintilerin hedefi Vérmező Parkı.

Çok uzağa gitmeleri de gerekmiyor. Csutora'nın her bitkisini ve canlısını tanıdığı ilk bakışta çorak gibi görünen bu oval şekle sahip park hemen yolun köşesinde. Evden çıkıp beyefendi eldivenlerini giyerken Csutora da hemen evin önündeki yaşlı kestane ağaçlarının gövde-

sinde günlük postayı kontrol etmeye başlıyor. Bu ağacın gövdesinde diğer köpeklerin bıraktığı taze mesajların yanı sıra on yılların koku mesajları da hâlâ duruyor. Csutora hemen en sevdiği ağaca gidip gövdesi etrafında koklayarak dönüyor. Sonra kendisi de ağaca mesaj bırakmayı deniyor ama henüz bu işi çok iyi beceremediği için bir ayağını kaldırmak yerine, dişi köpekler gibi hafif çömelerek ağacı hedefliyor. Sonra yoluna devam ediyor, bir sonraki ağaçta durup uzun uzun kokluyor, kokuları analiz edip kıyaslıyor. Sanki ciddi bir araştırma yapan bir biliminsanı. En küçük bir iz bile yeterli. Eğer kayda değer bulursa duruyor ve özenle inceliyor. Çok yavaş yol alabiliyorlar. Anlaşılan gün boyu ağaç gövdelerinde biriken mesajlar bir hayli çok, incelenmesi, yanıt bulunması gereken bir sürü soru birikmiş. Beyefendi köpeğine mümkün olduğunca az zaman tanımak istiyor. Bir süre sabredip sonra da kararlı bir şekilde müdahale etme gereğini duyuyor. Başka türlü mesajları koklamanın biteceği yok çünkü. Köpekler birbirlerine ne tür haberler bırakıyor acaba? Herhalde çok sıradan vaziyet halleri; mesela: "Yaşıyorum." Ya da: "Tanışmak istiyorum." Veya: "Âşık oldum ve mutluyum." Belki de daha somut: "Gencim, yaşlıyım, dişiyim, erkeğim." Bina kapısından çıkışından parkın girişine kadar uzanan yol, milimetrelere ayrılmış bir gazete sütunu gibi mesaj dolu. "Onların işi ne kadar kolay," diye düşünüyor beyefendi. Sonra da köpeğin direnmesine aldırış etmeden kayışı çekerek parka doğru yol almaya başlıyor.

Beyefendi bu şekilde parka doğru ilerlerken, iki yandaki kestane ağaçlarının arasında çok hoş bir görüntü çizmediklerinin farkında. Öğleden sonraki saatler, artık emeklilik ve dinlenme dönemlerini geçiren yaşlıların dolaşma saati. Kale semtinin yürüme parkurundan, parka inen patikalardan hanımların, arkalarından pardösülü

beylerin dönüp baktıklarını hissediyor. Bu pardösülü beylerin bir kısmının bir zamanlar kendi köpekleriyle de yürüyüş yapmış olabilecekleri ya da daha ciddi bir erkek uğraşı olan avcılık sevdalısı olabilecekleri geliyor aklına. Yani köpekler hakkında deneyimleri, bilgileri olabilir. Csutora'yla gezintilerinde zaman zaman bazı yabancıların biraz şaşıran, biraz irkilen bakışlarını hissediyor, bazen peşi sıra bir şeyler mırıldandıklarını duyuyor. Hatta aralarında, geri dönüp uzun uzun onlara bakan bile var. Bu emekli beyler bu güzergâh üzerinde her gün dolaşıp Krisztina Mahallesi'nin meydanlarında, sokaklarında boy gösterip kahvehane ve pastanelerinde oturuyorlar çünkü başka bir uğraşları yok. İşleri güçleri güneşin altına yerleşip gelene gidene laf yetiştirmek, onları çekiştirmek ve de hayranlıkla Csutora'yı izlemek. Bir defasında, her gün saat beş sularında Horváh Parkı ve Krisztina Kilisesi arasındaki meydanda arkadaşı emekli noterle ağır aksak bir tempoyla yürüyüşe çıkan emekli bir generalin Csutora'yla ilgili olarak şunları söylediğini duyuyor: "Hayret, böyle bir şeyle daha karşılaşmadım!" "Ben de beyefendi," diyor saygıyla emekli noter de. Sonra da her ikisi, dolaşmaya çıkan köpekle sahibinin arkasından bir süre, bariz bir şaşkınlıkla bakıyorlar. Beyefendi bu dikkatli bakışta kuşkulu bir hayretin, takdir ve hayranlık duygularına ağır bastığını düşünüyor. Belli belirsiz, köpekle kendisinin parka doğru giderken çizdikleri manzaranın ne köpeğin cinsi ve terbiyesi ne de estetik açıdan mükemmel bir görüntü oluşturmadıklarını sezinliyor. Csutora'nın ağızlığı var ve iki adımda bir patisiyle onu çıkarıp atmaya çalışıyor. Bu süreklilik arz eden hareket, bedensel yapısına genel olarak hâkim olan güdük, garip karakteristik özellikleriyle estetik açıdan mükemmel bir görüntü oluşturmuyor. Beyefendi, Csutora'nın dış görünüşünün olağandışı olduğunu aslında seziyor. Köpekler

hakkında bilgili olduklarını düşündüğü o pardösülü yaşlı adamların gelip giderken yaşadıkları şaşkınlıktan anladı bunu. "İşte geliyor," diyorlar onları gördüklerinde bu yaşlı başlı bilgeler, sonra da tuhaf gözlerle köpeğin dış görünüşüne ayrıntılı bir şekilde bakıyorlar. Sonra seslerinin tonunu düşürerek kendi aralarında bir şeyler konuşuyorlar. "Bunun tek bir nedeni olabilir," diye ümit ediyor beyefendi, "çünkü," diyor kendi kendine, "Csutora çocukların yüzlerinin sivilce dolu olduğu, büyüyen ellerini, kollarını nereye koyacaklarını bilemedikleri ergenlik dönemini yaşıyor. Tam büyüme çağında. Kaldı ki Krisztina Mahallesi'nde herkesin dedikoducu ve kötü niyetli olduğunu dünya âlem bilir!" Sonra da öfkeyle elindeki kayışı çekiyor ve başını dikleştirip köpeğiyle birlikte yollarına devam ediyorlar.

Aslına bakılırsa o da artık bazı şeylerin farkında, bunu kimseyle konuşmuyor ama yüreğindeki kuşku da büyüdükçe büyüyor. Kimle konuşabilir ki bu konuyu? Hanımefendi de bazı şeyler çıtlatıyor ona; bir defasında şehrin merkezinde köpeğiyle dolaşırken, Csutora ilgi odağı olmuş. Sarı eldivenli, başlarında geyik derisi şapkalı birtakım sosyete bitirimleri köpekle alay edip eğlenmişler. Hanımefendi bunu anlattığında beyefendi bir-iki ağır laf ederek, duyduklarını ciddiye almaması gerektiğini söylese de hanımefendi bir süre Csutora'yla şehir merkezine yaptığı gezilere ara veriyor. Sevgi böyledir işte, insanın gözünü kör eder. Kuzguna yavrusu misali. Ancak beyefendi zaman zaman kendini Csutora'nın gelişimini incelerken yakalıyor. Köpeği satın aldığı gece, hayvanat bahçesinde karşılaştığı o deri paltolu adamın köpeği överken sıraladığı sıfatları hatırlamaya çalışıyor. "Bodur ve son derece güçlü bir yapısı olacak," laflarını anımsıyor. Başının şeklinin ne kadar asil olduğunu da söylemiş ve övmüştü. Beyefendi kafasını sallıyor, içinde kötü hisler var.

Artık öğleden sonraları Csutora'yla Vérmező Parkı'na doğru yürüyüş yaparken tavırlarında hayvanıyla gurur duyan bir köpek sahibinin davranışlarından eser yok. İkircimler yaşıyor: İnsan birini ya olduğu gibi kabul eder ya da etmez. Aklına bir olay geliyor, bir zamanlar bir arkadaşıyla arasındaki ilişkiyi yersiz bir şekilde bitirmişti, ki bunun nedeni de, "Başkaları ne der," korkusuydu çünkü arkadaşı kötü giyiniyordu ve arkadaş grubunda çok yüksek sesle konuşuyordu. Şimdi, bu kadar zamanın ardından, o tarihlerdeki basiretsizliğinden ötürü çok utanıyor. O zamanlar daha gençliğinin ilk yıllarıydı ve o yaşlarda bu tür eksiklikleri sorun yapardı. Evet, şimdi itiraf etme zamanı. İçindeki şüpheyi açıkça dile getirme vakti geldi. Bu şüphe de şu: Herhalde Csutora'nın Puli cinsi köpeklerle uzaktan yakından bir ilişkisi yok ve hiç de olmadı. Dış görünüşünde Macar bozkırlarında sürüleri korumada çobanlara eşlik eden o akıllı ve sevimli köpek cinsinden olduğuna dair sadece bazı minik ve silik işaretler var. Bu çok acılı ve ağır bir tespit. Şuna benziyor: Biri sarışın bir çocuğu evlatlık almış ancak bir yıl sonra çocuğun aslında siyah olduğu anlaşılıyor. "Eh, o zaman siyah olacak, ne yapalım?" diye düşünüyor beyefendi. Ve inadına o pardösülü ihtiyarların gözlerinin içine bakıyor. "Başka türlü sonumuz ne olur? Siyah da olsa bizim, işte o kadar! Pardösülü ihtiyarlara karşı hayatta başka şeyleri de üstlendik biz! Başka ne yapabilirdik?" Ve sonra da kafasındaki kuşkuları silip atıyor.

Şimdi huzurevinin önünden geçiyorlar. Kadın erkek bir grup yaşlı, huzurevinin karşısındaki banklarda sırayla dizilmiş, meraktan kısılmış gözlerle gelip geçeni seyrediyorlar. Üzerlerinde sanki yoksulluğun ve yaşlılığın üniforması var. Sonuçta onlar da yaşlılıklarının günlük yaşamını beyefendi gibi belli bir disiplinle yaşayan insanlar.

Başı öne eğik, hiç acele etmeden, iki sıra halindeki yaşlıların arasından geçiyor ve dişsiz ağızların çocuksu gevezeliklerine kulak kabartıyor zira yaşılar, güneşli günlerde, huzurevinin önünde canlı bir sosyal yaşamı sürerler. Üstelik iskambil kâğıdı gibi yapay ikamelere başvurma gereği de duymazlar, çünkü varoluşları artık farklı üretim biçimlerinin değişimiyle belirlenmez, daha ziyade yaşamın son, ölümünse ilk dakikaları arasında bir yerdedirler. Sefaletlerine rağmen giyimlerine özen gösterirler, "baharlık"larını giydiklerini söylesek, abartmış olmayız herhalde. Beyefendi onların yanlarından geçerken yeni şal ve atkılar taktıklarını fark ediyor. Şapkalarını gençler gibi yana yatırmışlar. Elbette ihtiyarlık döneminin de kendine özgü bir modası olmalı. Yaşlıların korosu bu ve yaşlılar korosunun elemanları, peltek konuşmalarıyla, yaşlıların çocuklara yönelik tatlı seslenmelerinde hep olduğu gibi ergen ve toy Csutora'ya laf atıyorlar. Sadece ergenler, tıpkı çocuk Csutora gibi yaşlılığın seiren'lerini andıran sefil seslenişleri karşısında bu kadar sağır, acımasızca kayıtsız kalabilir. Titrek elleriyle bir avuç kıllı ve kaslı gençliği, bir an için de olsa yakalamanın, diri kaslarını, ıslak ağzını okşamanın peşinde, bilinçdışı bir sodomizmle, cinsi bile belli olmayan bir köpeğin gençliğinden bir nebze sıcaklık ve hatırayı seve seve almaya can atan ihtiyarlara gözünün ucuyla bile bakmıyor. Csutora başını yukarı dikmiş ilerliyor, kendisine atılan lafları duymuyor, kokusunu bile sevmediği yaşlılığın önünden kuyruğunu kısarak bir an önce geçip gitmeye çalışıyor. O hizmetçileri, yaşlıları, postacıları, ayakkabı dükkânlardaki çırakları sevmez ve onları sevmediği gibi, yaşlılarla, hastalarla, başkasına muhtaç olanlarla ilgili başka şeyleri de sevmez. "Üçkâğıtçı!" diye düşünüyor beyefendi. "Böyle hissetmesinin bir nedeni vardır elbet."

Bu yuvarlak parkın etrafı tek katlı alçak binalarla çevrili. Bunlar artık kente ait olmayan, geçen yüzyıldan kalma yıkık dökük kulübeler. Girişimcilik çağının balyozları, aralarından pek çoğunu götürmüş. "Romantik bir yer olmaktan çıktı burası," diye düşünüyor artık bu küçük binalar arasında, kapılarında, pencerelerinin etrafını çeviren süslemelerde, duvar işlemelerinde yakın geçmişin egemen zevkini taşıyan pek bir iz kalmamış. Çürümekte olan bir sefalet önümüze serilen. Yayalar neredeyse kırık dökük pencere pervazlarına çarpıyor. Binaların avlu kapılarından, varillere dikilmiş çiçeklerden, tüten soba borularına, brandalara serilmiş kurutmalık eriklerden, iplere asılan çamaşırlara kadar içeride dağınıklık göze çarpıyor. Bu sefalet tablosu içinde çok katlı bazı binalar, yoksul köylü kulübelerinin arasından Ortaçağ şatoları gibi gökyüzüne yükseliyor. Taşranın yoksul, sefaletle mücadele eden çingenelerin yaşadığı semtleri gibi şehrin bu mahallesi. Ne yıkılabilir ne de elden geçirilebilir ve bu nedenle de şehrin efendileri bu işi zamana bırakmışlar. Neyse ki, bu evlerin önündeki geniş çimenliği yeniden düzenlemek, ağaç dikmek, botanik bahçesine dönüştürmek ve daha da kötüsü üzerine binalar inşa etmek kimsenin aklına gelmemişti. Csutora'nın gençliğinin ve yetişkinliğinin ilk yıllarının yaşanacağı bu bölge kendi haline bırakılmışlığın ve unutulmuşluğun küflü kokusunu yayıyor etrafa. Her gün beyefendinin hal hatır sorduğu orta yaşlı köylü kadın da tekerlekli sandalyesinde, sapsarı yüzüyle ve her daim ütülü elbisesiyle, yolun kıyısında kaldırımda, burada. Sessiz, utangaç yanıtlar veriyor, hasta insanlara özgü çekingenliğiyle masmavi gözlerini ona çeviriyor, daha önce kucağında tuttuğu ince zarif parmaklı elleriyle siyah başörtüsünü düzeltiyor, anlaşılmaz sözler mırıldanıyor ama daha çok neredeyse af dileyen yüzünü süsleyen o gülümsemesiyle ilişki kuru-

yor. Beyefendi her defasında hastalığın yoksul bir temizlikçi kadının gülümsemesini bu kadar asil bir hale getirebildiğini hayretler içinde izliyor. Kadın asla şikâyet etmiyor. Her zaman temiz, her zaman ütülü elbisesiyle, karşıdaki marangoz tarafından kendisi için hazırlanan ilkel tekerlekli sandalyesinde oturuyor. Havalar güzel olduğunda sabahtan akşama kadar yerini terk etmiyor, gözlerini kapatıp yüzünü güneşe çeviriyor. "Hayat romanı"nı daha hiç dile getirmemiş ve hastalığından da bahsetmiyor. Kendi hikâyesini anlatmıyor, dünya haberlerini de merak etmiyor. Bazen hava durumu hakkında birkaç söz ediyor, onun dışında gülümsüyor. Beyefendi her defasında, insanların yüzünde çok ender görülen bu gülümseme nedeniyle yanı başında durmak istiyor. Csutora ise ağlar gibi sesler çıkarıyor artık, gidecekleri yere ulaşmaya çok az mesafe kalmış olması nedeniyle çekiştiriyor, gençliğin umursamazlığı içinde hasta birinin gülümsemesine ilgi gösterecek değil, sahibini sürüklemek, kayışı koparmak peşinde. "Ne var o kadar bakacak," der gibi tavırlarıyla, sabırsızca sahibine bakıp kısa kısa havlıyor, aksırıp tıksırıp huysuzlanıyor, öfkesini dile getiriyor. "Birkaç adım sonra bizi özgür bir dünya bekliyor, sense manasız bir davranışla zaman kaybediyorsun! Şu büyük park, kokular, sürprizlerle dolu yabani dünya bizi bekliyor ve sen durup hasta bir kadının gülümsemesini seyrediyorsun! Koca dünyanın yanında onun ne önemi var?!" Belki de haklıdır, beyefendi bazen böyle düşünüyor. Köpeğin ağızlığını çıkarıyor, kayışı da tasmadan çözüyor ve parkın girişindeki sekiz basamağa ulaştıklarında Csutora'yı serbest bırakıyor. Evet, belki de haklı, yaşama bakışımız belki de ille de hastalığın, ölüm korkusunun asilleştirdiği bir ruhla olmamalı. Başka mutluluklar da var. Daha kolay, daha sıradan ve daha banal... İşte!

"Ah sen, gençlik, nelere kadirsin," diyor sakinleşerek, merdivenlerden iniyor, toprak hafiften ıslanmış, killi zemininde bastonundan da destek alarak duruyor. Kendisi de genç sayılır aslında, ancak onun gençliği başka türlü, onun gençliği affedici değil. Onun gençliği kuşkularla dolu ve bu kuşkular yakaladığı her fırsatta tutkularının peşinden gitmesine engel oluyor. Csutora bu tür kuşkular duymuyor elbet.

Nihayet istediği âna kavuştu, önünde sonu görünmeyen bir alan var, engellerle karşılaşma kaygısı olmadan, amaçsız, hedefsiz koşabilir. Suya atılan bir balık gibi, önce bir-iki temkinli hareketin ardından hemen doğal özelliklerini keşfedip kendini şehvetle önünde uzanan büyük boşluğa bırakıyor. Çayırın üzerinde yere kadar inen bir sis var. Csutora kendini bu alçak, nemli sisin içine atıyor, sağa sola sallanan kulaklarıyla, sarkan uzun diliyle, yüzünde arsız ve mutlu bir sırıtışla, uzağa fırlatılan bir taşın havada uçuşu gibi hiç de zorlanmadan çayırın üzerinde yüzer gibi koşuyor. Bu kanatlanmış gibi süren hareketlerin belli bir amacı yok, etrafındaki bitkiler ve canlılar şu an onu ilgilendirmiyor, koşusu esnasında ondan ürken, havalanan kargalara bakmıyor bile, sonsuz bir iştahla koşuyor, coşkuyla uçuyor, sanki hapis hayatı sona eren birinin, içerideki uyuşukluğunu bir an önce üzerinden atıp ataletten kurtulma sabırsızlığını yaşıyor. Beyefendinin etrafında çapı belli daireler çizerek koşuyor. Bu daireler giderek genişliyor. Sonunda dairenin ortasındaki siyah nokta iyice ufaldı. Artık iş çığırından çıkmış vaziyette: Sahibinin çaldığı ıslığın, eliyle verdiği komutların, hatta herhangi bir yasağın ya da sihrin onu etkilemesi mümkün değil. Bu çılgınca koşunun ilk beş dakikası hep böyle. Şimdi onun içindeki gizli duygu dalgaları uygulanmak istenen disiplinden, köpeği insana bağlayan kötü niyetli yasalardan çok daha güçlü. Amaç-

sız ve şehvet dolu! "Bir canlının böylesi bir esrikliğin içine düşmesi ne kadar güzeldir kim bilir," diye düşünüyor imrenerek beyefendi. "Keşke bir kez de olsa yaşayabilsem bunu! Keşke her defasında yaşamın o disiplinli ritmine, bilinçli olmanın milimetrik hesaplarına takılıp kalmasam! Ve her gün yeniden başlayabilmek, her zaman daha bilinçli, daha korkakça, daha ayık, daha fazla hayal kırıklığına uğramış bir şekilde, belki de başkalarına ya da uzaktan bakana anlık bir canlılık ve tutku yanılsaması yaşatan bu tempoda. Kimse bunun o hayat olmadığını bilmiyor! İyi ki de bilmiyor." Bunları düşüyor ve bir yandan da benliğinde hiçbir kuşku olmadan kendini coşkunun benliğine bırakan canlıyı kıskançlıkla, imrenerek ve içi giderek izliyor.

Ama her çılgınlığın sonunda olduğu gibi mutluluk içinde yüzmenin ardından gelen bir yorgunluk, bitkinlik de var. Csutora sahibinin etrafında çizdiği daireleri giderek daraltıyor, ritmi düştü, kalbinin ve ciğerlerinin zorlanması zaman zaman duraklamasına neden oluyor. Sonra birden rota değiştiriyor, sanki aklına bir şey gelmiş gibi havlayarak sahibine doğru koşmaya başlıyor ve birkaç metre yakınında aniden duruyor. Yere yatıyor, kuyruğunu bacaklarının arasına alıyor, uzun dilini çıkarıyor, nefes nefese gözlerini sahibine dikiyor. Aslına bakılırsa bu şimdi utanç duyduğunun ifadesi. Belki insanlıkla yaptığı sözleşmesine ihanet etmesi, bu utancın nedeni, öyle ya, sahibinin ıslığına, çağrısına cevap vermedi, kendini herkesin gözleri önünde hiçbir sınır ve kaygı tanımayan coşkunun kucağına bıraktı, belki de giriştiği işin çaresizliğini kavradı ve bu yüzden utanç duyuyor çünkü insanlıkla yaptığı sözleşmesine önünde sonunda sadık kalmak zorunda! Çünkü bu tür aniden patlayan isyanın sonu genellikle utanç dolu ve rezil bir yüzleşmedir. Şimdi işte kuyruğunu kısıp önünde çamura yattı. Karnının

üzerinde sürünerek ona yaklaşıyor, hâlâ biraz direnerek ama yelkenleri suya indirmiş tavırlarla ona bakıyor, beyaz bir bayrak gibi de kuyruğunu sağa sola sallıyor. Nefes nefese, titriyor ve ürkek bakışlarını da kaçırıyor. Sahibinin kendisini bağışladığını ifade eden işaretini, affetme mimiğini, parmağını şaklatarak vereceği yerden kalkma iznini, böylece fırlayabileceği, ön patilerini sahibinin karnına koyabileceği ânı bekliyor. Ancak affetme işareti bir türlü gelmiyor. "Gördün mü, işte başı dumanlı gençlik hali tam da bu," diyor beyefendi yüksek sesle. "Her zaman sonuç bu! Eğer biri her şeyi unutup disiplinsizlik yaparsa sonunda düşeceği durum budur. İşte senin gibi, çamurların içinde yatıp rezil olur, halinden utanır. Sadakati unutup emirleri duymayıp özgürlüğü tadar tatmaz sözleşmene ihanet edersen geleceğin nokta işte tam da bu. Sonra böyle nefes nefese önüme yatıp utançtan yüzün kızararak af dilemeye çalışırsın. Değer mi bunu yapmaya, ha? Özgürlükmüş! Koşma sevdasıymış! Şimdi niye koşmuyorsun? Bak, tasmana kayış bağlı değil. Ben peşinden koşmayacağım, bak şimdi söylüyorum! Git, koş istiyorsan! Dünya önünde duruyor. Ormanlar, dağlar orada, avlayabileceğin yabani hayvanlarla dolu. Niye gitmiyorsun, ha? Onun yerine burada kendini çamurun içine atıp affetmemi bekliyorsun! Boynuna tasma bağlamamı, kayışla seni zapt etmemi neden kabul ediyorsun? Av hayvanları, yakalayabileceğin leziz ördekler yerine, Teréz'in önüne atacağı soğuk çorba kalıntısıyla yetiniyorsun. Senin isyanın işte bu kadar! Senin cinsinin, insanlıkla bir tas çorba uğruna bağıtladığı sözleşmenin asla bozulamayacağını anlamıyor musun? Sersem köpek! Bana bak, benden örnek al. Bunu ben bile biliyorum. Ben de trene atlayıp gidebilirim! Ben de isyan edebilirim. Eğer bir tas çorbanın ne kadar değerli olduğunu bil-

mesem, yaparım bunu! Aptal köpek, salak seni! Yat orada çamurun içinde ve yaptığından utan."

Elbette Csutora kendisine yönelik bu nasihatlerin her kelimesini anlıyor ve tam da bu nedenle çamurun içinden kalkmıyor. Gözlerini kaçırarak, biraz sinsice ama derin bir anlayışla sahibine bakıyor. Utanç içinde olduğunu gösteriyor ve ilk bağışlama ânında yerinden fırlamak için de fırsat kolluyor. O an işte sözleşmenin kurallarını uygulayacak, sahibinin etrafında dört dönecek, onunla oyun oynamak isteyecek, birlikte karga peşine düşülecek, onun takdirini kazanmaya ve ne yapıp ne edip isyan etmenin utanç verici anısını silmeye çalışacak. Büyük parkta her gezintileri işte böyle başlıyor. Karşı karşıya kaldığı günaha teşvik, deneyimlerinden çok daha güçlü. Genç Csutora'nın kendisi ve köpek türünü insana bağlayan o çok eski sözleşmenin her türlü tasmadan, kayıştan, zincirden daha güçlü olduğunu öğrenmesi için aradan çok uzun bir zaman geçmesi gerekecek. Csutora'yı Teréz'e, onun önüne koyduğu yemek tasına bağlayan ölüm korkusu ve uzlaşma, hatta bu bağ daha alçak, daha korkak bazı içgüdülere dayanan daha derin bir bağ. Şimdi utanç duyuyor ama bu utanç bile içten değil. "Hadi, bari biraz yürüyelim," diyor beyefendi ve o an Csutora kuyruğunu sallayarak yerinden kalkıyor. Böyle de olabilir tabii ama bu o kadar da eğlenceli değil. Şimdi artık kayışı tasmaya bağlamak bile gerekmiyor. Uslu uslu efendisini takip ediyor, ıslık çalar çalmaz yanına geliyor, bir dediğini iki etmemeye özen gösteriyor. Önüne çıkan iğrenç ambalaj kâğıtlarından yemeklik bir şeyler çıkarmaya çalışıyor, otları dişliyor, kargaları kovalıyor, uzaktan geçen yayalara öfkeyle havlıyor. Arada bir de sahibine sinsi bakışlar fırlatıyor. O da bunun farkında elbet. Bunun ardından gezintileri boyunca bu konu aralarında tekrar gündeme gelmeyecek.

Dar, kül kaplı ve parkın iki yakasını birbirine bağlayan gezi patikasında yürüyorlar, burası öğleden sonraları köpek sahiplerinin buluşma yeri. Köpek sahiplerinin mesafeli de olsa ahbaplık ettiği alan. Köpek sahipleri köpeklerini birbirinden kıskanır, diğer köpeklerle çok yakın ilişkiler kurmasını istemezler, ahbaplık daha çok köpek sahibi kadınlarla köpek sahibi erkekler arasında kurulur. Köpek sahiplerinin oluşturduğu bu grup semt sakinleri arasında çok sempatik bulunmuyor. Sanki yalnızlığın, terk edilmişliğin, kendi haline bırakılmışlığın görünmez ama inkâr da edilemez damgasını taşıyor bu insanlar. Çoğunluk orta yaş ya da üzeri. Sırtlarındaki eski elbiselerle, kafalarına geçirdikleri tüylü şapkalarla, eskimiş, eprimiş deri ya da kumaş paltolarla geliyorlar sonra durup sıkılgan bir şekilde ellerindeki kayışları kısa tutarak köpeklerini yanlarına çekiyorlar. Sevdikleri çok belli olan köpekleriyle fısıltıyla konuşuyorlar, köpek bu arada titriyor, asabi bir şekilde hareket etmeye çalışıyor, engel olunamaz bir sabırsızlıkla serbest kalacağı ânı bekliyor. Diğerlerinin hareket imkânını kısıtlamamaya özen gösteriyor, yürüme güzergâhından çekilerek ötekine yol veriyor, diğeriyle bir kontak kurulmasına fırsat verecek anlardan kurtulmaya çalışıyorlar. Oysa kendileri de büyük bir merakla diğerinin ne yaptığını izlemeye gayret halinde. Diğerine karşı yığınla sorusu var elbette her birinin, kendilerinin de anlatacak bir sürü şeyi ama bunun olabilmesi için büyünün bozulması, insanların çekingenliğinin ortadan kalkması gerekli. Beyefendi, ister istemez bu yaşlı hanımların ve beylerin köpekleriyle birlikte derin bir kaosun içinden ve çevrelerinde yalnızlıktan başka bir şeyin bulunmadığı evlerden geldiği sanısına kapılıyor. Kendilerine yoldaş gördükleri köpekler, bu yalnızlığı garip bir şekilde daha da vurgulu hale getiriyor. Çünkü gösterilen sevgide, bir canlıya bu derece bağlanmada

toplum karşıtı bir şey var, öyle ya, aslında insana gösterilmesi gereken, insanın bir başka insanla paylaşması gereken şeylerin bir köpeğe sunulması çok sağlıklı olamaz. Birbirlerini süzerken gözlerinde rahatsızlık hissediliyor. Geri planda bilinçli bir kötü niyet besliyor bu rahatsızlığı. Birbirlerini ve birbirlerinin köpeklerini inceliyor ama yine de yanlarından geçerken kıskanç ama mesafeli bir gülümsemeyle yetiniyorlar. "Neden evlerinde Komondor cinsi köpek yerine mesela bel fıtığı olmuş bir güreşçiyle ilgilenmiyorlar," diye düşünüyor beyefendi gergin bir halde, "ya da köpek yerine neden kanserli yaşlı kadınlarla ya da yeteneksiz gazetecilerle değil? Hayatta o kadar çok yas tutulacak şey oluyor ki? Madem hayatları bu kadar boş, neden Vérmező Parkı yerine mesela sokaklarda barikat kurmuyorlar?"

Çoğul konuşuyorlar: "Efendim biz üç yaşımızdayız." Böyle yaparlarsa sihrin kaybolmayacağını düşünüyorlar. "Biz hep bağırsak kurdumuzun olup olmadığını kontrol ederiz." Ya da "Ya, görüyor musunuz, bizim kakamız hep böyle sağlıklı güzel olur." Hep böyle gururla ve çekinmeden rahat konuşuyor, lafın bir yerinde eğilip köpeklerine bakıyor, sanki onun da lafa karışmasını, söylediklerini onaylamasını bekliyorlar. Hele Vérmező Parkı'na kayışa bağlı olarak üç köpekle gelen bir yaşlı hanımefendi var ki, olağanüstü görünümüyle, omzuna attığı İskoçlara özgü kareli şalıyla, ortada neredeyse bir çocuk boyundaki yabani Komondor cins köpeğin sağında ve solunda yer alan iki ufak puli'yle, kolundaki heybesi ve çamurlu ayakkabılarıyle beyefendinin ruhunu her zaman derin bir sıkıntıya sürüklüyor ve kıskançlığa kapılmasına neden oluyor. Kıskançlığının nedeni Puli cinsi köpekleri. Demek ki gerçek Puli böyle bir şey ve bunu düşünürken kendini imrenmekten de alıkoyamıyor. Üç köpeği idare etmeye çalışan kadın, Kuzey halkları mitolojisinden karanlık bir

figür gibi parkı bir uçtan bir uca yavaş hareketlerle kat ediyor. Ve sadece o mu? Artık tamamen şehir koşullarına uyum yapmış ama eski avcılık deneyimleri de olan taşralı beyler bu çıplak parkta akşam üzeri Pekinez ve Fox cinsi köpeklerle avcılık talimi yapıyor, onları av için pusuya yatmaya hazırlıyorlar. Ellerindeki bastonlarla sanki nişan alıp ateş eder gibi hareketler yapıyor, delicesine bir özlemle av günlerini anımsıyorlar. Bir de çok sessiz, bir gölge gibi dolaşan, endişeyle ve aceleyle parkın bir ucundan diğer ucuna yürüyen yaşlı kadınlar var. Bunlar genellikle tüysüz, çekingen ve hareketli köpeklerle dolaşıyorlar, kayışlarıyla onları çekiştiriyorlar. Evet, tüm bu insanlar Vérmező Parkı'nın müdavimleri, parkın sisli havasını içlerine çekerek, ıslak ve çamurlu çimlerde dolaşıp öğleden sonraları ise sadece yarım saatliğine ara verdikleri o karanlık yalnızlıklarına geri dönerler.

Hakikat şu ki, beyefendi onlarla birlikte olmaya utanıyor. Nezaketin elverdiği ölçüde kendini bu köpek sahipleri grubundan ayırmaya çalışıyor, onlarla tanışmamaya özen gösteriyor. Aslında eğer Csutora'yı bu imkândan mahrum etmenin çok acımasız bir davranış olmayacağı konusunda ikna olsa, bu parka belki adım bile atmaz. Kendi gençliğinin delidolu, kabına sığmayan çılgınca heyecanlı yıllarını hatırlıyor. Hayatının ilk on yılının geçtiği taşradaki o büyük evi düşünüyor. O yıllar, evde var olan düzene karşı, anne babanın, mürebbiyelerin kurallarına karşı isyanla, sürekli değişen gizli ittifakların burgacında sonu gelmeyen bir yakalamaca oyunu gibi geçti. Bu isyan yavaş yavaş değişip karmaşık direniş biçimlerinin gündeme gelmesiyle zamanla toplumdaki egemen düzenin beklentilerini çoğunlukla kabul eden ve hatta ona hizmet eden bir güç kaynağına dönüştü. Ama şimdi de sık sık bir zamanların o mutlu ve bir o kadar da yabani direniş dolu çocukluğunun periyodik

biçimde tekrarlanan dürtülerinin içinde yaşamaya devam ettiğini hissediyor. Yani Csutora'yı engellemek aklının ucundan bile geçmiyor. Varsın gençliğini istediği gibi yaşasın, gönlünce isyan edebilsin çünkü o gençliğin her tür tezahürü karşısında karmaşık bir ruh haline bürünüyor, ondan etkilenip deyim yerindeyse huzursuz bir saygı duyuyor. Belki de tam manasıyla kabul ettiği, karşısında mutluluk dolu bir teslimiyet hissettiği tek şey gençliktir. Oradan oraya çılgınca koşturan, bir an dinlenmeden, avcılık içgüdüsünün peşinde deneyimsiz bir şekilde doğanın bu az canlı içeren verimsiz toprağında serçeleri, kargaları, kedileri, tarla farelerini kovalayan ama bir yandan da parkın kıyısında atlarının terkisinde spor yapmak adına dolaşan atlılara saran, sivillerin ve onların köpeklerinin parka yakışmadığını düşünen, üniformalı subaylara havlamayı da ihmal etmeyen Csutora'nın bu enerjisini gördükçe, "Bir gücü israf etmenin inanılmaz tablosu," diye düşünüyor yoksul insanların ulaşamayacağı şeylerle karşılaştığındaki duydukları imrenme duygusuyla. "Abartı ve israf," diyordu kendi kendine, "her ikisini de yapabilirsin, çünkü gençsin."

Bu yeşil düzlükte Csutora iyi form tutuyor. Bedeninin narinliğini Teréz'in bol kepçe yemekleri bile bozamıyor çünkü genç, ince, zayıf, neredeyse bedeninde kemikleri sayılıyor ama bu yemyeşil düzlükte koşmaya başladığında, hiçbir şeye aldırmadan koşmanın simgesi gibi görünüyor; realist Alman hayvan heykeltıraşları için kuşkusuz çok iyi bir model olurdu. Bu şekilde koştururken o, modern sergilerde görülebilen "genç köpek"; bu her şeyi unutabilen gençliğin dinamizmi, sahibinin ruhunu okşuyor. Şu an köpeğine akla gelebilecek her şeyi vermeye, bu ergen köpeğin bir tehlikeye girmeden tadını çıkarabileceği her şeyle onu şımartmaya hazır. Çok sonraları bu dönemi, yani Csutora'nın bir yandan isyan-

kâr diğer yandan da sadakatsiz olduğu ergenlik dönemlerini düşündüğünde ona çok daha fazla özgürlük ve tadını alabileceği sevinç veremediği, sadece Vérmező Parkı'nda onu zaman zaman serbest bırakıp koşturmakla, kargaları ya da subayları kovalamasına izin vermekle yetindiği için kendini suçlayacak, vicdan azabı duyacak. O kahrolası zinciri mümkün olduğu kadar hayvanın boynuna geç bağlamak için eve dönerken havanın kararmasını bekliyor ve eve doğru normal yoldan değil, yasak olmasına rağmen parkın kıyısındaki çamurlu çalılıklı toprak üzerinden yürüyorlar. Bu alacakaranlıkta köpeği görmüyor sadece çevresindeki koşuşturma seslerini duyuyor. Çılgınca koşmaktan yorgun, ancak yine de karşı konulmaz bir arzuyla koşan, köstebek yuvalarını eşeleyen, sonra da kocaman zıplamalarla sahibine yetişen köpek, yanına ulaşınca ıslak burnunu onun eline sürüp artık yanına döndüğünün haberini veriyor, "Buradayım," diye onu ikaz ediyor. Burada artık köpeği bağlamak gerekmiyor. O artık hiçbir davete, kışkırtmaya kapılmaz, sahibinin yanından ayrılmaz. Beyefendi de derin düşünceler içinde, geri dönerken yolda ve hatta eve vardığında hep şu soruya yanıt arıyor: Özgürlüğe bu kadar âşık ve her haliyle isyankâr olan köpek, istediği an yanından kaçabileceği halde neden onu terk etmez? Çünkü Teréz'in önüne koyduğu bir tas yemek ya da başını sokabileceği barınabileceği bir evi var açıklaması bağı izah edebilmek için fazla ucuz kalıyor. Burada, Csutora'yı tüm açgözlü, karşı konulmaz özgürlük arzusuna rağmen eve çeken başka bir bağ olmalı; bunu yemek kabı ve Teréz'le açıklamak zor, hangi özellikler ve duygular iki aylık Csutora'yı bu yürüyüşlerden birinde, sahibinden uzaklaşıp belki en fazla üçüncü kez birlikte geldikleri bu karanlık çayırlıkta tek başına kaldığı halde yeniden eve yöneltmiştir? Csutora koşuştururken birden kaybolunca, sahi-

bi seslenip ıslık çalıyor artık karanlığa bürünen parkta o tarafa bu tarafa dolanıyor, köpeğini arıyor ve bulamıyor, hava iyice karardığında üzgün ve kendine öfkeli bir şekilde evin yolunu tutuyor ama beyefendi duyduğu acıya rağmen, bir yandan da seviniyor: Demek ki, her şeye rağmen böylesi de mümkün! Demek ki, "İstisnasız, bir olasılığın her sonucunu hiç kimse tahmin edemez," lafı doğru değil. Belki açlıktan ölecekti, belki sabaha belediyenin itlaf ekipleri tarafından yakalanıp götürülecekti, belki gece yarısı yabani sokak köpekleri tarafından boğulacaktı, ama tüm bunlara rağmen demek ki o yine de fırsatını bulduğunda özgürlüğü seçip firar edebiliyor. Bu düşünce bir taraftan içten içe sevinmesine neden oluyor. Köpek için üzüldü üzülmesine, onun sevimli yüzüne, bir köylü köpeği gibi tipsiz görünüşüne, hep etrafında dört dönen aceleci davranışlarına, bir çocuk gibi kendini çok önemli görüp gösterme isteğine, bir şeyleri çok istemesine ya da bir şeylerden fena halde nefret etmesine alışmıştı ve bu çok alt seviye gördüğü canlının hayatını kendi hayatına dahil etmişti ama onu kaybetmenin yarattığı üzüntüye ve bu nedenle duyduğu acıya üstün gelen bir şey var: Demek ki bu hayatta toplumun önüne attığı bir tas çorba için ya da üç kuruşluk bir çıkar için özgürlüklerini feda etmeye yanaşmayanlar hâlâ mevcut! Bir taraftan üzülmüş bir yandan ellerini ovuşturmuştu. "Şimdi gece yarısı bir yerlerde koşturuyor," diye geçiriyor kafasından ve bir roman yazar gibi devam ediyor: "Genç köpeğin kalbi heyecanla atıyordu, onu şimdi bekleyen tek başına karşılamak zorunda kaldığı korkular ve tehlikelerdi. Başka bir dünya, gerçek bir dünya, sıradan bir dünyanın pençesiydi karşılaşacağı. Zavallı..." Evin pencerelerinden ışık sızmıyor, içerideki iskambil partisi belli ki sona ermiş. Nefes nefese merdivenleri çıkıp daireye vardığında yarı karanlık koridorda bir şeyin üzerine atladı-

ğını hissediyor. Karanlıkta kapının önüne oturmuş, ıslak bir şekilde ve titreyerek bekleyen Csutora yine sevinç dolu havlamalarıyla karşılıyor onu. Peki onu eve geri getiren şey nedir? Daha küçük bir köpek olmasına, hayatında sadece üç kez sokağa çıkmasına rağmen, sadece birkaç haftadır yaşadığı bu eve doğru yolu bulmasına neden olan yetenekler neler? Evin numarasını bile bilmiyor kuşkusuz, buna rağmen gelip kapısına dayandığı, orada yaşayanların karmaşık hayatlarına dair çok az şey bildiği bu eve, kaybolmasının ardından, ilk başlardaki o korkuyu atlatıp bir kilometreyi de aşan yolu, araçların, tramvayların oluşturduğu engelleri geçerek, bilmediği tanımadığı kokular nedeniyle kaybolmadan onu buraya getiren ne? Bu ev her şey olabilir belki ama doğrusunu söylemek gerekirse, ufacık bir köpeğin en çok istediği şeylerin, yani özgürlük ve maceranın olduğu yer değil. Onu dayanılmaz bir şekilde buraya çeken ne oldu? Neden başını alıp gitmedi? Nasıl kaybolmadı? Bütün bu sorulara, omuz silkip, "Çünkü içgüdüleri böyle," demekten başka verilecek bir yanıt yok. Çünkü yaşamın birçok alanında sezilerimiz bir şekilde eksik kalıyor. "Çünkü onlar köpek," böyle denir bazen de sanki bu her şeyi açıklarmış gibi. Evet, köpekler böyle şeyler yapabiliyor ama işte tam da bunun nedeni bilinmez, köpekler, bir köyden şehirde bir eve getirilmelerinin ertesi günü eğer kaybolurlarsa, tek başlarına yeni evlerini bulabilecek yeteneklerdedirler. Köpekler günlerce yürüme mesafesindeki bir yerden, oraya arabayla ya da trenle götürülseler bile eve dönebilecek beceriye sahipler. Csutora da bunu yapabiliyor işte. Beyefendi omuz silkip bu olağanüstü iş karşısında, "Bunu yapabiliyor demek ki," deyip geçebilecek biri değil. Belki "içgüdü" açıklaması bir ölçüde onu tatmin edebilir çünkü duyuların iflas ettiği bir noktada, yani görmenin, işitmenin, koklamanın, dokunmanın ve

tatmanın tükendiği bir anda gerçekten de bilinmeyen bir yetenek devreye girebilir ve belki de bu yetenek insanlarda, kendi yaşadıkları o aceleci ve koşuşturmalı hayat tarzı içinde artık ana hatlarıyla ortadan kaybolan çok eski bir yetenektir.

Peki ama bir hayvanı içgüdüsünü kullanarak evine götüren itki nedir? Derin özlemlerine ve karakterine rağmen, onu özgürlükten çekip alıp bir ahırın tutsaklığına, orada onu bekleyen zincire ve ağızlığa mahkûm eden nedir? Döndüğü yerdeki akılsız terbiye deneylerinin önünde sonunda onun doğasının gereği olan arzularını törpüleyeceğini bilmiyor mu? Ondan eline kırmızı bir şemsiye alıp ip cambazlığı yapmasını talep etmeseler bile, yine de kendi türüne yabancı birileriyle yaşamaya mahkûm olacağı onun için açık değil mi? Bütün bunları neden kabul ediyor? Sadece bir tas çorba için olabilir mi? Bu, kolaycı ve ucuz bir yanıt olur. Köpek tarihin hangi aşamasında insanın keyfî uygulamalarına bu şekilde teslim oldu? Yaşamın hangi dönemecinde köpek özgür dünyadan insanın onun için yaptığı kulübeye gelip sığınıp kendini insanın koruması altına teslim eti? İşte parkın ıslak ve yumuşak zemininde, köstebek deliklerini eşeleyen Csutora'yla dolaşan beyi bu sorular meşgul ediyor. Bu genç hayvan yanında sakin bir şekilde dolaşıyor, karanlıkta sadakatle onu izliyor ve kaçıp gitmeyi aklının köşesinden bile geçirmiyor.

Ev karanlık ve kimseler de yok, açık camlardan biri evde biriken nemi de temizlemiş. Kalabalık misafirliklerin ardından bile ev modern kozmetik sanayi ürünleri sayesinde akla taşradaki Fransa parfüm marketlerinin atmosferini yayıyor. Açık pencereden biraz rutubetli ama insanı rahatlatacak kadar ılık bir hava evin içini dolduruyor. Csutora, hanımefendiyi odalardan birinde alacakaranlıkta okuma lambasının aydınlattığı köşedeki koltuk-

ta buluyor. İki çamurlu patisini koltuğun kenarına yaslayarak heyecan içinde bir şeyler anlatmak ister gibi. Her ne kadar durum çok uygun olsa da koltuğun üstüne atlamaya niyetli değil, sanki kaba saba cüssesini biliyor gibi ve bu bedenle, küçük köpeklerin yaptığı gibi sahibinin kucağına zıplayıp okşanmayı beklemenin iyi sonuçlar vermeyeceğinin farkında. O yüzden işte böyle uzaktan, iki patisiyle yükselip diliyle elini yalayıp bir şeyler anlatmaya çalışarak kendini ifade ediyor. Elbette onun için her şey son derece önemli. Bu yavru köpek dünya hakkında ne bilir, dünyayı nasıl algılar? Her şey çok önemli ve elbette bu dünyaya dair her şeyi hissediyor, algılıyor ve deneyimlerini aktarırken de kendi keşfettiği, tanıdığı, tadına baktığı tüm bu şeylerin daha önce kimse tarafından fark edilmediğinden kesinkes emin olduğunu da açık bir şekilde hissettiriyor. "İyi bir şair de işte tam böyledir," diye düşünüyor beyefendi, yağmur öncesinin ağırlığını hissettiren nemli havanın rahatsızlığı ve de parktaki gezintinin yorgunluğu içinde banyoya doğru giderken. Şair de tam olarak bir şeyi fark ettiği anda, bunu dünyada ilk olarak kendisinin keşfettiğini düşünür, diye geçiriyor aklından lavaboda ellerini yıkarken. Ayrımına vardığı olgunun içtenliği, bunu dile getirmedeki tarafsızlığı, özgüveni ve coşkusu şairde süreci harekete geçirir. Ardından elbette disiplinli bir çalışma gelir, burada da elindeki silahlar tanımlamalarının güçlülüğü ve içtenliğidir... Ama şairin tutkuları varsa ve etrafındaki canlılara karşı bazı yükümlülükler taşıyorsa elbette disiplini unutabiliriz.

Böyle kendi kendine konuşup duruyor, biraz inatla, biraz sinirli bir şekilde odasına doğru yöneliyor, dolaşmak, Csutora'yı gezdirmek ve eve iskambil oynamaya gelen misafirler nedeniyle kaybettiği zamanı telafi etmek için yemekten önce bir saatliğine de olsa çalışmak, aksayan hayat ritmini yerine getirmek istiyor. Bu neden-

le çağın dehalarından birinin keşfedip okuyan yazan insanlığa hediye ettiği, neredeyse bir yüzük büyüklüğündeki, minik okuma lambasının düğmesini çeviriyor. Lamba yandığında, yarattığı küçük aydınlık çemberin dışında tüm odayı loş bir alacakaranlığa itiyor, kitap okuyan insan için bir ateşböceği ışığı oluşturuyor. Kitabın ya da elyazmasının üzerine düşen küçük ışık huzmesi şimdi ışığın düştüğü yeri bir tiyatro sahnesiymişçesine diğer eşyaların arasından tutup çıkarıyor. Vurgulu tekrarlarla kaldığı yeri, kaybettiği sesi tekrar bulmaya çalışırken masanın altında uzattığı ayakları yumuşak bir şeye temas ediyor. Csutora hiç direnmeden ayaklarının itelemesine tahammül ediyor. Ayakkabılarının altında, ayağına destek verircesine duruyor ve efendisi istediği müddetçe de oradan kımıldamayacak. Daha sonra, Teréz yandaki odada mutfak telaşıyla tabak çanak sesleri çıkarmaya başladığında da kımıldamıyor yerinden. Beyefendi elindeki lambayı masanın altına tuttuğunda hayret içinde başka durumlarda hemen uykusundan uyanan Csutora'nın bu kez lambanın aydınlığına bile tepki vermediğini fark ediyor. Avcıların bacaklarından bağlayıp sonunda cansız bir şekilde yere attıkları avları gibi, Csutora da başını yana çevirmiş, kendinden geçmiş bir halde derin bir uyku içinde.

Uyuyor, çünkü zaman mefhumu yok, çok yorgun ve çok genç, onun açısından gün artık tamamlandı. Uykusunda bacakları sanki koşarmış gibi seğiriyor, çoğu yavru köpek gibi o da rüya görüyor, av peşinde koşturuyor, belki de çok eski dönemlerin, köpeklerin daha insanlarla kader birliği etmedikleri dönemlerden kalan bir rüya bu. Çevresinde olup bitene de aldırış etmiyor çünkü yorgun: Gençliğin, umursamaz, obur, her şeye aç yorgunluğu onunki. Sabahtan akşama dünyanın önüne çıkardığı her şeyi tüketmeye hazır, midesini ve algı merkezlerini dol-

durmalı, mektupları ve faturaları taşıyan postacının kokusu, yoldan geçen atlıların yarattığı anlaşılmaz heyecan, pardösülü adamların onu tahrik eden küçümseyici bakışları, dışarıda onu çağırıp duran özgürlüğün baştan çıkarıcı daveti, ağır kanat çırpışlarıyla havalanan kargaların peşindeki avcılık macerası, ağaçların köklerinde, gövdelerinde, köşe başlarında onu bekleyen, anılar taşıyan kokular, bunların her biri getirdikleri doğaüstü mesajlarıyla mükemmellikten çok uzak insanın kendi sınırlı algı kapasitesiyle artık bir türlü bilincine varamadığı kışkırtıcı davetler olarak onu rahat bırakmıyor. Şimdi bunların her biri içinde bir nabız gibi atıyor, başını döndürüyor, küçük uyuşmuş bedeni huzursuzlukla ürperiyor, uykusu içinde bazen titriyor sanki şimdi düşünceleriyle biraz acılı biraz tutkulu birtakım anıları tazeler gibi. Oysa geride kalan onun gençliğinin sadece bir günü; hayal kırıklıklarının, çılgınlıkların neden olduğu bir taraftan sıkıntılı bir bitkinlik, diğer taraftan da tatlı bir heyecan taşıyan bir karmaşa ve daha bunların hepsi gençliğin zorlulukları arasında parçalara ayrılacak ve bu ayrıntılar birer deneyim olarak yerlerine yerleştirilecek. Esrik ve baş döndürücü bir mutluluk bu ve her ne kadar şimdi içinde bütün bir dünya hareket halindeyse de beyefendi yine de canlılar dünyasının daha alt kademelerindeki bu küçük köpeğin dünyayı bu kadar oburca ve sınırsızca tükettiği hayatını bu kadar ayrıntılı bir şekilde gözlemekten bir tür utanç da duyuyor.

"Eh, nasıl olsa bir gün o da büyüyecek," diye düşünüyor ve o zaman midesini olur olmaz şeylerle gereksiz bir oburlukla doldurduğunu da anlayacak. Ama o zaman çevresindeki olguları önyargısız bir şekilde değerlendirip, "Çok önemli," ya da, "Kayda değer bile değil," diye ayıramayacak. Bu yavru köpekte tanık olduğu çevresinde olup bitene karşı duyulan çılgınca ilgiyi istese de gör-

memezlikten gelemeyeceğini de biliyor. Aslında bundan biraz rahatsızlık da duyuyor. Karanlıkta dudaklarını büzüp, "Elimde değil," diye düşünüyor. Belki bu hassasiyeti gereksiz ve abartılı, kim bilir belki de bu tavrıyla acı çeken insanların yüksek çıkarlarına ihanet ettiğini düşünenler de çıkacak ama varsın olsun, parmaklarının ucuna basarak karanlık odadan usulca çıkıyor çünkü dünyadan başı dönmüş bu sarhoş köpeğin mutlu uykusunu bölmek istemiyor.

Koca Dünya

Aşağıdaki bodrumda ilginç bir adam yaşıyor. Adı Telkes ve bu adam zaman zaman Tanrı'yla konuşuyor. Genellikle de gece yarıları. Bir defasında Tanrı bembeyaz bir sis içinde onun önünde belirivermiş ama sonra da hemen kaybolmuş. İşte bu Bay Telkes, Tanrı hakkında orada burada biriktirdiği hakikatleri bir zamanlar Musa'nın yaptığı gibi, çok güzel harflerle panolara yazıp onları bodruma açılan kapının üzerindeki duvara asıyor. İlan ettiği ve gelip gidenleri ve durup okuyanları şaşkına çeviren hakikatlerin sayısı arttıkça sevinci de artıyor. Ancak aslına bakılırsa bu hakikatlerin ne demek istediğini ortaya çıkarabilmek pek kolay değil; içinde metal yılanlardan boyalı tabuta, inanç kalkanından merhamet mızrağına kadar bir sürü garip tanımlama var. Kaleme aldığı hakikatler, içinden çıkılamaz bir şekilde karmaşık çünkü Macarca dediğimiz lisan inançlı bir insanın ağzından dökülürken de anlaşılmaz olabiliyor. Kendisi daha çok Aziz Yuhanna'ya benziyor yani dış görünüş olarak, yüzü kahverengi bir sakalla kaplı, yaz kış başına siyah kürkten bir kalpak takıyor, yine mevsimlerden bağımsız olarak hep koyu mavi bir tulum giyiyor. Mesleği itibarıyla da Aziz Yuhanna'ya yakın sayılır: Kutsal İncil'le sıkı gönül bağı

kuran insanlar arasında sık sık görüldüğü gibi, kendisi bir marangoz. Bodrum katında karısıyla birlikte marangoz atölyesinde iş görüyor. Eşi Hanzika'yla birlikte yeni zımparalanmış çam ağacından ahşap mobilya aksamını cilalıyor, ağaç tutkalıyla dolu kovalardan yükselen iç bayıltıcı kokular arasında dünya hakikatlerini biteviye anlatıyor, peygamber edalarıyla sürekli konuşuyor. Bay Telkes' in bizim Krisztina Mahallesi'ndeki ününü merak edenlere şunu da söylemek durumundayım ki, usta marangoz olarak, işini çok iyi yapan, çalışkan insanlara duyulan saygıyı kimse esirgemez ona karşı. Yakından tanıyanlar ise çok akıllı bir adam olduğunu iyi bilirler. Sesi çok çıkmaz ve ciğerlerini zorlayan kronik hastalığını daimi öksürüğü hep hatırlatır. Her ne kadar, "Tanrı'ya selam olsun," diyerek başladığı muhabbetlerinde inanç kalkanından ve merhamet mızrağından falan bahsetse ve konuşmasını, "Tanrı selamet versin," diye bitirse de, kendisine sipariş verilen işle ilgili olarak istediği avans miktarı hep makuldür. Bu da onu güvenilir kılıyor. Bütün bunların yanı sıra Máriabesnyő Jandarma Kışlası'yla tuhaf bir didişme içinde olduğu da biliniyor. Bu nedenle de Csutora'nın sahibini zaman zaman arıyor, onu hem de yüzüne karşı, bu kadar "iyi kalpli" olduğu için övüyor, birtakım dilekçeler yazdırıyor ama bu dilekçelerde dile getirdiği düşünceler ne yazık ki tamamen anlaşılmaz.

En büyük sorun da bir defasında Hanzika'nın isyan bayrağını açmasıyla yaşanıyor, bu da Krisztina Mahallesi'nde bir yığın gereksiz dedikodunun boy göstermesine neden oluyor. Mahalle sakinlerine göre bu sessiz, şişman ve tıknefes Hanzika'nın sonunun hiç iyi olmayacağı belli; çünkü "çilek yiyor" hem de çamaşırlarını "kadına yıkatıyor" İşte mahallelinin böyle diline doladığı Hanzika, bir gün isyan ediyor ve bu isyanın, konuyu yakından bi-

lenlerin hak verdiği gibi Hanzika açısından çok da büyük nedenleri var çünkü, on yıllardır o bodrum katında iş yapan, bir yandan marangoz aletleriyle sessizce çalışmaya devam ederken diğer yandan da doğaüstü yeteneklerini geliştiren Bay Telkes'in nasıl olup da birden değiştiğini ve mahallelilerin tanımıyla, "kadın akrabasını yanına aldığını" anlamak elbette pek mümkün değil. Doğal ki, biz bu konuda çok temkinli olmak zorundayız, çünkü edebiyat gerçek hayat hakkında konuşurken ister istemez gerçekleri biraz süsler. Ancak edebiyatın bir tür "sır saklama" zorunluluğu olsa, ki böyle bir zorunluluk da yok ama olsa bile Hanzika'nın isyanı bütün mahalle sakinlerinin gözleri önünde gerçekleştiğinden, bu yükümlülük de ortadan kalkmış sayılıyor. Peki ama Bay Telkes o kadını neden yanına kabul etti? Çünkü nereden geldiği bile belli olmayan bu kadının yanına gelip onunla birlikte yaşadığı bir gerçek ve yine kuşkusuz bu kadın genç ve güzel bir kadın. Kadının Bay Telkes'in yanına tümden yerleştiği o kadar aşikâr ki, aslında işin başında Bay Telkes ustaca manevralarla İncil'den yaptığı alıntılarla "atalarımızın yaşam gelenekleri"ne atıflar yapıp birden fazla kadınla yaşamanın olumlu yanlarını dillendirmemiş olsa, Hanzika'nın bu isyanı çok daha önce başlatacağı kesin. Anlatılardan serseme dönen ve nefes almakta bile zorlanan Hanzika sonuçta, "atalarımızın yaşam biçimleri"nden de etkilenerek haftalarca bu alımlı akraba kadının da onlarla yaşamasına ses etmemiş ancak marangoz ustası bu güzel akraba kadını giderek artan bir şefkat ve sevgi yumağı içinde, el üstünde tutmaya başlayınca Hanzika'nın genellikle karanlık düşünce dünyasında da bazı kıvılcımlar çakmış. Acaba Bay Telkes'in İncil'den yaptığı bu alıntılar tek taraflı ve çok keyfî seçimler değil mi? Sonunda, bir gün, eğer İncil'in semboller dünyasında kalmak ister-

sek Balam'ın[1] eşeği gibi Hanzika da sesini yükseltip duyanları şaşırtan bir şey söylüyor: "Bizim atalarımız da az domuz değillermiş!" Ki bu da Hanzika'nın, "Artık yeter," dediğine delalet. Sesi epey bir yüksek perdeden ve haykırışı uzun sürüyor. Bu olaydan kısa bir süre sonra "akraba kadın" apar topar bodrumu terk ediyor. Bay Telkes, Hanzika'yla bundan böyle yalnız. Artık kronik bronşitten mi yoksa başka nedenlerden mi bilinmez, uzun bir süre yollarda gözleri yaşlı dolaşıyor ve son zamanlara göre çok kendi halinde. Her ne kadar alışkın olunduğu gibi yine ilahî açıklamalarını ve peygamber cümlelerine benzeyen hakikat dizelerini sürdürüp Tanrı'yla sohbetlerine ve zaman zaman Mariabesenyö Jandarma Kışlası'na karşı verdiği dilekçelere devam etse de artık eskisiyle kıyaslanamayacak kadar sessiz.

Onu anlatmamızın nedeni, Csutora'nın yaşam mozaiklerini bir araya getirdiğimiz bu coğrafi ortama o da damgasını vurdu. Elbette tüm öykü çok önceleri gerçekleşti ve olayın yarattığı toz duman çoktan yatıştı. En çok ses getiren olay bile bir süre sonra unutulan bir hatıra haline geliyor. Belki Hanzika bir zamanlar, Bay Telkes'in İncil geleneklerini tekrar yaşatma uğruna kendisine ne kadar acı çektirdiğini artık hatırlamıyordur bile. İşte bu adam Csutora'nın hayattaki ilk ve en yakın dostu. Aile hayatı dediğimiz o dar çevrenin dışında Csutora çok kimseyle doğrudan bir ilişki kurmamış. Kim bilir, belki marangoz atölyesinin hızar tozu, ağaç tutkalı kokulu sıcak ortamı, belki Bay Telkes'in ilahî konulardan bahsederken garip bir şekilde müzikal bir ton kazanan ağdalı

1. Eski Ahit'te İsrailoğulları dışından gelen bir peygamber, Moav Kralı Balak tarafından İsrail halkını lanetlemeye zorlanır. Bir gün yolda Tanrı'nın meleğini görür, onu sadece Balam'ın eşeği tanır. Eşek sayesinde Balam'ın gözleri açılır ve Tanrı'ya sadık kalarak İsrailoğullarını kutsar. Eski Ahit, "Çölde Sayım", 22: 21-39. (Y.N.)

sesi Csutora'nın kalbini fethetmiştir ama belki de ilişkileri bunun ötesine de geçmiştir: Csutora gençliğinin bir döneminde ani ve karşı konulmaz bir aşkla bağlanıyor Bay Telkes'e. Atölyesinin önünden ayrılmıyor, kovalasan gitmiyor. Dahası artık bağımsız kaçamaklara da başladı: Kimsenin fark etmediği anlarda, o çok özel dostluğun tadını çıkarabilmek için usulca evden kaçıp saatler sonra dönüyor. O anlarda gözlerinde mutlu bir parıltı, uzun tüyleri ve kulakları atölyenin zemininde eğlenip yuvarlanmaktan talaş ve ağaç tozuyla dolu oluyor ve etrafına ağaç tutkalı ve cila kokuları yayıyor. Beyefendi bu kaçamakları olgunlukla karşılıyor çünkü bodrumdaki iyiliksever insanın cazibesine çoğu kez o da dayanamayıp bazen öğleden önceleri Csutora'yla kendisi de bu ziyarete katılıyor. Her ikisi de Bay Telkes'in atalardan kalma mesleğinin atölyede çevreye yaydığı mis kokuları içlerine çekiyor, şöminenin üzerindeki kapta eriyen tutkalın fokurtusuna, elektrikli hızarın bazen yükselen, bazen alçalan sesine mutlulukla kulak veriyorlar, bu kalpaklı ve sakallı adamın demir yılana ya da kendi gençline dair anlattıklarını huzurla dinliyorlar. Bir yandan anlatıyor bir yandan sürekli bir hareket içinde olan ve iki sadık hizmetkâr gibi her işi ustalıkla gören elleriyle bir şeyler yaratıyor. Çünkü şu inkâr edilemeyecek bir gerçek: Bay Telkes yaptığı işi çok iyi biliyor ve mesleğini çok seviyor.

Ama elbette Csutora'yı öncelikle kokuların çektiği çok açık, ki neredeyse ısırılabilecek kadar somut olan bu kokular marangozluk atölyesinde her köşeye sinmiş durumda. Marangoz ustası köpeğe karşı biraz abartılı da olsa, derin bir anlayış ve hoşgörü içinde. İnsan bazen neredeyse marangoz ustasının köpeğin de ruhunu kurtarmak için nelerin yapılması gerektiği üzerine konuşmaya başlayacağını sanıyor. Bazen daha da ileri gidiyor, Tanrı'nın neden bu kadar cimri davrandığını, canlıların bir kıs-

mına neden insanlar gibi ruh bahşetmediğini anlamadığını söylüyor. Marangozun bu yürekten gelen yakınmalarını, gözlerindeki neredeyse zekâ parıltısıyla, ona bakarak izleyen Csutora ise, bu söylenenlerin canlı tekzibi gibi. Csutora adına da konuşarak, "Bize bu kadar ruh da yeter," diyor beyefendi vedalaşırken, Bay Telkes ise, "Tanrı yolunu açık etsin," türünden ilahî bir veda cümlesi mırıldanmadan önce fırsatı da değerlendirip Máriabesnyő Jandarma Kışlası'yla ilgili olarak hemen bir dilekçe fikrini de dile getiriyor. Bay Telkes'in en büyük takıntısı bu konu ve Csutora'nın sahibini her işi halledebilecek büyük etki sahibi biri olarak görüyor ama elbette onu hayatın gerçekleri üzerine ikna etmek mümkün değil. O bildiği şeylerden emin bir şekilde, bu binanın en önemli efendisi olarak gördüğü konuğuna anlatıyor, kapıcı Zsombolya'yla ilgili dertlerini, şikâyetlerini dile getiriyor.

Çünkü Logodi Sokağı'ndaki evin diğer cephesinin bodrum katında da başka bir zanaatkârın mekânı var. Çalıştığı malzeme Bay Telkes'inkiler gibi sempatik ve kokulu değil ancak demirin ve çeliğin direncini sadece beden gücüyle ve balyozlarla değil, karakterinin yılmaz azmiyle kırmaya çalışan son derece inatçı ve kararlı bir esnaf bu diğeri. İşte Zsombolya'nın yeri burası. Kendisi hem sürekli keyifsiz ve moralsiz bir kapıcı olarak apartmanda görev yapıyor hem de atölyesinde demircilik, çilingirlik üzerine siparişler alıyor ve aynı zamanda o da Csutora'nın bu dünyada kendine seçtiği dostlarından biri. Çok kendine özgü biri, olağanüstü fikirlerinin etkisi altında çoğu kez acı çekiyor ancak Bay Telkes'in gizem dolu Katolik nutuklarının tersine, o Protestanlığa özgü çekingen bir isyankârlığın izlerini taşıyor. Soyu çok eski asil ailelerden birine uzanıyor ve ona göre kapıcılık ve bodrum katında sürdürülen zanaatkârlık, en fazla dört-

beş kuşak boyunca devam edecek geçici bir uğraş olarak değerlendirilmeli çünkü önünde sonunda o ve ona benzer kişiler kendilerine ait imtiyazlarını nasıl olsa geri alacaklar ve bu da bir şekilde dünya düzenindeki değişim sonucunda gerçekleşecek; ama bu öngörünün inandırıcılığı giderek kuşkulu hale geliyor. Şimdilik o bir kapıcı ve zanaatkâr. O da diğeri gibi çok yavaş konuşuyor ancak onun bir sırrı ifşa eder gibi fısıltılı konuşması, Bay Telkes'in gizemli, kararlı ve kendinden emin vaazlarına benzemiyor. Kısa boylu, basık alınlı, tıknaz. Gözleriyle sürekli bir panik yaşıyormuş gibi çevresini süzüyor. Kısa bacakları sanki bodur vücudunun ağırlığını zor taşıyor. Yüzünde sürekli acılı bir telaşlı ifadeyle dolaşıyor. Fısıltılı sesi konuşurken zorlandığını gösteriyor sanki bazı kelimeleri bulmakta güçlük çekiyor konuşurken. Sadece kelimeler değil aradığı, kendini ifade etmeye çalışırken bazı görsel imgeler ona eziyet ediyor, konuşma sırasında olağanüstü çağrışımlar beliriyor zihninde. "Dille, bu karmaşık Macarca lisanıyla çoğu yazar ve zanaatkâr gibi o da başa çıkamıyor. Beyefendi onu bir tür acıma ve sabır duygusuyla dinliyor. En basit bir olayı, mesela su borusundaki bir tıkanmayı ya da herhangi bir hastalığı anlatırken bile dili dolanıyor, serbest çağrışımlar arasında yönünü kaybediyor. Zsobolya, Bay Telkes'ten hiç hazzetmiyor. "Bunun belli bir nedeni de yok, yani Katolik mezhebine bağlı birinin Reformist mezhebinden nefret etmesi mi acaba sorun yoksa bir asilzadenin bir köylüyü aşağılayıp sevmemesi mi veya bir çilingirin marangoza karşı duyduğu antipati mi, bunu kim bilebilir? Belki de nefretin de aynı aşk gibi bir nedene ihtiyacı yoktur. Hayatın kendi içinden kopup gelen karanlık yanlarından biridir sadece. Zsombolya'nın alnında sürekli izlerini taşıdığı bu karmaşık ve takıntılı ruh hali, belki de biri kendisine Bay Telkes'ten neden bu kadar derin bir şekilde

nefret ettiğini sorsa bir volkan gibi patlayıp dışa vuracak. Belki de rüyalarında birbirlerini görüyorlar. Terler içinde kıvrandıkları yataklarında dişlerini sıkarak, bedenleri kasılarak bilinçlerinin derinliklerinde birbirleriyle uğraşıyorlar. Bu söylediğimiz sadece öylesine bir fantezi değil, son dönemlerin tıbbi araştırmalarının da ortaya koyduğu bir gerçek: Çünkü Zsombolya geçenlerde dişetlerinde ciddi bir iltihaplanma yaşadı ve dişlerinin bir kısmını kaybetti. Ve diş doktorlarının da bildiği gibi *pyorrhea* adı verilen, çok ciddi sonuçları olan bu hastalığın bir nedeni de insanların geceleri dişlerini sıkıp gıcırdatmasıdır ki doktorlara göre bunun da gerisinde hastanın gece uykusunda pençesinden kurtulamadığı bazı düşüncelerin etkisinde kıvranması yatıyor. Yani acı çekme ve diş gıcırdatma birbirine bağlıdır, çevremizde olup bitenler acıya, gece dişlerin sıkılmasına ve sonunda dişlerin dökülmesine neden olurlar. Csutora'nın yaşamında, şu kayıp eşyalar deposunun bahçesini bekleyen ve adını bile bilmediğimiz yabani köpek nasıl bir ezelî düşmansa, Bay Telkes'in yaşamında da Zsombolya öyle. Bu nefretin elle tutulur bir nedeni yok. İnsanın ruhunun derinliklerinden patlayıp gelen pis kokulu bir duygu bu. İki insan için dünyayı cüzamlı bir hastalık yuvası haline getiren bir şey. Şimdi burada bu tarifi çok zor olan nefret dediğimiz duygunun insanlar dünyasında nasıl bir denge, yani hem maddi hem de manevi anlamda nasıl bir uyum yarattığını incelemeye kalksak bu bizi farklı yerlere götürecektir. Her ne kadar Bay Telkes, Zsombolya'yı bu dünyada kendisine biçilmiş bir ceza olarak algılasa da bu durum kendisine hak vermemizi gerektirmiyor. Şunu kabul edelim ki çoğu kez insanların duyguları hakkında çok az bilgiye sahibiz. Bu konudaki uzmanlar da sadece söz konusu duyguları bir vaka olarak ele alıp inceleyebiliyorlar. Ve insan ruhunun, bir araştırma iğnesiyle dokunulup zede-

lenmesinin çok tehlikeli sonuçları olabileceği bir zarı olduğunu da kabul edelim. Acaba çok eskilerden beri var olan ve yaşamımız boyunca nedensiz gibi görünen nefretini üzerimizde taşıdığımız hasımlarımız mı var? Kim bilir? Ama açık gerçek Bay Telkes'in acı çektiği ve acı çeken sadece o değil, Zsombolya'nın da aynı ıstırabı duyduğunu iddia edebiliriz.

Yolda bir an için karşılaşmaları yetiyor, hemen karşılıklı olarak bu eziyet çektirici nefretin cazibesine kapılıyorlar. Çünkü sadece aşk değil, nefret de insanları kopmaz bağlarla birbirlerine zincirler. Karşılaştıklarında birbirlerine karşı harekete geçmeleri bir doğa olayı gibi: Zsombolya kısa ve bodur bacakları üzerinde bedenini kasarak, yana yatırdığı kasketiyle, omuzlarına attığı paltosuyla kapıcı dairesinden çıktığı ve atölyesine yöneldiği anda marangoz da başında kalpakla ve üzerindeki tulumuyla yerinden çıkmış oluyor. Zsombolya'nın onu gördüğünde yapacağı şey belli, yere tükürmek. İşte geldikleri nokta bu. Âşık olan biri, sevgilisinin her hareketine nasıl hayran olursa Zsombolya da Bay Telkes'in her davranışından, her özelliğinden öyle nefret ediyor. Başındaki kalpaktan nefret ediyor, lacivert tulumundan, sakalından, sürekli parıltılı gözlerinden, sesinden, mesleğinden, her şeyinden... Anlaşılan bu kadar derin duygular insanın tüm varlığını esir alacak kadar güçlü. Yüzeysel duygular, geçici takılmalar sadece korkakların ya da ilgisizlerin işi. Onları böyle birbirlerine karşı nefretten büyülenmiş gibi izlerken, yaşamlarının ve geceleri yakalarını bırakmayan kâbuslarının en derin anlamını birbirlerinde gördüklerini kavrarken, aslında bu davranışın köpekleri akla getirmemesi mümkün değil. Onlar da bir diğer köpekle karşılaştıklarında aynı tarifi imkânsız derin duygunun elinde esir olurlar, durup birbirlerini incelerler, ürpertiler ve titremeler içinde koklaşırlar ve sonra da bir türlü anla-

madığımız bir nedenle dişlerini gıcırdatıp birbirlerine mutlu bir hırsla saldırırlar. İşte Bay Telkes ve Zsombolya aynı bu köpekler gibiler; durup birbirlerini süzüyorlar. "İşte bu pislik şuradan geliyor," diyor Zsombolya, eliyle yukarıyı göstererek.

Mahzenin kapısını dolduran, inci gibi harflerle yazılı dinî çağrılarla dolu panolara işaret ediyor, bunları Tanrı bizzat Bay Telkes'e iletmişti. İşte tam bu panolardan da nefret ediyor Zsombolya, ki bu kıskançlık da dikkate alındığında nefret son derece doğal. Bay Telkes hiç ses etmiyor, yavaşça sırtını dönüp biraz utangaç bir tavırla başını öne eğip fırtınanın bir an önce geçmesini beklemekten, bu işkenceyi ve Tanrı'nın kim bilir hangi nedenle verdiği cezayı atlatabilmeyi tevekkülle ummaktan başka elinden gelen bir şey yok. Susuyor ve başını eğiyor, sanki dua eder gibi. Ama büyülenmiş gibi kalakalıyor, yürümeye devam etmiyor, gözlerini, Zsombolya'nın dişlerinin arasından ayaklarının dibine fırlattığı tükürüğe sabitliyor. Bir zamanlar, yani aralarındaki nefreti tetikleyen ilk ve tutkulu dönemlerde, sonradan gerçekleşmesi kaçınılmaz olan şehvetli kavgalarının beklentisi içinde birbirlerine amansızca takılıyor ve bundan muzır bir heyecan duyuyorlardı. Ancak artık bu dönemler geride kaldı. Şimdi yaşanan, kızgın ama aynı zamanda tutkulu bir suskunluk dönemi. Bay Telkes de artık Tanrı kelamlarını içeren panoların ev sahibinin koruması altında olduğunu hatırlatma gereği bile duymuyor. Csutora'nın iyi kalpli sahibi gerçekten de bu tartışmalı ve hassas konuda pek çok kez panoların yerinde kalması yönünde tavır alıp binanın sahibini de gerektiğinde bu konuda ikna ediyor. Yani Bay Telkes, "Bu panolar yerinde kalacak çünkü hem Tanrı hem de ev sahibi benimle," diyor sayısız kere, her defasında gözlerini yerden ayırmadan ve sessizce. Kaldı ki Zsombolya da bu durumu kabul etti ve artık biliyor

ki, bu panolar bulundukları yerden ancak ve ancak yeni bir dünya düzeniyle veya doğal bir felaketin yardımıyla uzaklaştırılabilirler. Kalbinin derinliklerinde bile artık böyle bir umut kırıntısı yok. Ama yine de bir şeyler dilinin ucundan dökülüveriyor, çünkü bir şeye duyulan özlem, mantıklı olarak onun olamayacağını anlamaktan çok daha güçlü olabilir. Eğer o çok istediği şey olmuyorsa da bir şekilde Bay Telkes'e ıstırap verebilir, ona bir tür ceza kesebilir, onu aşağılayabilir. Marangoz şimdi panolarının önünde, bir zamanlar Musa Peygamber'in Yahudi kavminin karşısında yasalarını yazıp ilan ettiği levhaları tutup gösterirken durduğu gibi duruyor. Zsombolya uzun bir süre yine yere bakmaya devam ediyor, olayı nihai olarak bağlayacak, tüm ilişkiler sistemini açıkça ortaya dökecek dört başı mamur bir yanıt verebilmek için düşünüyor ama işte hep olduğu gibi dil sorunu, konuşma sorunu yaşıyor. Bu elini kolunu bağlayan nefretin zincirlerini koparıp atabilecek bir yanıt arıyor, bir şeyler söyleyip yoluna devam etmeli. Dar alnı, yaşadığı iç sıkıntıları gösteren çatık kaşları içinde bulunduğu durumu tam anlamıyla yansıtıyor. "Ev sahibi... Ev..." diye mırıldanıyor sanki kendi kendine konuşur gibi. Ve bunun ardından rahatlamış bir halde, omzuna attığı paltosunun altında şöyle bir silkelenerek adeta neşe dolup atölyesine doğru yoluna devam ediyor. Köşeye varınca arkasına bakıyor, gözlerindeki parıltıya bakılırsa parmaklarını ağzına götürüp Bay Telkes'e bir veda öpücüğü göndermek için dayanılmaz bir arzu duyar gibi.

Acı çekiyor, Zsombolya her şeyden böyle acı çeker. Bay Telkes'le buluşmaları genellikle ruhsal kasılmaları bu şekilde ortadan kaldıran böylesi bir sonla bitmiyor zaten. Dilinin ucuna geliveren birkaç düşünce Zsombolya'nın ruhunu burgacına alan tatminsizliği kökten ortadan kaldırmaya yetmiyor. Bu tatminsizlik onun hem yü-

rüyüşünde hem ses tonunda hem de gözlerinde hep var olan garip parıltılı yardım dileyen şaşkın bakışlarında kendini gösteriyor. Bazen gerçekten de avcının ve kan içici canavar köpeklerin peşinde koştuğu karacaya benziyor. Mesela Doğu tren garındaki işlerini yapmaya çalışan kılavuzlara neden kızıyor? Çünkü kızıyor. Bir defasında trenle Balaton'a gitmeye hazırlanan hanımefendiye şunları söylüyor: "Güney Garı'na gidin hanımefendi. Çünkü Doğu Garı –lafının burasında sesi çatallaşıp esrarengiz bir havaya bürünüyor– öyle bir yer ki, oradaki kılavuzlar gaddardır." Bunu nereden çıkarıyor? Aklın alacağı gibi değil. Csutora'nın sahibi bu iki zanaatkârın ruhsal hayatını bir tür kaygıyla izliyor. Zaman zaman atölyelerine gidip onlarla sohbet ediyor, kafalarındaki sabit fikirleri düzeltmek için uğraşıyor çünkü bu sabit fikirler daha da dallanıp budaklanıp Zsobolya'nın beyninde ona işkence edip duruyorlar. Ancak beyefendi aralarında var olan nefretin dozunu azaltma girişiminde bulunmamaya da özen gösteriyor çünkü iki adamın ruhsal dünyasına anlam katan bir duygu bu. Kendi deneyimlerinden de biliyor ki bu tür tutku düzeyine ulaşan duygular insan ruhu için çok verimlidir, hatta insanın ömrünü uzatabilir.

Bunların olup bittiği alan giriş katı. Bir-iki kat yukarıya çıkıp orada yaşayanlara da bir göz atmakta yarar var belki. Şehrin Buda Yakası'ndaki, her daim bir orada bir burada boruları patlayan, koridorları lahana turşusu kokan apartmanın sakinleri Csutora'nın dünyasını oluşturuyor. Üst kat sakinleri de daha az ilginç insanlar değiller, orada oturanların da sabit fikirleri, yerli yersiz nefret ettikleri kişiler, esir oldukları tutkuları var. Eğer Csutura'nın dünyasını bırakıp insanların dünyasına girecek olursak bu notların asıl amacından uzaklaşarak sonu gelmeyen bir metne dönüşme tehlikesi baş gösterebilir. Biz bu nedenle Csutora'nın yakınlarında kalalım ve onun "etrafın-

daki dünya"yı anlatırken de onu tanıyan ve varlıklarıyla Csutora'nın gençlik yıllarını tarifsiz bir heyecanla dolduran sadece birkaç kişiyi analım. Zsombolya'nın atölyesinde, üzerlerindeki neredeyse paçavra giysileriyle is ve kurum içinde çevik hareketli çıraklar da oluyor ve atölyedeki herkes insan gücüne direnen o ezelî metali yani demiri yola getirmeye çalışıyor. Zsombolya Usta da kolları çıplak bir şekilde ateşin üzerine eğilip kaslı ve kıllı ellerinde tuttuğu ağır balyozla, kor ateşte iyice kızdırdığı metali örsün üzerinde dövüyor. Darbelerinde öyle bir hırs ve arzu var ki, gören sanki o an değil kıvılcımlar saçan demiri, içinde bastırageldiği tatminsizliği, Bay Telkes'i, ev sahibini, tüm dünyaya karşı duyduğu kızgınlığı darbeleriyle yola getiriyor sanır. O bu haliyle Csutora'nın gözünde bir mitolojik kahraman gibi. Bir Vulcanus ya da en büyüklerinden olmasa da, tanrılar arasından biri sanki. Csutora tüyleri diken diken, hiç ses çıkarmadan, dehşet içinde saatlerce seyrediyor. Usta demircinin zanaatı, körüklü ateşte kıpkırmızı kor haline gelen demirden darbeler altında sağa sola sesler çıkararak savrulan kıvılcımlar köpeğin lacivert gözlerinde yansıyor. Sesini bile çıkarmaya korksa da duyduğu bu büyük dehşete rağmen her defasında da buraya tekrar gelmeye can atıyor. Eğer öğleden sonra, yemeğin ardından Csutora evden kaybolmuşsa, bilin ki tek başına buraya gelmiştir. Zsombolya'yla araları çok iyi. Demirci kendi uysal ve saf davranışlarıyla köpeğe yaklaşıp onunla konuşuyor. Csutora ise sakin bir şekilde onu dinliyor. Anlattıkları ne kadar şaşkınlık verici olsa da bu zanaatkârın dile getirdiklerine sükûnetle kulak kabartıyor. Bir defa sözlerini anlıyor, ki onun da ötesinde yani içeriğin dışında da anlatılanların, cümlelere bir tespih tanesi gibi dizilen sözlerin tınısı ve temposu insanlarla kıyaslandığında köpek üzerinde çok daha etkili. Aynı Teréz gibi Zsombolya'nın da pek çokları gibi sa-

mimi olarak içini dökebileceği kimsesi yok. Csutora bu iş için biçilmiş kaftan çünkü sonuçta birilerine bir şeyleri anlatmak gerekir, öyle değil mi?

Birinci katta, koridorun sonunda "Kırk Sekizliler" oturuyor. Bunu bu şekilde, Csutora'nın düşmanlarından bahsederken, onları sıralarken Teréz söylüyor. Beyefendi uzun bir zaman Teréz'in kimi kastettiğini anlamıyor. İlk başta tam net olmasa da Teréz'in bin sekiz yüz kırk sekiz bağımsızlık savaşlarının ülküsünü anlatan, içinde bulunduğumuz karmaşık dönemin siyasi akımları içinde bir yerde "Kırk Sekiz" Devrimi üzerine ve tarih hakkında konferans veren sakallı bir hâkimden ya da bir devlet kurumunun ciddi bir müdüründen bahsettiğini düşünüyor. Böyle bir insan için basın denildiğinde akla özgürlük gelir mutlaka ve 48 Devrimi'nin yıldönümünde herhalde Csend Sokağı'ndaki Meçhul Kahramanlar Anıtı'na da çiçek götürür. İşte Teréz'in "Kırk Sekizliler" hakkında uzun uzun şikâyetlerini ilk duyduğunda beyefendinin aklına bunlar geliyor. Gerçeklik ise, pek çok kez olduğu gibi, düşündüğünün tam aksi. İşte bir gün koridorun tam sonunda oturan bu Kırk Sekizlileri, iki yaşlı hanımefendi olarak tanımak zorunda kalıyor: Csutora bu hanımlardan daha genç olanının eteğinden tutup çekiyor. "Kırk Sekizliler" adının bu insanlarla birlikte anılmasının nedeni de meçhul: Belki geçen yüzyılın modasına göre giyinmeleri, belki eski dönemlere özgü ağdalı konuşma tarzları ve belki de artık bu yüzyılda eşine pek rastlanmayan, daha çok romanların konusu olabilecek iki yaşlı "anne-kız" olarak yaşamaları Teréz'in onlara bu lakabı takmasına neden oldu. Yani sonuçta yürürken bile birbirine destek olan, bu narin bedenli, kostümlü şapkalı iki hanımefendi yine bu binada yaşayan Csutora nedeniyle en fazla ıstırap duyan iki insan. Köpek de bunun farkında. Dahası hanımların bu açıklanamayan korkularından da memnun. Bir

sokak köpeğinin acımasızlığını ergen bir köpeğin oyuncu hınzırlığıyla buluşturup gördüğü her yerde bu nazik hanımlara saldırıyor. Koridorun ucunda pusu kurup komşuların evden çıkmasını, yaklaşmalarını bekliyor ve alçakça bir hamleyle onların üzerine atlayıp akıllarını çıkarıyor. Bu narin hanımlar da kendilerinden beklenmeyen bir sesle, korkudan nefes nefese hem köpeği hem de sahibini yerden yere vuruyorlar. Csutora'nın ne zaman nerede ortaya çıkacağını da bilemediklerinden artık evlerine normal merdivenlerden değil, servis merdivenlerini kullanarak gelir gider olmuşlar. Yaşlı hanımefendiler de Krisztina Mahallesi'nde Csutora ve sahibi hakkında yaşlılara özgü nazik bir üslupla ve lavanta kokulu ama akla gelebilecek her türlü uyduruk bilgiyi yayıyorlar. "Düşünsenize, masonmuş ayrıca," dediklerini duyuyor bir sabah Teréz. Bir gün Csutora, sabah gezintisinden dönerlerken yaşlı hanımlar uzaktan Csutora'yı gördüklerinde, kendilerinden bir nebze daha genç, bir ihtimal altmış yaşlarındaki komşu hanıma fısıldamışlar bu bilgiyi. Ama acaba kimi kastettiler? Köpeği mi yoksa sahibini mi? Kırk Sekizliler, tatlı ama yapmacıklı bir ses tonuyla ve şikâyet dolu bir üslupla Krisztina Mahallesi'nde iddialarını yaymaya devam ediyorlar ve Teréz de belki de kendi sınıfsal konumundan kaynaklanan aşağılık bir hınçla durmaksızın onları anıyor. Csutora ise onlara karşı avcılık içgüdüsünü saklamadan, gizlemeden dile getirmeye devam ediyor. Kırk Sekizliler'e, yani bu yaşlı hanımlara karşı avantajlı çünkü dizginlenemez bir şekilde genç. Yaşlı hanımların dur durak bilmeden mahalleye yaydıkları yalanlar o kadar abartılı ki sonunda beyefendi bir gün kapılarını çalmak zorunda kalıyor. Koridor sonundaki iki odalı daire, evde hazırlanan komposto şişeleriyle, yerlerdeki fare kapanları, sehpaların üzerindeki dantelli resim çerçeveleri, cilalı, elma kokulu mobilyalarıyla o kadar eski ve zama-

nın bilgi akışına o kadar kapalı ki, sanki gerçekten de yaşlı hanımlar hâlâ Kırk Sekiz Özgürlük Savaşı'nın trajik yenilgisinin atmosferinde yaşıyor, telaşlı ve denetlenemeyen bir yaşam faaliyeti içinde, günlerini eski püskü eşyalar ve giysiler arasında geçiriyor izlenimi veriyorlar. Sanki yüz yıl önceki savaşta yaralılar için pansuman bezleri hazırlayan gönüllü hemşireler gibiler. Beyefendinin ziyareti hanımları çılgın bir hezeyana sürüklüyor. Oturuyorlar, sonra anısızın kalkıyorlar, beyefendiye oturması için yer gösterip iki elleriyle sanki bir hayaleti kovalamak ister gibi hareketler yapıyorlar, sonra sinirli bir şekilde kahkahalar atarak mesela şunları söylüyorlar: "Siz Darvas'ı tanımıyorsunuz, değil mi?" "Elbette, nereden tanıyabilirsiniz ki?" "Tamam, tamam boş verin." "Evet şömine değiştirilmedi, tanık bile gösterebilirim." Sonra sanki odaya pencereden bir bomba fırlatılmış gibi yerlerinden fırlıyor, bu sefer ayakta konuşmaya devam ediyorlar. Monologların sonu gelmiyor, heyecanla, utangaççа, abartarak, giderek çılgınca bir şeyler sıralıyorlar. Beyefendi, sonunda şaşkınlıkla ve neden geldiğini bile unutarak geri çekilmeye başlıyor. Hanımlar ise kapıya kadar peşinden gidip tek kelime etmesine bile fırsat vermiyorlar, çılgın bir kanarya gibi ötüyorlar, dantelli kanatlarını da sürekli çırpıyorlar. Beyefendi evden çıktığında alnında biriken terleri siliyor. Buraya neden ve nasıl geldiğini artık hatırlamıyor bile. Sonra birden Csutora'yla ilgili barış yapmaya geldiğinin ayrımına varıyor. Kırk Sekizliler ha? Bu evdeki herkes çıldırmış, burası kesin! Başını sağa sola sallayarak koridordan evine doğru yürüyor. Acaba bu durum sadece bu evden ibaret değil mi diye düşünüyor. Acaba artık fazlasıyla olgunlaşan bir uygarlıktaysak ve bu uygarlık artık ancak birtakım baskılarla ayakta kalabiliyorsa, sonunda herkes biraz çıldırmaz mı? Bu soruya yanıt vermeyi fazla cüretkâr buluyor. Ha, bir de postacı var, Csutora'nın hiç havla-

madan ikaz etmeye falan gerek görmeden ayak bileğinden ısırdığı postacı. Bu iyi kalpli şişman adam, Csutora'nın sinsi saldırısı karşısında o kadar şaşkına dönüyor ki, tazminat falan istemeyi de akıl edemiyor. Ve eğer şimdiye kadar okuyucunun sabrını kötüye kullanmış olmaktan çekinmeyecek olsak, Csutora'nın dışarıdaki gezintiler esnasında yaşananları da anlatabiliriz, mesela Attila Sokak'taki marketlere, Teréz'in sokak gezintileri esnasında uğradığı bakkala köpekle birlikte gidebiliriz. O marketin sahibinden, Buda Yakası sakinlerini alkalik temizlik maddesiyle ilk tanıştıran kişiden, sonra karısıyla birlikte Floransa'ya gezmeye giden ve yolda sıra dışı deneyimler kazanan ilerici, kasketli bakkaldan bahsedebiliriz. Ama herhalde bu artık başka bir romanın kapsamına girer ve dağınık bağlamlar nedeniyle bir edebiyat eseri olma sınırlarını da aşar.

Hayır, oralara kadar gitmeyelim, evin içine, yani sınırları belirlenmiş ve büyüklüğü belli alana geri dönelim. Dünyanın sürekli ve hızla değişim içinde olan bu hareketliliği çoğu kez insanın başını döndürüyor. Bildiğimiz bu küçük adada kalalım ve hayatın burada alışkın olduğumuz şeklini yaşayalım. Özellikle şu aralar dışarıda yaşamın nasıl cereyan ettiğini hiç unutmadan: Csutura'nın sahibi o yıllarda, savaştan sonra, Berlin banliyösündeki evinden, yeleğinin cebine özenle yerleştirdiği pusulası olmadan ayrılmayan eski tanıdığını düşünmeden edemiyor bu aralar. Pusulasızsak adadan ayrılmamak lazım. O kadar uzağa gitmeden adada haftada iki kez hep karşılaştığımız Bay Bloch'u alalım. Neredeyse iki metre boyundaki, yoksul görünüşlü, kapıdan girerken yaşlı bir deve gibi kel başını yana eğerek, "*How are you,*"[1] diye selam veren ve hemen arkasından da, "*I'm quite well, thank*

1. (İng.) Nasılsınız? (Ç.N.)

you,"[1] diye yanıt veren İngiliz'i konuşalım. Çok yoksul ve çok yaşlı, onlarca yıldır da dünyayı dolaşıyor. Aslında Phileas Fogg'a da çok benziyor, paraya hiç önem vermiyor, İngiliz olmasına rağmen aynı zamanda Katolik olan bu adamın tek amacı ülkesinden uzaklarda, yabancı ve "barbar" şehirlerde oranın yerli halkına örnek bir İngiliz ailesinin yaşamını tanıtmak. Bu aile de adıyla sanıyla Mr. Wood, karısı Mrs. Wood çocukları Emily, Mary, John ve Henr. İlginç bir aile bu. Çok ilginç bir aile. Mr. Wood yoksul, Mrs. Wood ise aksine zengin. Çocuklar iyi terbiye almış. Mr. Wood evladı John'dan daha güçlü, öte yandan geçenlerde onları ziyarete gelen Mr. Smith'den de daha genç. Mr. Smith onlara misafir olarak geldiğinde ahşap sandalyeye oturup övgüyle bahsedebileceği Bay Wood'un kumaş paltosu dururken demir, çelik ve nikel kullanılarak imal edilen odadaki sıcacık şömineyi övüyor. Beyefendi, Mr. Bloch'a Mrs. Wood'un kocasına ihanet edip etmediğini sormaya can atıyor. Ama bunu sormaya cesaret edemez ve Mr. Bloch'a asla böyle bir şey sorulamayacağından da emin. Mr. Bloch'un karakteri, böyle bir şey olsa bile bu olayın yaşanmış olabileceği bir İngiliz ailesine dair bilgi vermeye hiç de uygun değil. Olmuşsa bile ki olması şüpheli, çünkü Mrs. Wood'un iki eli, iki ayağı, iki gözü, iki kulağı, on el parmağı, on ayak parmağı var tabii ama başka da bir şeyi yok, yani en azından Mr. Bloch'un bildiği kadarıyla. Emily ve Mary bazen dolaşmaya çıkıyorlar, o saatlerde John ve Henry de derslerini hazırlıyor. Mr. Wood işinsanı, akşamları evinde gazetesini okuyor. Bu yıllardır böyle, bazen evde lambaları açar, bazen de kapatırlar. Bazen masanın sandalyeden daha büyük olduğunu fark ederler, ki bu hem Wood'lar

1. (İng.) Çok iyiyim, teşekkür ederim. (Ç.N.)

için ve hem de Mr. Bloch'un yaşamında önemli bir keşif. Csutora için Mr. Bloch tadına bakılması gereken iyi bir lokma çünkü kokusu var. Herhalde bu yaşlı, Püriten bir İngiliz'in kokusu ama olsun, Csutora onun paltosunun kollarını ve pantolonunun paçalarını dişlemekten büyük bir haz alıyor öte yandan keten masa örtüsünü ve bakır kül tablasını ısırmaktan pek hoşlanmıyor. Bütün bunların ardından Mr. Bloch ansızın uzun değerlendirmelerin neticesinde ulaşıldığı belli olan sürpriz, "*The table is bigger than the chair, isn't it*?"[1] sorusunu sorduğunda, Csutora kuyruk sallayarak ve yüzünden mutluluk saçarak dikkat kesiliyor. Csutora, Bay Bloch'un dudaklarından dökülen sözcüklere dişlerini göstererek gülüyor; masanın sandalyeden daha büyük oluşu, kahvenin süt, şeker ve kahveden yapılması öyle keyiflendiriyor ki onu, akıl alacak gibi değil! Her şeye hazır bir gülümsemesi ve bir de açıklaması olan zavallı Mr. Bloch'un eğer kendisine, "Peki ama bu dünya neden ibaret?" sorusu yöneltilecek olsa nasıl yanıt vereceğini bilemiyoruz, belki şaşkınlıktan unutacak gülümsemesini bile. Csutora gözle görülür bir şekilde Mr. Bloch'un gülümsemesini seviyor. Bu etten, kemikten ve sinirden oluşan yüz ve masmavi gözler o güzel gülümsemeyle aydınlanıyor. Aile yaşamının sıcaklığını Mr. Bloch nedense ideal Wood çiftinin evinde geçirmiyor, kim bilir bunun bir nedeni olmalı. Belki yeteri kadar bilgeydi, belki de bir başka bildiği var. Ne olursa olsun, şurası bir gerçek ki, Csutora her defasında Mr. Bloch evden uğurlanırken onu kapıya kadar geçiriyor, kuyruk sallayarak vedalaşıyor, bu sırada Bay Bloch başını sallayarak, şefkatle kendisinin tüyden, kandan, etten ve kemikten yapılmış bir *dog* olduğunu, görevinin evi koru-

1. (İng.) Masa sandalyeden daha büyük, öyle değil mi? (Ç.N.)

mak olduğunu, bu insanların en sadık dostu olduğunu, bunu *fourth lesson*'dan[1] da bildiğimizi anlatıyor. Mr. Bloch haftada iki kez vedalaşırken Csutora'ya bunları İngilizce olarak, yavaş bir ses tonuyla ve ona doğru eğilerek söylüyor. Tavrından bir yanıt beklediği de anlaşılıyor. Csutora ise asla tek bir ses çıkararak bile yanıt vermiyor. Beyefendi de köpeğini eleştiriyor elbette, bu koca dünyada İngilizce bilmeyen sefil bir Macar köpeğin hali ne olur, eğer lisan öğrenmede başarılı olsa ileride ABD'de şerif bile olabilir. Durum ümitsiz, bu salak köylü köpeği asla İngilizce öğrenemeyecek, bu artık kabul edilmesi gereken bir gerçek. Mr. Bloch'un da düşüncesi bu olmalı, Csutora bu koca dünyada bir baltaya sap olamayacak.

1. (İng.) Dördüncü ders. (Ç.N.)

Analiz

Belki de her şeyin başlangıcı şu: Bir gün taşralı ve köpeklerden anladığı çok belli olan bir beyefendi şöyle diyor: "Çook ilginç bir köpek." "O"yu kasıtlı olarak uzatıyor. Ardından da keyfî olarak vurguyu değiştirmekten rahatsız olmuş gibi birden duraksıyor. Sırtında üniforması, elinde bir çay fincanıyla bir taşralı zarafetiyle otururak şaşkın bir şekilde Csutora'yı seyrediyor. Köpek de neredeyse üç gündür hiç ara vermeden havlıyor. "Kusuruma baaakmayın haanımefendi," diyor yine "a"ları uzatarak, kendini zevkle dinlettiriyor, "ama şunu söylemeliyim ki, ben hayatımda böyle bir köpek görmedim, çook ilginç..." Ağzı da dolu. Csutora o zamanlar hep yaptığı gibi şöminenin gerisindeki köşesine mevzilenmiş. Yabancı biri geldiğinde ya da birinden azar işittiğinde, dışarı çıkmak istediği halde gezmeye götürülmediğinde, birilerinin konuşması hoşuna gitmediğinde hep gidip saklandığı yer orası. Köşeye yerleşiyor ve yeşil fayansların gerisinden sadece kafasını çıkarıp kısa molalar vererek sürekli havlamaya başlıyor. Misafirimiz, ki kendisi kısa süren taşra yaşamında köpeklerle çok haşır neşir olmuştur, bu aralıksız havlamayı bir doktorun hastasının akciğerlerini dinlerkenki dikkatiyle izliyor. Başını biraz yana eğmiş, kaşlarını çatmış, iyice konsantre olmuş. Kafasını

sağa sola sallıyor. "Bu köpekte büyük bir öfke var," diyor. "İnanılmaz bir öfke. Kaç aylık oldu bu köpek şimdi? Yedi falan mı? Harika..." Elindeki çay fincanını masaya bırakıyor, çay fincanını masaya bırakması odadakilerde bir rahatlama yaratıyor çünkü ne zamandır fincanı kocaman elleri arasında tutarken bir taraftan da yine taşralı tarzıyla elini kolunu sallayarak bir konferans verir gibi bir şeyler anlatıyor. Olguları kendi doğal süreçleri içinde tanımlayarak, bir uzman nasıl konuşursa öyle konuşuyor, bu ise bir tür ürküntü yaratıyor. Lafa başlarken, "Bu köpek kesinlikle Puli cinsi değil," diyor. "Belki annesinin genlerinde biraz Puli kırma olabilir çünkü baş kısmı, evet, her ne kadar biraz uzun ve olması gerektiğinden daha az tüylü olsa da tartışmasız Puli cinsi köpeklere özgü. Ancak göğsündeki o beyaz leke, kuşku uyandırıcı ama zaten kesinkes söyleyebiliriz ki, bu imkânsız. Puli ya beyaz ya siyah olur, tamam kısa sürede kırlaşır tüyleri, o da doğru, ancak bunda olduğu gibi renkli lekeleri olmaz, eğer varsa onu kısa sürede 'devre dışı bırakmak' gerekir." Aynen böyle diyor: "Devre dışı bırakmak." Bunu söylerken elbette ilkesel bir nedenle çok uç tedbirleri de almayı normal karşılayan bir uzmanın duygusal acımasızlığı içinde bu tür bir "hata"yla, doğan köpeğin itlaf edilmesi gerekliliğini kastediyor. "Ancak hani postundaki beyaz lekeyi dikkate almasak bile, görüyorsunuz bu köpeğin gövdesi Puli cinslerine göre çok daha yüksek hacimli, bacaklarının ne kadar kaslı ve güçlü olduğunu dikkate alırsak daha da büyüyeceği kesin. Belki de bir gün Komondor cinsi köpekler gibi olacak cüssesi. Bunu kimse bilemez ama belki de bir süre sonra büyümesi duracak. Sonuçta yetişkinliğe ulaştığında büyük bir köpek olacağı kesin. Yürekler acısı bir kırma ve herhalde bu karışımda bir nebze Puli geni de yer almış ama hepsi bu kadar. Elbette bu tür melez Kuvasz cinsleri genellikle popüler

olur, çünkü cins köpeklere göre çok daha akıllıdırlar. Bu tür cinsler arası karışımlar köpekleri daha zeki hale getiriyor, bunu biliyoruz ama karakterlerini de olumsuz etkiliyor. Yani şu söylenebilir ki, bu tür melez köpekler hem daha zeki hem de daha oyuncu olurlar ama fazlasıyla sinsidirler. Sadakat nedir bilmezler, ısırırlar, hatta, yeri gelince sahiplerine bile isyan edebilirler, ki malum, bu da bir köpeğin yapabileceği en büyük alçaklık olur, yani insanlar dünyasında bir evladın babasını öldürmesi gibi büyük bir alçaklık, belki ondan da büyük bir adilik. Yani Kuvasz karışımları genellikle böyledir. Şimdi gelelim bu önümüzde duran, şöminenin gerisinden bize dişlerini göstererek hırlayan örneğe. Uzmanın anlatmak zorunda kaldığı gerçek, hayatı boyunca bu kadar öfkeli ve bu kadar inatçı bir köpek yavrusu görmediği. Bakın şuna, neredeyse insanlar korkacak şu sebepsiz bir şekilde hırlayan, dişlerini gösteren köpekten. Şöminenin arkasında hırlıyor, ısıracak gibi çenesini açıyor, samimi bir şekilde söylüyorum, böyle bir şey bir kez gördüm, o da sinemada, filmin adı da *Şeytanın Köpeği*'ydi. Bakın bakın, pembe dişetleri görününceye kadar ağzını nasıl geriyor, o uzun köpekdişleri nasıl ortaya çıkıyor! Bembeyaz, ustura gibi keskin o dişler. Gözleri duyduğu nefretten ışıl ışıl olmuş, bakın nasıl uluyor, çok değil, biraz sonra sanki birinin üzerine atlayıverecek. Bu köpeği birilerine verip kurtulmak en iyisi çünkü bu hayvan kızgın ve sinsi, var böyleleri, günün birinde sebepsiz bir şekilde hanımefendiyi ısırabilir, böylelerine asla güvenmemek lazım, itlaf etmek en iyisi aslında. Sıcak yuva, sıcak yemek değil onun hakkı. Çook ilginç..."

Böyle konuşuyor, cümlelerde sessiz harfleri uzatarak, biraz monoton bir şekilde ama anlattıklarında ve değerlendirmelerinde samimi olduğu hissi de uyandırarak; o an orada olanların her biri duyduklarından ve uz-

manın gelecekle ilgili tahminlerinden etkileniyor çünkü bunları söyleyen kişi, taşrada yalnız geçen hayatında çok konuşmayan ancak sözlerini tartan, ağzından çıkan her cümlenin sorumluluğunu üstlenen biri, hele hele köpekler söz konusu olduğunda. Csutora bile bir an durup üç gün süren ulumasına ara verip dikkat kesiliyor, korunmalı bir yerde olmasına rağmen yine saldırıya hazır bir şekilde tetikte duruyor ama daha yavaş bir sesle hırlıyor. Sonra bir süreliğine de olsa tamamen susuyor. Köpekler zaten çevrelerindeki insanların kendileri hakkında konuştuklarını, bu konuşulanlar doğrudan kendilerine yönelik olmasa bile kesinlikle bilirler. Csutora da şimdi pür dikkat. Sonra da sanki nihayet her şeyi kavramışcasına, yüksek sesle ağlar gibi ulumaya başlıyor, belki de sadece annesinin, kıyıdan köşeden birazcık Puli cinsi olmasına alınmış, çünkü bu durum bir köpek yavrusu için kuşkusuz acı verici ve aşağılayıcı ama belki de melez geçmişinden, acımasız ve güvenilmez karakterinden bahsedilmesi ağrına gitti. Şikâyet eder gibi uluyor şimdi, bu tavır ergenlik çağına ulaşan, kendilerine acımayı çok seven ikiyüzlü çocuklara özgü bir tavır. "Sırtından kırbacı eksik etmeyin bunun," diyor uzman ve bir daha köpek hakkında tek bir kelime bile etmiyor.

Evde kırbaç yok elbette ve Csutora da havlamaya devam ediyor günlerce, özellikle de beyi gördüğünde. Her şey böyle başlıyor işte. Beyefendinin aklından şu düşünce geçiyor: "Herhalde ona karşı bir suç işledim." Hanımefendiye de anlatıyor. "Bu köpek benden neden nefret ediyor, bunu biliyor, belki karakterimde bir kusur sezdi, belki de benim onu dost olarak kabul etmem için kendi kendimle mücadele ettiğimi fark etti, şimdi de bu nedenle benden nefret ediyor, beni reddediyor." "Aptalca bir düşünce bu," diyor hanımefendi ve yargısında ciddi. "Bu köpek az yemek yiyor, dışarıya dolaşmaya çıktığı-

mızda da keyifsiz. İki nedeni olabilir ya vicdan azabı çekiyor ya da bağırsaklarında solucan var." "Solucan," diyor beyefendi heyecan ve sevinçle, "evet olabilir." Köpeğe dikkat kesiliyorlar. Evde herkes sevinçli şimdi, belki de Csutora'yı canından bezdiren şey solucanlar. Bu ihtimal çok mantıklı ve o yıllarda herkes biliyor ki, köpeklerin zaman zaman bağırsaklarında onları rahatsız eden solucanları olabilir. Bu moda bir hastalık, aynen insanlardaki apandisit rahatsızlığı gibi. Beyefendi "vicdan azabı" konusuna girmek bile istemiyor. Daha sonra da göreceğimiz gibi, bunun açıklayıcı bir nedeni de var. Ama her zaman olduğu gibi, bu kez de kadınların yaşamın ortaya çıkardığı sorunlarla ilgili bilgi ve enformasyonlarının daha temele dayalı olduğu anlaşılıyor çünkü dikkatli ve kararlı denetim ve gözlemler sonucunda Csutora'nın keyifsizliğinin nedeninin solucanlar olmadığı ortaya çıkıyor ve hayvanın iştahsızlığı ve çevresine karşı öfkesi de kademeli bir şekilde artıyor, bu öfkenin hedefinde de tartışılmaz bir şekilde beyefendi var. Sonunda tam da artık ev halkı arasında Csutora'yı köye göndermenin, temiz havada ve serbest bir ortamda sinirlerini yatıştırmanın belki de iyi bir çözüm olacağı tartışılmaya başlanmışken, bir gün Teréz banyoda küvetin arkasında beyefendinin tamamen yırtılmış, parçalanmış eski bornozunu buluyor ve bu olgu da vicdan azabı tezini güçlendiren bir olgu. Csutora oldukça çaba harcamış ve eski bornozun yan tarafını dişleriyle parçalayarak, ders kitaplarındaki *Kogutowits* atlası boyutlarında Büyük Macaristan haritası şekillendirmiş ve atlas üzerinde belki de en iyi bölüm Lika-Kırbava bölgesindeki Karst yöresi olmuş. Paçavraya çevrilen bornoz o kadar vahşi ve obur bir parçalama eyleminin kurbanı olmuş ki, Teréz tam bir sessizlik içinde, ki bu sessizliğin dramatik etkisi en ciddi iddianameden daha ağır, suç kanıtını Csutora'nın önünde

tutarak hayvana gösteriyor. Csutora, bir suç eyleminden sonra gizlenme, saklanma döneminin nihayet sona ermesi sonucu zanlının her şeyi itiraf etmesi gibi, birden rahatlıyor ve kendinden geçerek havlamaya başlıyor, ardından da kanıtın ağırlığı karşısında başını yere eğerek, sanki, "Evet, onu yapan bendim," der gibi kesik kesik havlıyor. Rus katiller der böyle: "Evet, abi, bendim, şimdi yüzüme tükürebilirsin, korkma hakkındır, anneni babanı öldüren kişi işte benim çünkü şeytana uydum, uğursuz arzularımın kurbanı oldum, insanlığın en dibi, en adisi benim, tükür yüzüme, ne yapsan yeridir, tekmele, acıma ben acınmaya layık değilim." Tabii bu işin en kolay yanı. Beyefendi haberi duyunca rahatlamış. Oh, köpeğin nefret ettiği şey iyi ki sahibinin karaktersizliği değil, yaptığı şey sadece parçalara ayırdığı bornozun sahibine haftalardır havlamaktan ibaret, ki bunun da nedeni iyi bir ruhun bu durumda hissedeceği vicdan azabının yarattığı rahatsızlık. Gerçekten de o günden itibaren, yani Csutora'nın öfkesini tamamen kustuğu günden itibaren köpek yine sevimli, oyun oynamaktan hoşlanan, hiç de kıvrak olmayan Kuvasz cinsi köpeklere özgü hantal bedeniyle sahibine kurlar yapan bir hayvana dönüşüyor ama arada bir, eğer yine suçu aklına gelirse sahibine hırlamaktan geri kalmıyor. Hanımefendi ise kendi çevresinde olayı anlatıyor, kendi geliştirdiği vicdan azabı teorisinin haklı çıkmasıyla gurur duyuyor.

Csutora'nın sahibinin bornozuyla ilgili neden bu kadar derin bir vicdan azabı duyduğu hiç aydınlatılamayan bir sır olarak kalacak. Bir yavru köpek başka durumlarda gönül rahatlığıyla yapabildiği bazı şeyleri, bazı durumlarda neden yasak ve suç olarak görüyor? Sahibinin evde kullandığı eski bornoz neden onda bu kadar derin bir vicdani sorun yarattı? Kimse ona mobilya ve koltukları, yastıkları ya da kitapları kemirirken bile karışmamışken,

yasaklamamışken, neden tam da bornozu parçalarken böylesine bir vicdan azabı çekti? Kaldı ki o yasak kelimesine bile yabancı, bin yılların benliğine yerleştirdiği özgürlük duygusuyla evin içinde dört döner, istediği şeyleri gönül rahatlığıyla yapar. Neden tam da bornoz bir farklılık yaratı? János Vitéz[1] kitabını ya da hanımefendinin ayakkabılarını parçalarken, oturma odasındaki iki yastığı dişleriyle delik deşik ederken veya Lehmann adındaki İngiliz kadın yazarın *Dusty Answer* romanını sayfa sayfa koparıp dağıtırken neden bunlar için benzer bir duygu yaşamadı? Hatta o zamandan beri de önüne çıkan dişlenebilecek her şeyi neşe içinde kemirmeye devam ediyor ki bu faaliyeti ev halkı tarafından üzerinde konuşulmaksızın kabul de görüyor, öyle ya sütdişleri henüz dökülmüş, yenileri çıkıyor ve yavrunun bir şeyleri kemirmeye ihtiyacı var. Bütün bunlar böyleyken neden sahibinin, üzerine bir harita işler gibi itinayla dişleyip parçalara ayırdığı bornoz benliğinde farklı bir tepki yarattı? İşte beyefendi ve köpek arasındaki bu son derece ilginç uzaklaşma böyle başlıyor. Şimdilik sadece köpek tarafından belirgin olan tavır, ileride trajik ve telafi edilemeyecek sonuçlara da neden olacak. Beyefendi kendince köpeğin tavrını haklı göstermeye, onu bir şekilde anlamaya çalışıyor çünkü biliyor ki, en çok nefret ettiğimiz kişi, ona karşı haksızlık ettiğimiz kişidir. Davranışlarıyla köpeği ikna etmeye çalışıyor, tüm yaptıkları unutulmuş, günahları artık affedilmiş hatta keyfi nasıl isterse, istediği şeyi kemirebilir, o da bunun farkında ve bebeklik döneminden beri çok sevdiği uğraşı sürdürüyor, mürekkep kokulu kâğıtları, kitapları dişleriyle parçalara ayırıyor. Özellikle de kitaplığın İngiliz yazarların bulunduğu kıs-

1. Sándor Petőfi'in 1844'te yazdığı, 27 bölümden oluşan epik şiiri. (Y.N.)

mını hedef alıyor ve beyefendi de bu konuda hiçbir engel çıkarmıyor. "İstediğin kadar yazar kemirebilirsin," diyor davranışlarıyla. Wellsen'in kitapları böylece öğütülüyor ama Dickens'ın eserleri ilginçtir ki hoşuna gitmiyor, kemirme yarıda bırakılıyor. Elbette herkesin zevki başkadır ancak yine de en büyük zevk halıları didiklemek. Bu iş kolay da çünkü önüne konulan kemiği ya da oyuncağı dişlerinin arasına aldığında, ısırma işlemleri arasında yoldan çıkıvermek an meselesi, aynı insanların da zayıf anlarında yoldan çıktıkları gibi, sonra da aklı başına geldiğinde kemirilen halıdan başını kaldırıp şaşkınlıkla etrafındaki insanlara bakıp kuyruğunu indirip başka tarafa yöneliyor.

Yani bir taraftan da arada sırıtır gibi etrafını süzmese aslında bu kemirme işini çok da büyütmek gerekmeyecek. Aradan haftalar geçti, Csutora giderek işledikleri günahları böbürlenerek, bir tür gurur duyarak anlatan ve bu kuşku uyandıran davranışıyla günahlarından temizleneceğini sanan can sıkıcı insanlara benzemeye başlıyor. Bu köpek masum ve iyi niyetli bir mahluk ve eğer nedensiz bir şekilde homurdanmaya başlamışsa bunun arkasında mutlaka bir tür vicdan azabı yatıyor olmalı. Bu şekilde kendi kendini suçluyor, davranışıyla kendisini ifşa ediyor, hatta ihbar ediyor. Böyle davranmaya başlamasının üzerinden birkaç gün geçtiğinde de banyo küvetinin ardından ya da şöminenin gerisindeki köşeden parçalanmış bir şapka ya da artık kullanılamaz hale gelmiş bir şemsiye iskeleti çıkıyor. Eğer o kendini suçlamasa, çirkin davranışlarıyla, başkasına hırlayarak, homurdanarak, dişlerini göstererek tatsızlık yapmasa, kimsenin ortadan kaybolan şapka veya şemsiye nedeniyle onu suçlaması söz konusu bile olmayacak aslında. "Bana bak," diyor sahibi sık sık ona, "istediğin kadar suç işle, dişle, gizli gizli kemir ama asla konuşma, itiraf etme, sus! Samimi-

yet iyi bir çözüm değildir. İnsanlar bıkar bundan. İnan bana, ben de denedim onu ama olmuyor. Kimse samimiyete dayanamıyor. Sonunda insan içine kapanıyor, kötü niyetli birine dönüşüyor, sır vermiyor, samimiyet falan hak getire! Yani kemir istediğin kadar ve hiç sesin çıkmasın. Tamam, biliyorum, bu hiç de asil bir davranış değil ama ne yapalım? Hayat da böyle işte, asalete artık prim vermiyor. Sen kendin kemirmekten vazgeçemiyorsun diye çevreni de bu kadar rahatsız etmen anlamsız. Kemir ve sesini çıkarma!" Ama Csutora, Rus karakterlere benziyor ve hep kendini suçluyor. Evde zaman zaman onun homurdanması yankılanıyor, bazen de gerçekten görüntüsü ve davranışları ürküntü verici, dişlerini gösteriyor, tanıdık tanımadık demeden herkese hırlıyor. "Ne kadar keyifsizsin, sıkıcı bir Rus edebî karakter gibi," diyor ev halkı bu durumda köpeğe.

İşte birinden soğuma dediğimiz şey hep böyle başlar. Birinin karakterinde önce bazı hatalar görürüz, sonra farkına bile varmadan alttan alta uzaklaşırız, ardından birden onu karşımıza aldığımızı, hatta düşman olduğumuzu anlarız. "Belki gerçekten de hastadır," diyor beyefendi ve bir gün tereddüt içinde ve insanlardan nefret eden keyifsiz Csutora'yı aşı bahanesiyle veterinere götürmeye karar veriyorlar. Hanımefendi telefon rehberinden bulduğu hiç tanımadıkları bir veterinere götürüyor köpeği ve geri dönmeleri de saatler alıyor. Veterinerlerle de durum aslında saat tamircileriyle olduğu gibi, yani onlara bir işiniz düştü mü ancak saatler sonra ellerinden kurtulabilirsiniz, dahası onlara emanet ettiğiniz hayvanlara ne yaptıkları da hep bir sır olarak kalır. Daha sonra hanımefendinin anlattığı gibi, veteriner macerası, daha veterinerin kapısında Csutora'nın kaçmasıyla başlayacak. Orada çalışanlar, hanımefendi, ilgisiz bir mahalle sakini ve postacının on beş dakika kadar süren kovala-

macısı sonrasında Csutora yakalanabilecek. Merdivenlerde süren koşuşturma sonucunda Csutora'yı merdivenlerin dibinde yakalayıp hanımefendinin kucağına bırakan da postacı olacak. Sonra da artık hiç de hafif olmayan gövdesini kurtarmak için bacaklarını kafasını o tarafa bu tarafa sallayan, bas bas bağıran köpeği, hanımefendi üçüncü kata kadar kucağında taşımak zorunda kalıyor. Bütün bu olup bitenleri biraz da neşeyle izleyen veteriner ise hayvan sağlığından çok edebiyatla ilgilendiğinden, modern yazarların yanı sıra bu satırların yazarının bazı eserlerini de bildiğinden Csutora'dan çok hanımefendinin eşiyle ilgileniyor. Özellikle de bu çağda edebiyatla ilgilenen bir yazarın bu işten geçimini sağlayıp sağlayamayacağı üzerine sorular yöneltmekle meşgul. Hanımefendi de veterinerin yazarın gelir durumunu öğrenmeye yönelik heyecanını biraz soğutup eşinin geçim için Homeros zamanında olduğu gibi şehirlerin meydanlarında yiyecek karşılığında şarkılar söylemek zorunda kaldığını söyleyip buradan da yavaş bir şekilde hayvanla ilgili sorular sormaya geçiyor: Mesela veteriner ne düşünüyor, hayvanların ruhları var mı? Ve eğer varsa hayvan ruhu da zaman zaman bir tür sıkıntı yaşayabilir mi? Uzman veteriner sorular karşısında önce net bir yanıt vermekten kaçınıyor, biraz da bir şeyler yapmış olmak için hayvanı kuduza karşı aşılıyor. Sonra da, "Belki de hayvanlar da ruha sahiptir ama şurası kesin ki bu hayvanın payına çok düşmemiş," diyor. Veterinere göre böylesi kavgacı, havlayan, uluyan ve üstüne üstlük asil bir türe de bağlı olmadığı belli hayvanlarla çok uğraşmak zaman kaybı. "Evet, evet, şimdi öteki meseleye geri dönersek, bir makale için gazeteler acaba ne kadar ödeme yapıyorlar?" Böyle iki cümle arasında asıl merak ettiği soruyu sorarken bir yandan da Csutora'nın karnına iğneyi batırıveriyor. Hanımefendi de sinirli bir şekilde, "Kuduz bir atın tedavisi

için ödenen paradan daha az para veriyorlar," diyor. Sonra da korkusundan olacak, sesini kesiveren ve bir çocuk gibi inleyen Csutora'yı kucağına alıp eve dönüyor, veterinerleri, hayvanların ruhlarının olup olmadığı sorusunu, Csutora'nın yaşadıklarını anlatan uzun bir nutka başlıyor.

Csutora yastığında tostoparlak, ışıldayan gözleriyle etrafını kolaçan ediyor. Kendini iyi hissetmediği her halinden belli ve zaman zaman başını kaldırıp sanki olup bitenleri doğrularcasına, kendisine ne kadar kötü davranıldığını söylemek ister gibi üzgün bakıyor. Aşıdan olsa gerek, öğürüyor, kusmaya çalışıyor, o kadar kötü ki, iki gün boyunca Csutora'yı sadece yumurta ve konyakla beslemek zorunda kalıyorlar. Sonra kim bilir hangi tedavi amaçlı öneriye dayanarak, hanımefendi yavru köpeği şehrin merkezindeki köpek banyosuna götürüyor. Hiç tereddütsüz Csutora, sabun köpüklerinin hissedildiği havası buğulu ve köpek kokulu salona girdiğinde, derisi ve tüyleri ıpıslak ve bu nedenle titreşen bir Foxi'ye sevinçle yaklaşıyor. Foxi zaman zaman isterik bir şekilde vücudunu o tarafa, bu tarafa doğru dakikalarca silkeleyerek tüylerindeki sulardan kurtulmaya uğraşıyor. Sanki elektriğe kapılmış gibi o anlarda. Pek çok köpeğin kokusuyla dolu bu ortamdan Csutora çok hoşnut ancak onun bu keyfi, çalışanlardan birinin yıkanmaya hazırlanan köpekler için normal işlemleri yapmaya başladığı âna kadar sürüyor. Çenesinin bağlanmak istemesinden fena halde rahatsız oluyor ve kötü bir şeyler olacak şüphesiyle kaçmaya uğraşıyor. Kesik kesik havlıyor, bir yandan da hanımefendinin eteklerinin arkasına sığınmaya çalışıyor. Tüm bunların bir yardımı olamayacağını anlayınca da karşı saldırıya geçiyor: Öyle büyük bir öfkeyle saldırıyor ki, sadece köpeği banyoya hazırlamaya çalışan görevli ve nöbetçi veteriner değil, salondaki tüm köpekler de dehşete düşüyorlar. Biraz önce ıslaklığının derdine düşen Foxi,

tüyleri diken diken olmuş bir melez köpek ve bir av köpeği soluklarını tutarak Csutora'yı izliyorlar. Csutora'nın protestosu sanki diğer köpekleri de içinde bulundukları acınası durumun ağırlığı konusunda bilinçlendiriyor, hep birlikte ulumaya başlıyorlar. Meydanlarda heyecanla kalabalığa ajitasyon konuşması yapan bir hatip gibi, şimdi Csutora hayvanların katlanmak zorunda kaldıkları sınıfsal baskıları ulumasıyla anlatıyor, ne kadar aşağılandıklarını, üst sınıflar tarafından acımasızca sömürülen köpeklerin çektiklerinin bir kader olmadığını haykırıyor. "Lanet olası mahlukat!" diyor çalışan eleman başını sağa sola sallayarak ama elbette Csutora o kadar kolay kurtulamaz. Elbirliğiyle yakalanıyor, karga tulumba edilip ağzı bağlanıyor ve sıcak banyo suyunun bulunduğu varile batırılıveriyor. Csutora sadece bir an için varile batırılıyor, kafası sadece bir anlığına suyun içinde ama bu kadarı bile yetiyor, görevlinin sabunu eline almak için yana döndüğü saniyeler içinde Csutora, kendisini tutan ellerden kurtulup bodur vücudundan umulmayacak bir sıçramayla suyun içinden kendini yukarıya fırlatıyor ve görevlinin omuz yüksekliğini aşıp zemine atlıyor ve bir hışımla ıslak tüyleriyle koşarak salonu birbirine katıyor. Bir yandan da üzerindeki suyu silkelemeye çalışıyor, uluyor, havlıyor dört dönüyor, önüne çıkan ve dehşet içinde kaçmaya çalışan insan olsun, hayvan olsun, kimseyi dikkate almıyor. Davranışları o kadar kontrolsüz ve tahammül edilemez ki, böyle bir ortamda yıllardır çalışan, banyo istemeyen huysuz köpekler konusunda çok deneyimli görevli bile, bu köpeğin yıkanmaya asla uygun olmadığını söyleyip onları kapı dışarı ediyor. Ipıslak bir şekilde, çalışanların öfkesiyle aşağılanmış bir durumda ve olup bitenleri kınayan köpeklerin birbirlerine üstün gelmeye çalışan havlamalarının yarattığı kaos içinde orayı terk etmek zorunda kalıyorlar. Eve vardıklarında hanımefendi

ve köpek öfkeli bir şekilde birbirlerinin sözünü keserek kendilerine nasıl kabul edilemez bir düzeyde hakaret edildiğini beyefendiye anlatıyorlar. Csutora günlerce havlıyor. Biri tesadüfen banyoda musluğu açsa öfke krizleri geçiriyor. Durum dayanılmaz. Yavaş yavaş ev halkı, genel hatlarıyla da olsa evde birtakım kuralların uygulanmasının kaçınılmazlığı üzerine fikir alışverişine başlıyorlar. Henüz bir karara varmadılar elbet, ancak beyefendi bir gece Csutora'yı gizlice hayvanat bahçesine götürüp orada bırakma fikrini bile dile getiriyor.

İşte durum bu kadar kötüyken bir gün bir misafirleri geliyor. Çok da genç olmayan, bu kızıla çalan sarı saçlı hanıma göre köpeğin ciddi kaygıları olmalı. Bu köpeğe içinde taşıdığı birtakım *kompleksler* rahat vermiyor. Misafir, Krisztina Mahallesi'nin etrafındaki tepelerden birinde oturuyor. İkinci kattaki evinde insanların ruhsal sıkıntılarına çare bulmakla geçimini sağlayan misafir hanıma göre çözüm psikanalizde. Dost, arkadaş kisvesi altında evlere gelip bu sıfatıyla yakınlaştığı ev ahalisi üzerinden analizlere başlıyor, Krisztina Mahallesi'ndeki yerini sağlamlaştırma peşinde. Hem Csutora hem beyefendi misafir hanımın önerilerine mesafeli duruyorlar, çünkü bu salgının tohumları dost, arkadaş dinlemez, böyle ortamlara serpildi mi boy verir sonra da al başına *kompleks* belasını. Yabancı bir binaya, odaya girer girmez mekândaki eşyaların, ağızdan dökülen sözlerin, tavır ve davranışların bile anlamı, onun varlığıyla bir anda değişir, farklılaşır. Anlatılan bir şeyi dinlemesiyle, bir canlıya bakışıyla, hanımefendi ve beyefendi kendisine Csutora'nın yaşadığı anlaşılmaz ve keyifsiz dönemle ilgili bir şeyler anlatırken altdudağını ileri uzatarak duvardaki bir noktayı dikkatle incelemesiyle, sonra, "Evet," der gibi başını sallamasıyla, öksürerek boğazını temizlemesiyle, kısa, öz bir şeyler söylemesiyle, henüz ne yapacağına karar vermemiş, şim-

dilik şikâyetleri dinleyen, aslında sorunun ne olduğunu çok iyi bilen, bu soruna çözümün ne olacağı hakkında da fikri olan; ancak karşı taraf ısrar edip istemeden bunu beyan etmeye yanaşmadığını hissettiren biri, ki bu tavrıyla şüpheci olarak bilinen beyefendi ve Csutora'dan çok daha gönlü geniş insanları bile endişelendirebilir. "Yani çok mu havlıyor?" diyor ve kendi sorusuna kendi başını onaylar gibi sallayarak yanıt veriyor. "Evet, doğal olarak havlıyor, ki bu normal, beklenen bir şey." Bir süre sesini çıkarmadan bekliyor. Sonra da hanımefendiye dönüp soruyor: "Hiç onun önünde soyunduğun oldu mu?" Hanımefendi tedirgin bir rahatsızlık içinde geçmişte neler yaşandığını hatırlamaya çalışırken, beyefendi lafa karışıp Csutora da odadayken sık sık soyunduğunu söylüyor. "Ah, evet," diyor misafir hanım, halinden memnun, "Peki, sizi bornozla da gördü mü hiç? Yani çok küçükken falan demek istiyorum, birkaç haftalık yavruyken falan." Tüm bunları ciddi bir ifadeyle ve alçak sesle soruyor. Çok önemli ayrıntılar olmalı. Devamında hanımefendi ya da beyefendi banyo yaparken Csutora'nın onları izleyip izlemediği hakkındaki bilgiyi alıyor. Kesin mi bu olumsuz yanıt? "Bir daha düşünün bakalım." Beyefendi ve hanımefendi bir daha düşünüyorlar. Arada misafir hanıma fark ettirmeden birbirlerini de süzerek gözlerini yere eğdiler. "Evet, şimdi düşünüyorum da bu mümkün, belki de olmuştur," diyor hanımefendi hızla, beyefendinin yerine de konuştuğunu hissettirerek, "ev küçük, hepimiz bir aradayız, köpek de hep bizle beraber, odadan odaya dolanır, kim bilir, belki de biri banyodayken oraya da girmiştir, kimse fark etmeden. Neden bunu sorma ihtiyacını hissettiniz?" "Yok, önemli değil aslında," diyor misafir hanımefendi gülümseyerek ama soruların sonu gelmek bilmiyor. "Yani, bornozla diyelim, sizin bornozlu halinizi görmüş olabilir mi?" "Hımm, bornozla mı?" di-

yor beyefendi, bir süre düşünerek. "Bornozla değil belki ama külotla görmüş olabilir." Evet, Csutora hem yavruluk döneminde hem daha sonraları sabahları giyinirken ya da akşam soyunurken onu külotla görmüş olabilir. "İyi de bu neden önemli?"

Önemli filan değil, misafir hanımefendi öylesine soruyor bu soruları. Salonda suskunluk hâkim. "Yani külotla gördü demek..." diyor misafir hanım, başını sallayarak, samimi olduğunu hissettiriyor. "Ama neden külotla dediniz ki? Bu kelimeyi söylemeden de durumu tasvir edebilirdiniz. Tamam, önemli bir şey değil, bir miktar teşhircilik zararlı değildir." Şimdi artık üstten bir üslupla konuşuyor. Bazen gülümsüyor, arada anlatıyor. Teréz ev sahiplerine, "Akşama erik hoşafı hazırlayayım mı?" diye sormak için odaya girdiğinde de konuyu hemen itinayla değiştiriyor. Sanki ev sahiplerinin ev halleriyle ilgili çok özel ailesel bir sırrını bildiğini hissettirmek istemiyor gibi. Narin bedeni, kızıla çalan saçlarıyla sessizce oturuyor, çevresini meraklı ve iyi niyetli gözlerle süzüyor, zaman zaman da kalın bir ses tonuyla neredeyse fısıltıyla konuşuyor. O her şeyi her zaman bilir hatta akşama neden erik hoşafı pişirilmesi gerektiğini en iyi o bilir. Dahası, eğer ev halkı, Teréz ve Csutora da dahil olmak üzere zamanında, psikanalize gitmeyecek olurlarsa bunun ne gibi sonuçları olacağını da ondan iyi kimse bilemez. Derinden gelen kalın sesiyle yavaş yavaş konuşurken biraz öne eğiliyor, onları bilgisizliklerinden ötürü hoş görür gibi gülümsüyor, sabır gösteriyor. Tüm bunları yapmasının nedeni de elbette onları cesaretlendirmek. "Söyle, rahat konuşabilirsin," sanki bakışları bunu söylemek istiyor. "İçinde tutma, dışarı at, konuş, Demek erik hoşafı. Tamam ama neden öyle, neden böyle değil. Korkma anlat." Bu tavır elbette buna henüz alışkın olmayanlar için kaygı yaratabilir, ki Csutora da işte onlardan biri. Beye-

fendi de artık zor saklayabildiği bir sabırsızlıkla konuk hanımın iyi niyet ve hoşgörü dolu konferansını dinliyor. "Şu da mümkün," diyor analizi yapan hanımefendi ve bu sözleri bilimsel bir olayı, amatörlere bir uzmanın anlatımında olduğu gibi son derece alçakgönüllü ve sabır dolu, "Yani belki de köpeğiniz küçük bir *Oedipus kompleksi* yaşıyor, bu kesinlikle mümkün. Köpeklerin sahiplerine karşı bir tür *Oedipus kompleksi* taşımaları çok doğaldır. Onlar açısından sahipleri doğadaki babaları gibi ya da ilkel kabilelerde şef gibi. Bunun böyle olduğu sır değildir. Ve hele sahipleri –hem de nedensiz ve amaçsız olmayan bir şekilde– hataya düşüp onların gözlerinin önünde, genç köpeklerinin önünde soyunur dökünürlerse hayvanda *Oedipus kompleksi* gelişir." Elbette bu sembolik bir şey. Eh, *Oedipus kompleksi* de her türlü insan uygarlığının kökeni ve nedeni olduğundan, eninde sonunda köpeğin de bir gün iki bacağı üzerine dikilip psikanalize gideceği belli değil mi?

Tabii bu son söyledikleri esprili bir giriş niteliğinde. Kendisi elbette köpeğe hâkim olan gerginliklerin ve öfkeli ruh halinin nedenlerini iyi biliyor. "Bu gizemli bir olay değil. Köpeklerin birtakım içgüdüsel arzuları vardır ve terbiye denilen şey de bunların yapay olarak durdurulması, susturulması anlamına gelir ama belki de köpeğin *hadım edilme kompleksi* var." Bunları söylerken gözleri tekrar parlıyor. "Köpeklerin çoğunun kuyruğu kesilir ve bu köpeğinki de kesik işte." Peki ama Csutora'da sahiplerinin terbiyesi nedeniyle frenlenen ne tür bir arzu söz konusu olabilir? İşte bu soruya da dört dörtlük bir cevabı var. "Her şeyden önce elbette burada söz konusu olan arzular *cinsel* arzular. Ev halkı köpeklerin ne kadar çok ve ne kadar sık kokladıklarını fark etmemişler mi? Sokakta da karşıdan bir köpek gelirse hemen birbirlerini koklamaya girişirler hem de çok belirgin bir şekilde, yani

kokladıkları yer birbirlerinin yüzü olmaz öyle değil mi? Hayvanlar çok erken bir zamanda, daha iki haftalıkken *cinsel arzularının* esiri olurlar. Şimdi ise, yani sekiz haftalıkken akıllarından başka bir şey geçmez." "Bu Csutora için de mi böyle?" diye soruyor beyefendi ürkek bir şekilde. "Sekiz aylıkken böyle dişi peşine düştün diye dört yıllık psikanaliz terapisine mi göndermem gerekiyor seni acaba?" diye mırıldanıyor köpeğe, misafir hanımefendi gülümsüyor ama bilgilerini sıralamaya da devam ediyor. Herhalde bu köpekte bir şeyi başkasına hediye etme arzusu da frenlenmiş. "İyiliği gösterme dürtüsü çok önemlidir, sevgiyi dile getirme refleksi bir tür özgürlük anlamına gelir." "Peki ama bununla ne demek istiyorsunuz?" sorusuna da, omuz silkerek ama sabırla yanıt veriyor: "Köpek dışkısını vererek sahibine karşı bir şeyleri hediye etme dürtüsünü tatmin etmek istiyor. Bu dışkı onun, onu özgür iradesiyle istediğine verebilir. Eğer bu husus baskı altına alınırsa, yani bu nazik işlemi yerine getirmesi esnasında, yatakta veya kanepede, 'Orada olmaz,' diye baskı altına alınmışsa, yani bu *spedle*'yi,"[1] (misafir hanımefendi bu kelimeyi kullanmıştı) "istediği gibi takdim edememişse, bunun yaşam boyu izleri kalır. Kaldı ki bu baskı altına alınan duygular artık çok derine de etki etmiş olabilir. Kibarlık olsun diye baskılanan *flatus*[2] karın ağrısı yapar, işte bu da köpeği öfkelendiriyor olabilir. Belki günde yarım saat birinin köpekle konuşmasının yararı olabilir." Bu kişi kendisi olamaz çünkü fazlasıyla dolu ancak bu iş için uygun olabilecek birini tanıyor. "Bir süre önce analiz seanslarına katılan bu tanıdığın kendisi de artık bu tür analizler düzenliyor ve söylemeye bile gerek

1. (Alm.) Bağış. (Ç.N.)
2. (Lat.) Bağırsak gazı. (Ç.N.)

yok ki çok başarılı." Lafının burasında öksürüyor, susuyor, anlayışla ve güven verici bir tarzda köpeğin sahiplerini süzüyor. Sorun yok. Her ne kadar beyefendi son zamanlarda biraz toplamış olsa da bunun nedeni herhalde genetik sorunlar, şişmanlamaya yatkınlık, hormonların az çalışması, fazla gıda, az hareket, fazla içki ve tembellik değil. O asıl sorunu başka bir yerde aramak gerek diye düşünüyor. Şişmanlama genellikle mutsuzluğun bir sonucu olarak üzerimize çöker. Mutsuz insanlar bedenlerinin etrafına bir yağ tabakası çekerek kendilerini dünyaya karşı korumaya çalışırlar. Ama bunun da çaresi var elbet, şöyle dört-beş yıllık bir psikanaliz kesinlikle sorunu çözecek. Bu anlattıklarını sanki onlarla alakalı değilmiş gibi sıraladıktan sonra da evden ayrılıyor.

Gelip gitmesinin ardından ise geride kalan: kargaşa ve kafa karışıklığı. Şimdi ne yapılması gerekiyor? Yapacak fazla bir şey de yok çünkü her şey üst üste geliyor. Bir konuk henüz gitmişken yine kapı çalınıyor. O da onlardan biri, çoklar, her biri dört-beş yılı psikanalize gitmiş, analize gitmeden önce kendilerini çok kötü hissediyorlarmış ve şimdi artık kendilerini neden kötü hissettiklerini tam olarak biliyorlar. Ağzınızdan, mesela "bülbül", "masa bacağı", "omlet" ya da "kaya" gibi sıradan bir kelime çıktığında haklı olarak ve size hoşgörülü bir tevazuyla gülümsüyorlar çünkü sizin mesela "masa bacağı"nın ne kadar erotik bir anlam taşıyacağını bilmemenizi normal karşılıyorlar. Analiz seanslarına katılmak istemeyen hasta kocalarını uysal bir şekilde terapiye katılmaya teşvik ediyorlar, bunu iyiliksever duygularla ve kocaları da anlamaya çalışarak yapıyorlar. Aynı hastaların yanında onlara şefkat meleği gibi anlayış gösteren hemşirelere benziyorlar. Bu tavırları herhalde, bulaşıcı bir hastalık gibi birbirlerinden ediniyorlar. Hepsi iyi kalpli, hepsi bil-

ge ve hepsi son derece sabırlı ancak Csutora hiçbirine dayanamıyor. Geldiklerinde homurdanmaya başlıyor, güvenli bir mesafeden dişlerini göstermeye devam ediyor. Sonunda sahibi kızarak azarlıyor ama bir taraftan da bu analistlere karşı içinden gelenleri tutmaması için de kışkırtıyor köpeği. Hanımefendi bu bilge ziyaretçilerin hatırına, onlar gelmeden Latince sözlüğe gömülüyor ve özellikle "e" ve "f" harfleri arasındaki kelimeleri tarıyor, karşılaştığı kavramlardan duyduğu hayret, yeni şeyler öğrenmenin sevinciyle harmanlanıyor. Elbette ziyaretçiler evdeyken, Csutora dışında kimse sesini yükseltmeye cesaret edemiyor çünkü bu psikanaliz ustalarının yüksek sesle konuşmanın ne anlama geldiğini çok iyi bildiklerinden kimsenin kuşkusu yok. Bu, psikanalize gitmek istiyor ama buna cüret edemiyor anlamına gelecek. Evet evet, onlar her şeyi başından sonuna, son ayrıntısına kadar biliyorlar. Ve geliyorlar, gidiyorlar, evden eve, mahalleden mahalleye dolaşıyor, terapiye katılıyor, terapi düzenliyor, her sabah birbirlerine, anahtarları evde unutmanın ne anlama geldiğini anlatıyor, kimin kimle ne zaman, nerede, ne yaptığını veya ne yapmadığını analiz ediyorlar. Beyefendi bazen, artık başkasıyla konuşmaya cesaret edemediğinden Csutora'yı bir kenara çekip hanımefendinin duymaması için sessizce onunla konuşmaya çalışıyor, "Sen bunları anlıyor musun?" diye ona soruyordu. "Benim de başıma zaman zaman geliyor," diyor, "garip şeyler, tamam ama oluyor işte, mesela yolda yürüyorum ya da tramvaydayım ve karşımda bir kadın duruyor, hani bilirsin, biraz sarışın, biraz siyah, on yedi yaşında ve benim aklıma bazı hastalıklı şeyler geliyor hemen. Yani mesela o kadınla birlikte gidip bir psikanaliz senasına katılalım ya da Freud'un Da Vinci üzerine yazdığı makaleleri İngilizceye falan çevirelim değil aklıma gelen. Kadınlarla nasıl olur bilirsin, biraz gevezelik etmek, sonra

bir otele gidelim falan demek. Hastalıklı düşünceler, öyle değil mi? Ama sonra bu arzuları hemen bastırıyorum, bana şantaj yapar diye korkuyorum ya da ondan bir hastalık kaparsam diye paniğe kapılıyorum veya bir de âşık olursa kaygısı var. Yani kısacası cesaret edemiyorum. Evet, çok garip değil mi? Evet, böyle bir durumun ardından ben de günlerce keyifsiz oluyorum, unutuncaya kadar da homurdanıp duruyorum. Ama elimden ne gelir? Şimdi gidip bu durum var diye, elin adamıyla, kadınıyla dört-beş yıl terapi mi yapayım? Biliyor musun, bazen şüpheye düşüyorum, bunlar sanki bir şeyleri yeni keşfetmiş gibi anlatıyorlar ama bütün bildikleri ezelden beri bu dünya halinin bildiği, yaşadığı şeyler. Ellerindeki bütün sermaye, yazı yazmak için insanın harfleri bilmesinin ötesinde bir şey değil. Bu koşulun ötesindeki asıl iş ne? Yaptıkları analizlerin harı, ışığı nereden geliyor sence? Ama lütfen sakın ha onlara bir şey söyleme, kendilerinden, bildiklerinden o kadar eminler ki ve bu da bozulmaması gereken güzel bir şey. Ha unutmadan, ben senin önünde donla dolaştım, bu o kadar derin bir etki mi yarattı sende gerçekten?"

Beyefendi tüm bunları eğilip iyice sokulduğu Csutora'nın tüylü kulağına fısıldıyor. Lafını tamamlayınca da parmağını dudaklarına götürüp bu konuştuklarımız bir sır işareti yapıyor ve köpek de buna karşılık ağzını kocaman açıp esniyor ve, "Sen merak etme," der gibi gözlerini kırpıştırıyor. Elbette bu söylediklerini öyle uluorta herkesin önünde tekrarlayamaz, mesela *Oedipus kompleksinin* ille de insanlık kültürünün başlangıç ve bitiş noktası olmadığı düşüncesini başkası duyacak olsa, maazallah, insan içine çıkamaz. İşte bu nedenle de bu konular konuşulurken genellikle susuyor ya da, "Evet," falan deyip geçiştiriyor. Eve gelip giden ve bir din adamı ağırlığıyla bu konuda vaazlar veren kadınlar aslında vakayı

son derece uysal ve hoşgörülü bir şekilde ele alan insanlar ama bu uysallığın gerisinde, bu vakayı aslında ağır bir vaka olarak görmeleri yatıyor. Çünkü son zamanlarda iki defa ağır ve iltihaplı bir boğaz ağrısına yakalandı ve işte bu da içindeki hastalık özlemini itiraf eden bir gelişme çünkü terapistlere göre analiz edilmekten korktuğu için hasta olmaya çalışıyor. Evet, Csutora'nın durumunun ağır olduğunu da kabul edebilir çünkü onun birtakım bağırsak sorunları var ve ısırgan bir köpek olup çıktı, zincire bağlanmaktan nefret ediyor. Bağırsak sorunlarının nedeni de köpeği abur cuburlarla besleyen Teréz değil, hayvana eziyet eden cinsel dürtüler. Tüm bunlar biraz uzun bir zaman dilimi içinde ve insanı yorarak yaşanıyor ama kabul edelim ki sağlıklı bir insan her şeye dayanabiliyor, analiz edilmeye bile. Yaşam bu şekilde devam ediyor. Bahar artık geride kaldı. Beyefendinin de keyfi yerinde değil, mesela tramvayda o sarışın siyah kızla karşılaştığında, yukarıda sıralanan nedenlerle onunla konuşmaktan kaçınıyor, önüne çıkan fırsatı değerlendiremiyor. Havalar ısındıkça Csutora'nın huzursuzluğu da artıyor. Mesela sık sık komşunun boyu bir metreye varan koca ve yaşlı Bernat türü erkek köpeğinin cazibesine kapılıyor. Zaman zaman onun yanına kaçıyor ve hiç de uygun olmayan şeyler yapıyor, komşunun yaşlı ve salak köpeği ise hiç sesini çıkarmadan ona tahammül ediyor. Tıpkı bir filin bir sivrisineğe tahammül etmesi gibi. "Ne biçim davranışlar bunlar," diyor hanımefendi. Beyefendi ise görüş belirtmenin bu ince, kibar ama asla reddedilemeyecek kadar açık şeklini hayranlıkla izliyor. Bu psikanaliz yapan kadınların dünyaya güven içinde bakma yöntemlerini hatırlatıyor. Onlar da dünyanın bu karmaşasında derhal en sağlam temeli yakalıyorlar, antrenmanlı deneyimleriyle, Schopenhauer'ın bile koşullu olarak kavraya-

bildiği dünyada emin adımlarla yürüyorlar. Kötümser Alman filozofun çok sevdiği terimi hatırlıyor, *Odium figulinum*[1] diye geçiyor aklından bazen. Belki de onları bir arada tutan da bu, yani bir seramikçinin duyduğu mesleki kıskançlık mesela. Bir defasında biri analizcilere, "Psikanaliz yapılan bir insanı tanıyabilir misiniz?" diye sordu ve bu kadınlardan biri de uysallıkla şöyle dedi: "Analizi yapılan birini belki tanıyamam ama hiç psikanalize katılmayan birini derhal tanırım, hem de analizi yapacak kişiye karşı duyduğu korkudan. Bunu saklayamaz çünkü." İşte bu kadar, bu tespit gıptaya değer.

İşte Csutora, hanımefendi ve beyefendi böyle yaşıyorlar, yani korkular, endişeler ve arzular arasında ve de psikanalize de gitmeden. Bu engebeli yaşam zemininde düşe kalka yürümeleri bundan daha fazla dikkat gerektirmiyor. Onlar da ne olduğu çok belli olmayan güçlerin elinde biçimlenen birer gölgeydi ve yaşamın ve ölümün ürkütücü hamleleri karşısında kendilerini nasıl koruyacaklarını da onlara bırakmak belki de yapılabilecek en iyi iş olacak. Bilinçaltının yapay bir şekilde şekillendirilmiş öteki dünyasının ürkütücü hasımlarına karşı varlıklarını savunabilecekleri minik bir bilinç var silah olarak ellerinde ve bunun yeterli olacağını düşünüyorlar. Nefret, tutku ve öfke aynen herkesin hayatında olduğu gibi onları da bağlıyor. Aklın minik ışığında, reflekslerin ve tutkuların yollarını nasıl bulabilecekleri de onlara kalmış. Ya da psikanaliz yerine aspirinle, müshille düşe kalka ilerleyecekler. Belki de tesadüfler onları bir araya getirmiştir ama bir arada tutan şey çaresizlik yasası. Belki de insanı insanla, bazen de insanı hayvanla kopmaz bir şekilde bağlayan hiç bilinmeyen başka bağlar da mevcuttur. Bel-

1. (Lat.) Uzmanlık kıskançlığı. (Ç.N.)

ki de her davranışımızla ve bu satırlarımızla da bu bilmeceye yanıt aramaya çalışıyoruzdur. Ve işte bu kadar korkak fikir yürütmelerin ardından erkekçe bu soruyla yüzleşmenin zamanı da gelip çatmıştır.

Ohnet'de[1] Olduğu Gibi

Mesela Csutora'yı alalım: Yaklaşık bir yıl önce bir hayvanat bahçesinden alındı, sapların samanların arasından, bir yatağın altından çıktı ve orta halli şehirli bir burjuva ailede köpeklere mahsus yeri almak üzere aileye katıldı. Evet, gördüğümüz gibi onu samimi bir güvenle aralarına aldılar. Ev ahalisi sadece evde değil hayatlarında da ona yer açtılar. Ekmeklerini ve zaten az olan şefkat gibi duygularını onunla paylaştılar, ki bu duygu, anlatılan burjuva aile ortamında onların benliklerinde ne kadar kalmıştır? Bu da kolayca üstünden atlanıp geçilebilecek bir şey değil çünkü bu tür burjuva aileler böylesi doğal kökleri olan, doğanın insana doğumla birlikte bahşettiği şefkat duygularını çok çabuk tüketirler. Her ne kadar benliklerindeki başkasına "hediye verme" özlemi bir şekilde sönümlense de bu duygunun eksikliğini kendilerince iyi niyetle, güvenle gidermeye çalıştılar, onu yaşamlarına dahil ettiler, sırlarını paylaştılar, imkânlar ölçüsünde kendi küçük ve büyük dünyalarının parçası olarak gördüler. Bir şeylerden feragat etmeden başkasıyla birlikte yaşam mümkün olmadığından, kendileri için

1. Georges Ohnet (1848-1918): Fransız yazar. (Ç.N.)

çok önemli olan yaşam disiplinini de zaman zaman onun için feda ettiler, beraberce Vérmező Parkı'na dolaşmaya çıktılar ve kabul edelim ki o parkın doğal güzellikleri beyefendiyi Csutora kadar hayran bırakıyor olamaz. Evin içindeki tüm mobilyaları keyfince kullanmasına izin verdiler, sempatisini veya hoşnutsuzluğunu istediği ya da bildiği gibi dile getirmesine ses çıkarmadılar. Evin dışındaki dünyada gezinti turlarına çıktılar, ki bu da sevdikleri bir uğraş değil. Sadece istekleri yerine gelsin, mutlu olsun kaygısıyla kendi cinsinden olan bunamış yaşlı köpeklere sapıkça bir ilgi duymasını da görmezden geldiler. Sildiler, temizlediler, veterinerlerin, doktorların, pardösülü köpek uzmanlarının cinsiyle ilgili uyarı ve kaygıları karşısında onu korudular. Eğer oyun oynamak istiyorsa ve zaman da uygunsa oyun oynadılar. Ve eğer kendisi için de sofraya bir tabak konmadıysa, bu ev halkının özenli çabasıyla değil, Csutora'nın köylü kökenleriyle ve masadan uzak durmasıyla mümkün oldu. Ve belki de en önemlisi de şu: Kendi hayatlarına yabancı bir varlığın girmesine izin verdiler, ki bu yabancı varlığa karşı olan uzak durma duygusu belki de ölüm korkusunun ta kendisi. İçlerindeki bu korkuyu zorla alt ettiler. Bu canlıyı aralarına kabul ettiler, hakkında sorumluluk üstlendiler. Oysa gelişme evresi, sözünü tutmaması, büyüyünce Puli cinsi köpek olacağına melez bir Kuvasz yabani köpeğe dönüşmesi onları açıktır ki hayal kırıklığına uğrattı. Tamam, kabul edelim, sözünü tutmama konusu ona değil, hayvanat bahçesindeki deri ceketli adama yüklenebilecek bir suç. Ama buna rağmen ev halkından herhangi biri, Csutora'ya alt sınıftan ve alt türden gelen bir canlı muamelesi yaptı mı? Bunun yerine hoşgörü ve cesaretlendirme, gereksinimi olduğunda yol gösterme, tedavi ve yardım etme oldu onun payına düşen. Ama ruh hali olarak taşıdığı Rus karakter, ev içinde kullanılan

bornozu kemirerek Macaristan haritasını bir motif gibi işlediği anlarda veya İngiliz yazarların kitaplarını parçaladığında içine düştüğü kendi kendini suçlama yatkınlığı da artık onun bileceği bir iş, kimse sonuçta bu konuda yardım edemez. Ev halkı vicdan muhasebesinden yüzünün akıyla çıkıyor. Csutora'ya karşı herhangi bir suçluluk hissetmiyorlar. Yüksek terbiye kriterleri, komik hırslar, doğaya aykırı ödevler, mesela iki patisi üzerine kalkıp elinde kırmızı şemsiyeyle yürüme gibi gösteriler yapma talebi, Csutora'nın yaşamını zindan etmedi. Onlar büyüme ve istediği gibi gelişme hakkı ve özgürlüğünü tanıdılar Csutora'ya, Tanrı nasıl istiyorsa öyle olacak ama buna rağmen bir günün sonunda yüzündeki maskeyi indiriyor ve gerçek yüzü neyse gösteriveriyor. Bunun nasıl olduğunu biraz daha ayrıntılı anlatalım.

Postacıyı ısırmasını hoş görebiliriz belki çünkü sonuçta en uysal köpekler bile bazen belirsiz bir dehşete kapılabilir, tüylerini diken diken kaldırıp üstünden gelemedikleri korkunun ve öfkenin esiri olabilirler. Küçüklüğünde, postacıyı henüz tanımadığı dönemlerde, postacının öğleden sonra geldiği saatlerde, kapının posta kutusu deliğinden içeriye attığı ve küçük aralıktan hole düşen mektuplar arasında kahverengi kâğıda sarılmış yabancı bir gazeteyi gördüğünde kapıldığı korku dolu öfke krizine bir anlam verememiştik. Böyle masum bir kâğıt parçası neden bu kadar etkilemişti onu? Ama gerekçe aramak gereksiz elbet. Bu tür öfke patlamalarının hangi derinliklerden fırlayıp geldiğini bilmek mümkün mü? Anlamak ya da yargılamak akıl işi değil. Sanki çok uzaklarda yabancı bir şehirde kötülük ve garabet, postacının özel direktifiyle bu gazeteyi hazırlamış, basmış, paketlemiş ve bize göndermiş. Bu sanki özel bir hakaret, şahsına karşı düzenlenmiş bir komplo, ürkütücü dış dünyanın bir intikamı. Yoksa her gün öğleden sonra büyük arzu ve iş-

tahla neden avlamaya çaba göstersin? Postacının her gün çok sessiz bir şekilde kapıdaki posta aralığından mektupları içeri atmak için yaptığı hareketleri nerede olursa olsun duyuyor, ânında tepki gösteriyordu. Hiç beklenmeyen bir anda hole fırlıyor, kaşla göz arasında, holün zemine düşen kahverengi kâğıt ambalajın üzerine atlıyor, onu parça parça ediyor. Sabit fikir mi? Bunun ne olduğunun izlerini o da hiç göstermedi. Elbette, bu yabancı diyarlarda kendisine karşı hazırlandığını hissettiği ve her gün tekrarlanan bu suikastın, postacı işbirlikçisi bu tartışılmaz ve ele geçirdiği ilk fırsatta postacıyı ayak bileğinden ısırıyor. Bunu bir şekilde anlamak mümkün belki. Postacı da böyle kabul etmiş olmalı ki, iyi niyetinin ve hoşgörüsünün bir parçası olarak olayı büyütmedi. Ama bu olayın üzerinden çok geçmemişti ki, Csutora'nın karakteri anlaşılmaz bir şekilde değişti, öfke krizleri yaşamına hâkim olmaya başladı. Belki de bu değişiklikler gerçek kişiliğinin ortaya çıkmasından başka bir şey değildi. İşte o şimdi karakterinin özelliklerini açık bir şekilde ortaya seriyordu. Bu sürpriz, çevresinde bulunan herkes üzerinde tam bir soğuk duş etkisi yaptı.

Derler ki, köpekler sahiplerinin kişiliklerini yansıtırlar. Bu yüzeysel değerlendirmeyi reddetmek zorundayız. Farelerden daha yukarıda yer tutan her canlının, dolayısıyla köpeklerin de her bireyi kendine özgü özellikler taşır. Bu özellikler etkilenebilir ancak ortadan kaldırılamaz ve değiştirilemez. İyi ve kötü niyetli köpekler, namert ve masum köpekler, çalışkan ve tembel köpekler vardır. Csutora sinsi ve namert bir köpek mi? Bu soruya tereddüt etmeden yanıt vermek olanaksız. Her şeyden önce o kısa yaşamında sürekli korkularıyla var olan bir köpek. Nedensiz korkular bunlar. İnsanlardan asla korkmuyor. Canlılar dünyasının diğer üyelerinden genellikle korkmuyor ama bazen, nedeni asla ortaya çıkmamak ko-

şuluyla, bir yastık kılıfından, bir gazete sayfasından dehşete kapıldığı oluyor, bazen tanımadığı bir ses duyduğunda kendini kaybedecek düzeyde korkuyor, bu durumlarda öfke ve utanç krizlerine giriyor. Hanımefendinin odasında ansızın üzerinde mor çizgileri olan bir yastık gördüğünde bir defasında ölüm korkusu yaşamıştı, yüzü beyaza kesip vücudunu ter basmıştı, Azrail'le karşılaşmış gibi büyük bir panik içinde odayı terk etmişti. Köpeklerin batıl itikatlarını çözebilmek mümkün mü? Csutora yolda iriyarı elektrik tamircilerine karşı ölümü hiçe sayan bir cesaretle saldırmayı, kargaları kovalamayı biliyor ama bir yastıkla karşılaştığında dünyayı ayağa kaldıran korku çığlıkları içinde tabanları yağlıyor.

Her köpek gibi Csutora'nın da batıl inanışları var ve sanki tartışmalı kökenini doğrulamak ister gibi çok kez sinirli ve hassas. Bir engerek yılanı gibi pusudan saldırıp postacıyı ısırabiliyor mesela. Sonra da şöminenin arkasındaki gizli köşesine çekilip iki gün ortadan kayboluyor. Ardından ansızın, biraz zayıflamış ve bitkin bir halde, filmlerde sonunda teslim olan katiller gibi, uykusuz ve yorgun bir halde ortaya çıkıyor. Köpek terbiyecilerine bakılırsa, işte Csutora'nın mutlaka dövülmesi gereken tarihtir bu, terbiye amacıyla müdahale edilebilecek son an.

Hanımefendi, "Olmaz," demişti, "köpek iki gün önceki suçunun ne olduğu artık hatırlamaz bile, kaldı ki dövmek ne işe yarayacak?" Peki, ne yapılmalı? Bunu hanımefendi de bilmiyor. Gerçekten çözümün ne olduğunu kim bilebilir ki? Beyefendi de ısrar etmiyor hanımefendiye ve Csutora'ya hak veriyor. Bu çok da zor olmuyor çünkü iyi kalpli postacı olayı gülerek anlatıyor ve ısırmanın sonucunda belirebilecek bir kuduz hastalığı riski de edebiyat âşığı veteriner sayesinde bertaraf edildi. Gerçekten de vakanın üzerinden iki gün geçtikten sonra hiçbir şey olmamış gibi bunu bir kaza olarak algılayıp

hayatına devam etmesi yapılabilecek en mantıklı iş gibi görünmüş olmalı. Sonuçta aileyi utanç içinde bırakan Csutora'yı affetmekten, onu sevgiyle, sabırla ehlileştirmeye devam etmekten, ruhuna hitap ederek –ki ne kadar ruhu vardı, o da tartışılırdı– doğru yola getirmekten başka yol yok gibi. Sabır ve sevgi göstermekten başka bir araç, başka bir silah olabilir mi? Topluma bakılırsa, evet var, mesela kırbaçla terbiye ve köpeklerin itlaf edilmesi de bir yöntem. "Evet ama," diye düşünüyor beyefendi, "eğer toplumsal hayatın her alanında kırbaca ve itlaf işlemine olabilecek her yerde şiddetle karşı çıkıyorsak, bu çabamızdan neden tam da Csutora söz konusu olduğunda vazgeçelim? Böyle bir şey olabilir mi?" Ama artık gecikmeden bir şeyler yapmak gerekiyor ve beyefendi, köpeğin terbiye edilmesi sürecinde acil adımlar atmaya karar veriyor. Gerçekleştirilmesi zor, kibirli bir karar bu ve bunu şimdi geriye doğru baktığımızda daha iyi anlıyoruz. "Beni seni seviyorum ama yola getireceğim," diyor iyice zayıflamış köpeğine, şefkatle ama kararlı bir şekilde, tam da Ohnet'de olduğu gibi. Kendi önemini ne kadar göklere çıkaran bir cümle! Bu olabilir mi ki? Ne kadar büyük bir çelişki bu? Birini hem seveceksin hem de onu kasıtlı olarak kırarak yola getireceksin, bu insanın kendi kendine zulmetmesi gibi bir şey. Köpek özür diler gibi yakınlaşmak istediğinde, "Benim katillerle işim olmaz," diyor önce ve günlerce bu yakınlaşmayı reddediyor. Onun varlığını kabul etmeyi bile reddediyor, yüzüne bile bakmıyor, sevgi gösterisine karşılık bile vermiyor. Csutora iki adım ötede durup ona bakıyor, ne yapacağını bilemeden kuyruğunu sallıyor. Sanki, "Neler oluyor?" der gibi. "Neden böyle davranıyorsun? Bir günde her şey değişir mi? Postacıyı ısırdığım için mi? Ne olmuş ısırdıysam peki? Ben hiç hata yapamayacak mıyım?" Bakışları, kırılgan duruşu bu soruları ifade ediyor. Beyefendi bir-

kaç kez onu yanına çağırıp disiplin uygulamayı aklından geçirdi ama her defasında da disiplin ve sertlikle, emirle terbiye olmayacağını düşündüğü için bundan vazgeçti. Sabahları kalktığında köpek şöminenin arkasında, birtakım paçavraları toplayarak kendisi için hazırladığı yuvasından kalkıp onun yanına gelmek için hareketleniyor. Doğası gereği sahibini yürekten selamlamaya, onu sevgi gösterisine boğmaya hazır ama geçmiş birkaç günün deneyimleri, sahibinin onu aşağılayan, acı veren tavırları nedeniyle de buna cesaret edemiyor. Şöminenin yanında duruyor, çılgınca kuyruğunu sallıyor ama iki ön patisini sahibinin dizlerine dayamaktan, ıslak ve soğuk burnuyla sahibinin tütün kokulu ellerine öpücük kondurmaktan çekiniyor. Büyük bir dikkatle sahibinin tavrını inceliyor. En küçük bir davranış, bir parmak hareketi bile köpeğin sürgününe son verecek bir işaret olabilir ancak beyefendi odada bir köpek olduğunu bile görmüyor. Csutora bu şekilde bir süre kalıyor, dikkat kesilerek sahibine bakıyor, hazır ol vaziyetinde ama gözlerine inanamadan bekliyor. Beyefendi kahvaltısını tamamlayıp günün ilk sigarasını içerken ve hatta ardından gazetelerini okurken de gözlerini sahibine dikerek bir heykel gibi bekleme tavrını değiştirmiyor. En sonunda banyodaki küvetin musluklarından su sesi geldiğinde, yani biraz sonra sahibinin odayı terk ederek banyoya gideceğinin işaretleri belirdiğinde, aynı dün olduğu gibi bugün de onunla barışılmayacağını, dargınlığın devam ettiğini anladığında homurdanmaya başlıyor ve sonra da kırgın ve kızgın tavırlarla şöminenin arkasındaki köşesine çekilip akşama kadar da havlamaya devam ediyor.

Bu koşullarda elbette beyefendiyle ortak gezintiler söz konusu bile olamaz. Csutora, Teréz veya hanımefendiyle yetinmek durumunda ama bunun aynı şey olmadığı herkesin malumu. Bazen gecenin geç saatlerinde ev

halkı tiyatrodan, restorandan, programdan dönmüş oluyor. Beraberlerinde getirdikleri insan kokusu dolu dışarının havası Csutora'yı gecenin derin uykusundan uyandırıyor, sarhoş gibi, dargınlıkları falan da unutarak büyük bir sevinçle beyefendinin üzerine atlıyor, çılgın gösterisine başlamak istiyor. Ancak buna iyi ya da kötü hiçbir yanıt alamıyor, biraz bekliyor ve beyefendi odasına doğru yürümeye devam edince de durumun değişmediğinin farkına varıyor, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp süklüm püklüm yuvasına geri dönüyor. Bir sabah Csutora'nın sahibi uyandığında, köpeğin yatak odasının kapısını burnuyla iterek açtığını, sabah karanlığında kapının aralığında durup ona baktığını görüyor. Csutora eşikte durmuş, yamuk kulaklarını dikmeye çalışarak, alacakaranlıkta parlayan gözlerle onu süzüyor. Kımıldamıyor. Daha sonra sahibi ışığı yakınca da hiç hareket etmeden öylece duruyor. Beyefendi sanki kapıda kimse yokmuş gibi, o tarafa hiç bakmadan bir sigara yakıp kitap okumaya başlıyor. Csutora on dakika kapıda hareketsiz duruyor, sonra da yine geldiği gibi sessizce ayrılıyor, giderken bir kez daha dönüp bakıyor beyefendiye.

Elbette bu dönemde Csutora artık iyice hanımefendiye yaklaşıyor, kaldı ki ona âşık olduğu her davranışından okunuyor. Son dönemde artık sadece hanımefendinin eşyalarını kemiriyor: Terlik, temizlik eşyaları koyduğu deri çanta, hatta altın kol saati de payını almış halde. Beyefendi, Csutora'nın verdiği bu zararları saklamaya gerek görmediği bir sevinçle izliyor, kaldı ki hanımefendinin köpeği kendisine karşı kışkırttığının da gayet iyi farkında, elbette bu kasıtlı değil, hanımefendi sadece bu dünyada bir anlaşmazlık esnasında kim olursa olsun beyefendinin karşısındaki birini destekleyebileceği fırsatı kaçırmak istemiyor. Bu durum da elbette yazılı ve yazılı olmayan kurallar çerçevesinde birlikte yaşamak zorunda

kalan insanlar arasında gayet normal bir durum, yani köpek artık iyice hanımefendiden yana ve hanımefendi uzun konuşmalarla köpeği teselli ediyor, alttan alta "taş kalpli" sahibine karşı da kışkırtıyor. Csutora'nın af dileyen bu sessiz yalvarışı karşısında taşların bile merhamete geleceğini söylüyor. Bu yakarışa olsa olsa her türlü insani duygusunu yitirmiş birtakım yazarlar direnebilir, işte Csutora'nın sahibi gibi kalpsizler böylesine bitmeyen soğuk bir nefretle ve inatla bu zavallı canlıya bu kadar eziyet edebilir. Köpek de bu tavrı anlıyor elbet. Hanımefendinin bu kışkırtmaları ve teselli dolu davranışları köpekte bazı değişikliklere neden oluyor ve sessiz af dileme ve zaman zaman gözlerinde okunan serzeniş giderek yerini açık isyan belirtilerine bırakıyor artık, Csutora bazen beyefendinin geldiğini gördüğünde yerinden sıçramıyor, saygı ve af dileme dolu davranışlarla durup sahibinin kendisine seslenmesi için dilenmiyor. Artık ondan hiçbir şey beklemiyor. Sahibini yüreğinden çıkarıp atmış sanki. Hatta beyefendiyi gördüğünde artık homurdanmaya başlıyor, küfreder gibi yerinden kalkıp şöminenin arkasındaki inine çekiliyor. Yani gelinen nokta işte bu. Yaşamına bir köpekle kurulan dostluğun girdiği herkes bilir ki bu bir son demek. Sadece bu öykünün değil, genellikle köpek ve insan arasında var olan tüm ilişkinin sonudur bu.

Sahibini reddeden bir köpek, –ki kışkırtan kim olursa olsun– sahibi ona daha önce ne yaparsa yapsın karakterli bir köpek ya da roman kahramanı bir köpek olarak da değerlendirilebilir belki; ama şurası kesin ki bir köpek olarak köpekler dünyasının yüz karasıdır ve de sokağa atılmayı, bir mezarının bile olmamasını hak eder. En azından beyefendi böyle düşünüyor. Köpeğin kendisini artık sahiplikten azlettiğini fark edince önce şaşırıp sonra da öfkeleniyor ve neredeyse uğradığı hakaretten fenalaşarak bu sadakatsiz itin evden defolup gönderilmesini

talep ediyor. Zaten uzun bir yolculuğa çıkma hazırlıkları içinde ve ev halkına, geri döndüğünde bu evde Csutora'yı artık görmek istemediğini söyleyerek icabına bakılması için de herkesi iyice tembihliyor. Bu reddetme haftalar hatta aylar süren bir birikim üzerine inşa edildi elbette. Yani şunu da söylemezsek haksızlık etmiş oluruz: Beyefendi bu kararını, uğradığı tüm hakaretlere rağmen hiç istemeden, "Lanet olsun," diyerek ve oldukça karmaşık bir ruh hali içinde aldı. Köpek ve sahibi arasındaki bu redde dayalı ilişkinin nefretin üzerinde yükseldiği açık. Günlerce birbirlerini görmüyorlar ve karşılaştıklarında da köpek gizlenmesi mümkün olmayan bir şekilde ona hırlıyor ve derhal şöminenin ardındaki inine çekiliyor. Artık birbirlerine söyleyecek sözleri kalmadı. Böyle bir şey nasıl olabilir? Karakter denilen şey çözülmesi ne kadar zor, ne kadar gizemlidir? "Ne yapalım, demek olabiliyor," diye düşünüyor beyefendi yaralanmış bir ruh hali ve derin hayal kırıklığı içinde. İnsan duysa inanmaz ama demek ki böyle şeyler de oluyor. Olup bitenlerden dersler çıkarmak için henüz vakit erken. Köpekle bazen karşılaşıyor, nefretle karışık bir şaşkınlık içinde bu hayvanı bir zamanlar cebine koyup eve getirenin kendisi olduğuna inanamıyor. Sanki onun varlığında sevginin bir sembolünü seçen, o küçük yavruya ev hayatını, dış dünyanın kurallarını tanıtan kendisi değil. Şimdi artık bir zamanlar köpeğe gösterilen şefkatin, sevginin, dostluğun tamamen ve gereksiz bir israf olduğunu çünkü bu baba katilinden daha alçak varlığın kafasında artık hiçbir şeyin kalmadığını düşünüyor. Hayretler içinde hayatta böyle inanılmaz şeylerin de olabileceğini öğrendiğini kendi kendine tekrarlıyor, bundan böyle asla evine köpek almamaya ahdediyor ancak daha son gelmiş değil. Csutora'nın evi nihai olarak terk etme ânı gelinceye kadar –yani artık kendisine karşı insanların acıma duygusu hissetmeyece-

ği, onların hoşgörüsüne sığınamayacağı an gelinceye kadar– bir tür veda gibi, sırayla evdeki herkesi ısırıyor; önce Teréz'i, sonra hanımefendiyi ve ardından da beyefendiyi. Böyle vedalaşıyor işte. Bunun nasıl olduğunu da anlatacağız ama kısa keserek; çünkü bu o kadar acılı ve aşağılayıcı bir anı ki, insan böyle şeylerin yanından başını öbür yana çevirerek hızlıca geçmek ister.

Bu sıcak, saf aynı zamanda sıkıcı mutluluk tablosuna –gördüğümüz gibi bir sanatçının değil, gerçek yaşamın ördüğü her mutluluk tablosu sığ ve sıkıcıdır– hakiki bir dram son veriyor. Bu dram da kanla, yaralanmayla, canhıraş haykırışlarla, boğuşmayla, silahla, düelloyla, göz karartan ve utanç dolu nefretle yaşandı. Bir sabah kahvaltıya Teréz bağladığı kırık koluyla geliyor, yüzü bembeyaz, ağladığı kızarmış gözlerinden belli ve sıradan insanlarda var olan, acı çekerken başkasına hissettirmeme çabası içinde. Sabahın erken saatlerinde, Teréz tarayıp pire ilacı serperken Csutora aniden elini ısırmış. İtiraf edelim ki Csutora'nın hep pireleri var ve Teréz hayvanı bu parazitlerden kurtarmak için bir yıldır köpeğin tüylerini tarayıp üzerine toz halindeki pire ilacını serpiştiriyor. Bu Teréz'e verilmiş bir görev de değil, kim bilir, belki de dile getirmeye utandığı esirgeme ve şefkat duygusunu tatmin etmek için yapıyor bunu ama hep yapıyor ve bu yabani hayvan da her ne kadar kendi bedeniyle oynanmasını hiç sevmese de, kısık bir hırlama eşliğinde Teréz'in bu işlemine tahammül ediyor. Teréz eski bir elbise fırçasıyla Csutora'nın uzun ve sabaha kadar düğüm olan tüylerini tarıyor, arada da fısıltıyla onunla konuşup uzun uzun öğütler verip kendince köpeği aydınlatıp terbiye ediyor ama sonuçta ona ilgi ve şefkat gösterisinde bulunuyor. Sonunda bir gün Csutora artık tahammül göstermiyor. Teréz kucağındaki köpeği şefkatle okşayıp tararken ansızın başını geri çevirerek hain bir saldırıyla

elini ısırıveriyor. Avucunu, bileğe yakın bir yerden o kadar büyük bir güçle kapıyor ki, zavallı kadının kolu, eklem de zarar gördüğünden kıpırdayamaz hale geliyor. Parmaklarının bir kısmı da zedelenen Teréz, iyice şişmiş kolunu askıya alarak ve katlanmak zorunda kaldığı acıdan hiç de alışkın olmadığımız bir şekilde ağlıyor. Beyefendi kadının yaralarına iyotlu merhem sürüyor, bir yandan da ısırmanın neden olduğu yaradan çok, Csutora'nın ısırığıyla acı çeken kadını teselli etmeye çalışıyor. Csutora'nın kaderi üzerine de kısa ve nihai karar verilmiş. Bir köpek neden yakınlarını, sahiplerini ısırır, bunu çok isterlerse psikologlar değerlendirir, yorum yaparlar ama şurası kesin ki bu olgunun kendisi karar almak için yeterli: Csutora'nın bu evden gönderilmesi şart ve eğer mümkünse hemen bu akşam. Hemen telefonlar edilmeye başlandı, tanıdıklar arandı, taşrada köpek için uygun yeri olan arkadaşlarla irtibat kuruldu, tenha, insanlardan uzak bir köşede Csutora'yı kaderine terk edebilecekleri uygun bir yer bulunmaya çalışılıyor. Ancak insanlar temkinli: Csutora'yı tanıyanlar hayır demiyor ama işi yokuşa sürüyorlar, tanımayanlar ise cinsini falan soruyor, kesin yanıt için süre istiyorlar.

Sonuçta hanımefendinin önerisi kabul görüyor: Birkaç gün sonra hanımefendi zaten yurtdışına, memleketine gidecek ve köpeği oraya götürüp iyiliksever bir akrabasına bırakabilir. "Köpek yurtdışına mı gidecek?" diye düşünüyor beyefendi, fena fikir değil, ne kadar uzak olursa o kadar iyi. Ardından da hemen valizini hazırlamaya girişiyor, nasıl olsa bu akşam da kendisi yolculuğa çıkacak. "Ne kadar uzağa giderse o kadar güzel," diyor yüksek sesle. Sonra da odasına kapanıyor, eşyalar ve kitaplar arasında valizini hazırlamaya girişiyor. Artık Csutora'yı gözden çıkarmış, onun hakkında tek bir kötü kelime bile etmeye bile tenezzül etmiyor.

Sakinleşti ama bir yandan da üzülüyor. Bir yerde hata yaptılar ve artık bunu düzeltme şansları da yok. Belki de o malum sabah odasının eşiğine dikilip sahibine bakarken onu bağışlamalı, onunla barışmalıydı... Csutora'yla ilgili anıları çok ama onları kafasından atmaya, başka şeyler düşünmeye çalışıyor oysa başka bir şey düşünmek de çok zor. Yaşanan hayal kırıklığı huzura ulaşmasını engelliyor. Gerçeği hasır altı etmek kolay değil ve gerçek şu ki kendisi bir canlının güvenini kaybetmiş. Keyifsiz bir şekilde işine devam ediyor. Bütün gün can sıkıntısı içinde geçiyor. Farkına vardığı gerçek, ruhuna sıkıntı veriyor.

Peki başka türlü olabilir miydi? Ne yapabilirlerdi? Yola getirmek sadece affetmekle ve sabırla mümkündü. Asla başka türlü olamaz. Herhalde hanımefendi de benzer sonuçlara varmıştır, yemek masasında otururken bunu hissediyor beyefendi. Köpek şöminenin arkasındaki köşedeki yerinde. Teréz bembeyaz bir yüzle masaya yemekleri servis ediyor. Mutfak işleri için bir yardımcı da çağırılmış çünkü zavallı kadın, yaralı elini fazla kullanamıyor. İlk kızgınlığı artık geçmiş, "Asi bir hayvan bu," diyor hanımefendi, beyefendiye. "Elden gelen bir şey yok bu durumda. O ne yapsın? Yapısı böyle! Toplumdan dışlamak lazım, ki bunu o hanımefendi de bize ne güzel söylemişti, hatırlıyor musun? Ama onun uzaklaştırılması da aslında sorunu çözmüyor, karakterinin özü bu, isyankârlık. Ne yapabilir? Josua'yı[1] hatırlıyor musun? Hayır, İncil'deki azizden bahsetmiyorum, hani mobilyacı olanı, biliyorsun şimdi hapiste. Teorik bir yetkinliği ya da bilgisi yoktu, sadece ve sadece isyankâr bir yapısı vardı, işte o kadar. Böyleleri insan içine girdiğinde, katıldıkları gruptaki havayı bile değiştiriyorlar, sağduyulu, temkinli olan-

1. Yeşu. (Y.N.)

lar bile bir süre sonra düşüncesizce hareket etmeye başlıyorlar. Ve işte bizim bu adam da o nedensiz görünen suikasta bulaştı ve şimdi de zincire vurulmuş bir şekilde zindanda yatıyor! Ama eminim ki isyan ruhunu orada da taşıyor, zindanda yani, duvarları bile aşar o ruh ve sanırım bunu engellemeye de kimsenin gücü yetmeyecek. Evet, var böyleleri." Sonra susuyorlar. Şimdi hissettikleri duygular çok farklı. Belki de bu tereddüt, içlerindeki bu kendinden emin olmama hali olup bitenler hakkında tek başına Csutora'yı suçlamalarına izin vermiyor. İşte bu duygular içinde akşam dışarıdan eve döndüklerinde hanımefendi köpeğin yanına doğru giderken elini ona uzatıyor, onu okşamak istiyor tüm bu olup bitenlere rağmen, hâlâ ona karşı iyi hisler içinde olduğunun işareti bu, bazı kalpsiz yazarlar ona kalplerini kapatmış olsalar da hanımefendi hâlâ onun yanında, bu mesajı vermek istiyor ancak beyefendi odasına henüz ulaşmışken acılı bir çığlık duyuyor. Ama çığlık, hissedilen acıya rağmen bastırılmaya çalışılan bir haykırış, neredeyse utanç duyulan ve bilinçli bir şekilde duyulmamasına çalışılan bir çığlık. Csutora kendisine uzatılan barış elini ısırıyor!

Beyefendi, hanımefendinin yaralı elini yıkayıp dezenfekte ediyor. Yara Csutora'nın yaptığı her şey gibi ciddi ve derin. Öndeki uzun köpekdişleri hanımefendinin sağ elinde neredeyse avucuna kadar inen derin bir iz bırakmış. Dişler eldeki sinirlere de zarar vermiş olmalı ki, hanımefendinin ısırma esnasında başlayan ağlaması, belli aralıklarla sabaha kadar devam edecek. Yaraya pansuman yapılmış ama her ikisi de solgun bir yüzle konuşmadan oturuyor. Beyefendi odadan koridora çıkıp dışarıda gezinti esnasında kullandığı bastonunu arıyor, sonra da şöminenin yanına gidiyor. "Canın cehenneme, Csutora!" diyor sakin ama kararlı bir şekilde. O an gerçekten sakin ve rahat, sadece elinde ilginç bir seğirme hissedi-

yor. Hanımefendi koşarak diğer odaya geçip divanın üzerine kapaklanıyor, yaralı eliyle kulağını kapatıyor, trajedi artık doruk noktasına ulaşmış halde. Teréz de uyanmış herhalde, bina içinde başkaları da ayakta çünkü Csutora bir süredir aralıksız havlıyor. Beyefendinin kendine seslenmesine Csutora ağzı köpürerek, kulakları sağır eden bir havlamayla ve öfkeyle yanıt veriyor. "Nasıl bir güç bu?" diye geçiriyor aklından adam. Bu kriz anlarında bile köpeğe karşı neredeyse saygı dolu bir hayranlık duyuyor, insan ancak büyük doğa olayları karşısında bu hisse kapılır. "Nasıl bir güzellik bu?" diye düşünüyor endişeyle dolu bir gerginlikle. İşte o an kendilerine yönelik hakarete ve aşağılamaya harakiriyle karşılık veren Japonları anladığını hissediyor. Evet, herhalde bu saldırmak yerine intikam amacıyla başvurulabilecek daha kolay bir yoldur. Bu düşünce kafasından öylesine gelip geçti, harakiri yapmayacak, o Japon değil. Köpeğe doğru elini uzatıyor. O an ve o ânı takip eden diğer anlarda artık bir şey düşünmeyecek. Csutora elbette kendine uzatılan ele saldırıp derhal ısırıyor. Dişleri bir damara rast gelmiş olmalı ki elini hemen kan kaplıyor. Daha kendine gelemeden hayvan ikinci kez saldırıyor, bileğini kapmaya çalışıyor ve bu kez duyduğu acı çok fazla, neredeyse dayanılmaz. Herhalde bu ânı takip eden dakikalarda yaşanacak utanç verici, onur kırıcı olaylarda kendini kaybetmesinde ve öfkesinin önüne geçememesinde duyduğu bu acının da payı olmalı. Kanlar içindeki eliyle köpeği yakalamaya çalışıyor. Csutora bu kez de bir defa koluna ve ellerine saldırıyor ve yakaladığı yere dişlerini geçiriyor. Şimdi artık gözü başka bir görmeden köpeği yakalamaya çalışıyor, her şeyi yapmaya hazır, önce bir elindeki bastonu havaya kaldırıyor ama sonra savurup atıyor. Bütün gücüyle yumruğunu köpeğin yüzüne, dişlerine indiriyor. Böylesi-

ne, yani elinde bir silah olmadan köpekle mücadele etmeyi daha mertçe buluyor olmalı, böyle sadece ellerle, madem hesaplaşma ölümüne; kana kan, dişe diş, bir canlı varlık, diğerine karşı savaşıyor o anda. Köpek de artık havlamayı bırakıp bütün varlığıyla saldırıyor, ısırmaya, parçalamaya çalışıyor, kan etraflarındaki sarı duvarlara sıçramış. Hiç ses çıkarmadan bir ölüm kalım savaşı veriyorlar. Beyefendi peş peşe indirdiği yumruklarıyla köpeğin bıçak gibi keskin ön dişlerinden birkaçını kırıyor, köpeğin yüzü de kan içinde. Başka hiçbir şey düşünmeden bütün güçleriyle birbirlerini alt etmeye çalışıyorlar. Beyefendi kararlı, ellerinin arasından kaçmasına izin vermeyecek, artık ancak cansız bedenini bırakabilir yere. Birden kendini, kurt yavrusuyla kavga eden Miklós Toldi'ye[1] benzetiyor ve kendine geliyor çünkü bu tür kahramanlıklar ona göre değil. Elleriyle tuttuğu yarı cansız ve dişleri dökülmüş köpekle odasına geçiyor. Titreyen sol eliyle anahtarı çevirip kapıyı kilitliyor çünkü şu an başka birini görmeye tahammülü yok. Köpeği cansız bir nesne gibi yazı masasının önüne bırakıyor. Oturup diş izleriyle dolu kanlar içindeki kolunu masanın üzerine yatırıyor. Eli kasılmış ve neredeyse cansız ve hissiz bir nesne gibi. "Yaraları dezenfekte etmem gerek," diye geçiriyor kafasından ancak midesi bulanıyor, kendini kötü hissediyor. Bu şekilde tek bir ses ve tek bir hareket olmadan birbirlerine bakarak saatlerce kalıyorlar. Kolundaki kanama dinse de yaraları zonkluyor ve sonra kolundaki acı, tatlı bir uyuşmayla karışık bir sızıya dönüşüyor. Köpek de ağzındaki yaraları yalıyor, gözleri birbirlerinde. Beyefendi tekrar midesinin bulandığı hissediyor. Bu dayanılmaz bir his...

1. Miklós Toldi (1320-1390): Macar asilzadesi. Macar halk kültüründe destansı güçlü bir kahraman olarak görülür.

Evde bir kapı kapanıyor. Sonra ev derin bir sessizliğe bürünüyor. Birileri odanın kapalı kapısının önünden gelip geçse de kapı tıklanmıyor. Bu odada, normal bir burjuva evinde her zaman çürüme ve dağılma işareti anlamına gelen yarı yarıya yolculuğa hazırlanmış valizler önünde ne kadar böyle oturdular kim bilir. Dışarıda alacakaranlık belirdiğinde beyefendi mide bulantısını bastırıp yerinden kalkıyor ve loş odada köpeğe doğru eğilip veda ederken önce yüzünü bir kez daha görmek istiyor. Hayvan saatler önce onu attığı yerde öylece yatıyor. Burada kazanan ve kaybeden yok. Köpek yaralı başını ön patilerinin üzerine yatırmış. Tostoparlak olmuş, ilgisiz ve bir bakış atıyor. Ama bu sükûnet, ilgisizlik ve bitkinlik elbette sadece görünüşte. Beyefendi bir süre köpeği yakından inceleyip sonra da şaşkınlık içinde yazı masasındaki oturduğu sandalyede arkaya yaslanıyor. Bu veda ânında hiç beklemediği bir şey görecek:

Köpek ağlıyor.

Epilog ve Dersler

Gözyaşlarına boğulmuş değil, lacivert gözlerinin uçlarında birikiyor sadece birkaç damla ve aynı insandaki gibi, köpeklerde de aynı bezelerin çalışması sonucu oluşuyor. Hareketsiz vücudundaki gerilimin belirtisi olarak kaslarına yansıyan sürekli titreme, insanınkine çok benzeyen ruhsal gerginliğin onun benliğine de şimdi hâkim olduğunu gösteriyor. Ses çıkarmadan, şikâyet etmeden ağlıyor, ağlamasında hiçbir göstermelik yan yok, çektiği acıları başkalarıyla da paylaşma gereksinimi hissetmiyor. Beyefendi elini sigarasına doğru uzatıyor, elinin hâlâ titrediğini fark ediyor hayretle. Yerinden kalkıp pencereye doğru yöneliyor. Ağaçlar dışarının artık kararan ortamında yeşil gölge gibi. Vérmező Parkı üzerindeki sis kalkıyor. Uzun uzun bu tabloyu seyrediyor. El yordamıyla odada ilerliyor aynada gözlerinin kan çanağına döndüğünü fark ederek. Zor yürüyor, kalbinin çarpıntısını hissediyor, sonra köpeğin karşısındaki yerine oturuyor.

"Ağlama," diyor ona. Köpek tepki vermiyor. "Ağlama, hayvan herif!" Dili zor dönüyor. "Üzgünüm dememi mi bekliyorsun? Belki de üzgün bile değilim. Vedalaşma vakti. Akşam her ikimiz de dışarıdaki dünyaya yolcuyuz. Cennet buraya kadarmış. Her şey gönlünce olsun bundan böyle. Aramızda bir şeyler yaşandı ve bunun adını

koyamıyoruz. Belki de birbirimize yakışmadık biz. Belki de senin için buradan gitmek en iyisi, dışarıdaki dünyada yerini bulmak, sürüyle birlikte olmak, sonunda hayvanın biri böğrüne kafasını vuruncaya değin öyle yaşamak. Sonuçta orası beni ilgilendirmiyor çünkü seni sevmiyorum. Seni sevmek istedim, bunu biliyorsun. Belki de tam da burada yanıldım. Böyle şeyler istenmemeli. Belki de ben köpeklerden anlamıyorum, yani anlamadık birbirimizi, iki ayrı dildendi konuşmamız, çok üzgünüm. Belki bu durumlarda hep olduğu gibi, yanlış yaptım demem gerek. Git dünyada kendi yerini bul, ben de gideceğim, belki de uzun bir süreliğine, insan bunu hiç bilemez ki. Ama geri geldiğimde seni burada görmek istemiyorum. Aramızda her şey bitti – nerede ne zaman bitiyor böyle şeyler, bilmiyorum. Sen de bilmiyorsundur. Beni ısırdın, bu samimi bir tepkiydi ve sana çok da kızmadım. Ama ağlaman benim için çok onur kırıcı, lütfen kes ağlamayı! Belki de hata eğitici kitapların ve uzmanların buyurduğu gibi sana sahiplik taslamamış olmamdı, belki de gerçekten canlılar arasındaki ilişkiler sadece kurallarla, kırbaçla ve itlafla yürüyebiliyor. Eğer bu gerçekten böyleyse ben bunu kabul etmek istemiyorum. Ben bu dünyayı anlamıyorum. Git ve bildiğin gibi, nasıl yaşayabiliyorsan öyle yaşa ve istediğin gibi de isyan et. Beni, seninki gibi yaşamın alt basamaklarında yer alanlara karşı bile beceriksiz olduğum konusunda ikna ettin. Yaşamak için, benim sahip olduğumdan çok daha fazla sabır, iyilik, tevazu gerekiyor. Sen sadece bir köpeksin ama ne ilginç ki ben sana karşı bu sınavı kaybettim. Senin yerini başka bir köpeğin, en azından uzun bir süre boyunca almayacağı konusunda sana söz veriyorum, bilmem bu seni teselli eder mi? Farklı bir olaydın sen, bunun da ötesinde bir karakterdin, hatta bir birey. Hoşça kal."

Isırıklar içindeki elini yukarı kaldırıyor, yerinden kalkıyor. Köpek de kalkıp kapıya doğru gidiyor, etrafına bakmadan, hiçbir yanıt vermeden, bıkkın, her şey söylenmiş, bütün hesap görülmüş, bu küçük dünyayı ve dışarıdaki büyük dünyayı tanımış, kendine göre bir karar verme yetisi de var, topallayarak odadan çıkıyor, başını bir kere bile olsun geriye çevirmeksizin.

İşte bu tumturaklı anda Csutora'ın öyküsünü bırakmamız lazım. Sonunda elbette bazı olaylar, yaşanan birçok sevinçli ve kederli anların devamında bir yol kenarında onu yakalayan köpek kaderi onun sonu olacak ama bu artık o önemsiz hayatın bizi ilgilendirmeyen özel meselesi. Okuru bu tür üçüncü dereceden olayları anlatarak zorlamak kibarlığa sığmaz.

Tüm bunlar artık sonuçta yılların ötesinde unutulmaya yüz tutan hatıralar. Hatırlayanların anılarında da Csutora artık sadece muğlak bir anı. Zaman zaman onun bir hareketi, karakterinin bir özelliği insanlar tarafından affedilmesi gereken bir şey olarak elbette hatırlanıyor ama bu artık yaşamayan kişilere gösterilen bir tür iyi niyetle geçiştiriliyor. O ünlü ve son derece kötü bir köpekti, zavallı, deniyor, Krisztina Mahallesi'nde hâlâ onu hatırlayan yaşlı insanlar var.

Evde bir süredir Csutora'nın yerini alan başka bir köpek var. Onun tasmasını, ağız bağını kullanıyor. Adı da Jimmy King. Bembeyaz tüylü uysal, kibar ve cins bir köpek. Finlandiya Spitz cinsi köpeklermiş ataları. Adını söyleyince dönüp bakıyor, emir verince iki ayağının üzerine zıplayıp yürüyor, söz dinliyor, yürürken bağlanmasına ses etmiyor, gezerken kırmızı küçük şemsiye takılmasına da aldırmıyor. Yani sırf iyilik, nezaket ve asalet. Sevmemek mümkün değil.

Beyefendi tüm bunlara rağmen onu neden sevmediğini bir türlü anlamıyor. Bazen Csutora'yla ilgili anıları anımsıyor ve bu anımsama bir tür sarsıntı yaratıyor ruhunda, bir tür özlem ve garip bir hüzün. Oysa ev halkının her bir bireyi ellerinde hâlâ onun açtığı yara izlerini taşıyor.

Belli belirsiz şunu hissediyor beyefendi: Csutora'nın yaşamında bıraktığı tüm bu saldırgan, kaba ve karanlık iz, Jimmy King'in iyilik ve güzellik dolu olumlu yanlarına rağmen gönlünde daha farklı bir yer tutuyor. Çünkü düşe kalka ilerlediği bu yaşam denilen yolculukta, yaptığı hata ve yanlışlıklar ona şunu öğretti: Biz insanlar genellikle güzeli, iyiyi ve erdemi değil, bastırılan, mükemmel olmayan, sinirli, yaşamda dişlerini göstererek bizle kavga eden şeyleri daha çok seviyoruz, ki bunlar erdem ve uyum değil, hata ve isyan dolu şeyler. Ders diyorsak, işte çıkarılabilecek küçük bir ders bu sevgili okur ve ister yaşamda olsun ister sanatta, eninde sonunda insan bu gerçekle yüzleşiyor, tıpkı bir köpek ısırığı gibi.

Her şey burjuva bir kocanın, eşine son anda bir Noel hediyesi olarak yavru köpek getirmesiyle başlar. Başlangıçta evdeki herkes köpeğin büyüsüne kapılır, ona bir biblo gibi davranırlar, istediklerinde kucaklarına alırlar, canları sıkıldığında da bırakırlar. Hayvan büyüdükçe, özellikle onun safkan bir Puli değil de melez bir köpek olduğunu öğrendikten sonra ev halkının tavrı gitgide değişir. Her türlü disipline kayıtsız, özgürlüğüne düşkün Csutora'ysa evcilleştirilme çabalarına isyan eder, eğilip bükülmeden kendi bildiğini okur. Ancak kulağa ilk başta biraz komik ve eğlenceli gelen bu durum bir felaketle sonuçlanır.

Macar edebiyatının usta kalemi Sándor Márai'den dokunaklı olduğu kadar komik, anarşist bir köpek romanı.

"Márai, Gabriel García Márquez'le aynı kulvarda yer alan en büyük modern romancılardan biri."

The Washington Post

#macaredebiyatı #burjuvazi #toplum #aile #hayvan #sevgi #köpek

can

canyayinlari.com | | | canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-6599-5

9 789750 765995